

**T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**FİNANSAL KÜRESELLEŞME ÇERÇEVESİNDE PARA
POLİTİKALARI VE DÖNÜŞÜMÜN ORTA DOĞU'YA YANSIMASI:
SURIYE ÜZERİNE AMPİRİK BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Merve LEVENT**

**Niğde
Temmuz, 2018**

**T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**FİNANSAL KÜRESELLEŞME ÇERÇEVESİNDE PARA
POLİTİKALARI VE DÖNÜŞÜMÜN ORTA DOĞU'YA YANSIMASI:
SURIYE ÜZERİNE AMPİRİK BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Merve LEVENT**

**Danışman :Doç. Dr. Zübeyir TURAN
Üye : Prof. Dr. İlhan ÖZTÜRK
Üye : Dr. Öğretim Üyesi Aslıhan NAKİBOĞLU**

**Niğde
Temmuz, 2018**

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum 'FİNANSAL KÜRESELLEŞME ÇERÇEVESİNDE PARA POLİTİKALARI VE DÖNÜŞÜMÜN ORTA DOĞU'YA YANSIMASI: SURİYE ÜZERİNE AMPİRİK BİR İNCELEME' başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 09/07/2018

Merve LEVENT

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. ZÜBEYİR TURAN danışmanlığında Merve LEVENT tarafından hazırlanan “Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Orta Doğu’ya Yansıması: Suriye Üzerine Ampirik Bir İnceleme” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

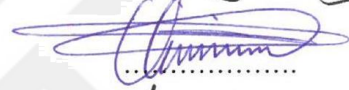
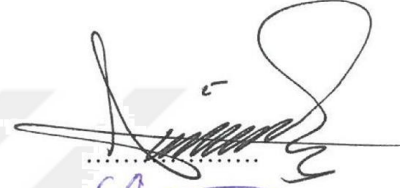
Tarih: 02/07/2018

JÜRİ :

Danışman : Doç. Dr. Zübeayir Turan

Üye : Prof. Dr. İlhan Öztürk

Üye : Dr. Öğretim Üyesi
Aslım Naldöğür

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Dr. Öğr. Üyesi Hünkar GÜLER
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Finansal küreselleşme ortamının Ortadoğu'nun en kritik ülkelerinden biri olan Suriye ekonomisi üzerindeki etkilerini incelediğim bu tez çalışmasında tüm yardımlar için herkese teşekkür ediyorum.

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam süresince bilgilerini ve tecrübelerini hiçbir zaman benden esirgemeyen, beni büyük ölçüde akademik hayata hazırlayan ve çalışmam boyunca desteğini her zaman hissettiğim saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Zübeyir TURAN'a değerli katkılarından dolayı en derin teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans ders döneminden itibaren her adımda yanımda olan, akademik anlamda eksikliklerimi tamamladığım değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan NAKİBOĞLU'na katkı ve önerilerinden dolayı sonsuz teşekkür ederim.

Anket çalışması süresince öncelikle lisans mezuniyetim olan Çukurova Üniversitesi TÖMER bünyesinde saha çalışmam boyunca yardımları ve desteklerini esirgemeyen ekibe en derin saygılarımı sunarım.

Yaşamım boyu benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, her türlü zorluğa beraber göğüs gerdiğimiz, bu süre zarfında hiçbir imkândan beni mahrum bırakmayan aileme, bu zorlu süreçte bana göstermiş olduğu sabırla her zaman yanımda olan, hayatımın diğer kalanını birlikte geçireceğim Taner KARAKILÇIK'a, bu zaman içerisinde her koşulda yanımda olan arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FİNANSAL KÜRESELLEŞME ÇERÇEVESİNDE PARA POLİTİKALARI VE
DÖNÜŞÜMÜN ORTADOĞU'YA YANSIMASI: SURIYE ÜZERİNE AMPİRİK
BİR İNCELEME**

LEVENT, Merve

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Zübeyir TURAN

Temmuz 2018, 135 sayfa

Yeni dünya düzenini kurma çalışmaları doğu bloğunun yıkılmasıyla birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Bunlardan biri şüphesiz finansal küreselleşmedir. Belirli dönemlerde uygulanan para politikalarının geçersizliği, savaş sonunda ülkelerin mali problemlerle karşı karşıya kalmaları ülkeleri finansal küreselleşmeye yaklaştırmıştır. Bunun sonucu olarak sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, mal ve hizmet ağının sınırsızlığı gibi küresel kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu kavramlarla gelişmiş ülkeler özellikle Suriye'yi ve Ortadoğu ülkelerini küreselleştirmeye çalışmaktadır.

Çalışmada literatürden yararlanılarak kavramsal ve teorik açıklamalar yapılmış ve 22 sorudan oluşan anket formu Adana ili Çukurova Üniversitesi TÖMER'de eğitim gören 190 Suriyeli lisans öğrencisi üzerinde uygulanmıştır. SPSS programı ile veriler yorumlanmış, frekans ve tablolarla Adana ilinde ikamet eden Suriyeli lisans öğrenciler baz alınarak küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün Suriye ekonomisine etkisi ile Suriyeli göçmenlerin sosyo- ekonomik ve demografik yapıları arasındaki farklılıkların analizi incelenmiştir.

Araştırmanın sonucunda küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün Suriye ekonomisine etkisi ile Suriyeli göçmenlerin sosyo- ekonomik ve demografik yapıları arasındaki farklılık arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Küreselleşme, Gelişmiş Ülkeler, Para Politikası, Ortadoğu Ülkeleri

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

MONEY POLICIES IN THE FRAME OF FINANCIAL GLOBALISATION AND ITS REFLECTION TO THE MIDDLE EAST: AN EMPIRICIAL REVIEW ON SYRIA

LEVENT, Merve

Department of Economics

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Zübeyir TURAN

July 2018, 135 pages

The efforts to establish a new world order have gained a new dimension with the destruction of the eastern block. One of them is undoubtedly financial globalization. The invalidity of monetary policies that was implemented in certain periods has brought countries closer to financial globalization in the face of financial problems at the end of the war. As a result, global concepts such as the liberation of capital movements and the limitless nature of goods and services have emerged. With these concepts, developed countries are trying to make the countries of the Middle East globalize especially in Syria.

In this study, conceptual and theoretical explanations and related research studies are performed with the survey questionnaires that consist of 22 questions was applied to 190 Syrian undergraduate students studying at TÖMER University of Cukurova, Adana. Data were interpreted by SPSS program and with the frequency and tables, the effects of monetary policy and transformation on the differences between Syrian economy in the framework of globalization and the analysis of the socio-economic and demographic structures of Syrian immigrants have been examined by the sample of Syrian undergraduate students residing in the province of Adana.

As a result of the research, it is determined that there is a significant relationship between the effect of monetary policies and transformation on the Syrian economy and the difference between the socio-economic and demographic structures of Syrian immigrants in the context of globalization.

Keywords: Financial Globalization, Developed Countries, Monetary Policy, Countries of the Middle East

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
KISALTMALAR.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Araştırmanın Problemi.....	4
1.2.Araştırmanın Amacı.....	4
1.3.Araştırmanın Önemi.....	4
1.4.Araştırmanın Varsayımları.....	5
1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.6.Araştırmanın Kapsamı.....	5
1.7.Araştırmanın Hipotezi ve Değişkenleri.....	6

BÖLÜM II

FİNANSAL KÜRESELLEŞME VE PARA POLİTİKASI

2.1.Finansal Küreselleşme ve Para Politikasına Bakış.....	7
2.2.Finansal Küreselleşmenin Doğuşu ve Ülkelerarası Geçiş.....	8
2.2.1. Küreselleşme Kavramının Ortaya Çıkışı.....	8
2.2.2. Ekonomik Küreselleşmenin Adımları.....	10
2.2.2.1.Uluslararası Ticaret.....	11
2.2.2.2.Uluslararası Toplam Üretim Faktörleri.....	18
2.2.2.3.Uluslararası Finans.....	21
2.3.Para Politikası Kavramı.....	23
2.4.Para Politikası Araçları, Amaçları ve Dünya’da Uygulanan Dönemler.....	24

2.4.1. 1821-1944 Dönemi (Altın Para Sistemi).....	25
2.4.2. 1945-1973 Dönemi (Bretton Woods).....	26
2.4.3. 1980 ve Sonrası (Finansal Küreselleşme).....	28
2.5.1980 ve Sonrasındaki Finansal Küreselleşme Aşamaları.....	30
2.6.Serbest Piyasa Ekonomisine Geçiş Dönemleri.....	31
2.7.Tek Bir Para Biriminin Kullanılması Çalışmaları.....	33
2.8.IMF, WTO ve Dünya Bankası Gibi Uluslararası Örgütlerin Kurulması	35
2.9.Uluslararası Şirketlerin Kuruluşu ve Yoğunluğunun Artırılması.....	38
2.10. Uluslararası Para Sistemi Yeterince Etkin Mi?.....	41
2.10.1. İleri Düzeyde Sanayileşmiş Ülke Boyutundaki Etkisi.....	41
2.10.2. Gelişmekte Olan Ülke Boyutundaki Etkisi.....	42
2.10.3. Az Gelişmiş Ülkeler Boyutundaki Etkisi.....	43

BÖLÜM III

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA ORTADOĞU

3.1.Ortadoğu Bölgesinin Tarihsel Önemi.....	47
3.2.Neden Ortadoğu?	48
3.2.1. Bölgenin Genel Ekonomik Durumu ve Doğal Kaynak Rezervleri.....	50
3.2.2. Ortadoğu'nun Siyasi Yalnızlığı.....	54
3.2.3. Para Politikaların Yoksunluğu.....	54
3.3.Gelişmiş Ülkelerin Ortadoğu'ya Bakış Politikaları.....	56
3.3.1. Petrol ve Doğalgaz Kaynaklarının Ekonomik Açısından Önemi.....	58
3.3.2. Tek Dünya Yaratma Düşüncesi.....	60
3.3.3. Finansal Entegrasyon Çalışmaları.....	61
3.4.Küreselleşen Dünyanın Ortadoğu'ya Etkisi.....	62
3.4.1. Bölgelerde Oluşan Krizler ve Dünya Ekonomisine Etkisi	63
3.4.1.1.Körfez Ülkeleri Krizi.....	65
3.4.1.2.İran-İrak Krizleri.....	66
3.4.1.3.Libya, Tunus, Mısır, Lübnan, Yemen ve Suriye Krizleri.....	68
3.5.Suriye Bölgesi Ve Büyük Güçler.....	70

3.5.1. Arap Baharı Çıkartması.....	73
3.5.2. ABD'nin Siyasi, Politik ve Finansal Emelleri.....	73
3.5.2.1.ABD Başkanı George Bush Dönemi(2001-2009).....	73
3.5.2.2.ABD Başkanı Barack Obama Dönemi(2009-2017).....	74
3.5.2.3.ABD Başkanı Donalt Trump Dönemi (2017- günümüz).....	75
3.5.3. Finansal Küreselleşme Yıllarında Suriye'nin Durumu.....	76
3.5.3.1.1970-2000 Yılları (Hafız Esad Dönemi).....	76
3.5.3.2.2000 ve Sonrası (Başşer Esad Dönemi).....	77
3.6.Literatür.....	78

BÖLÜM IV

YÖNTEM

4.1.Araştırmanın Yöntemi.....	81
4.2.Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	83
4.3.Veri Toplama Araçları.....	83
4.4.Verilerin İstatiksel Analizi.....	84

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUMLAR

5.1.Araştırma Bulguları.....	85
5.2.Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Yaşa Göre Dağılımları.....	94
5.3.Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Cinsiyete Göre Dağılımları.....	95
5.4. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Medeni Duruma Göre Dağılımları.....	97
5.5. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Aile Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımları.....	98

5.6. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Yaşama Süresine Göre Dağılımları.....	100
5.7. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Ekonomiyle İlgili Bölüm Okuma Durumuna Göre Dağılımları.....	101
5.8. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Suriye’de Yeterli İstihdam Olduğunu Düşünmeye Göre Dağılımları.....	102
5.9. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Yeterli İstihdam Olduğunu Düşünmeye Göre Dağılımları.....	104
5.10. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Suriye’deyken Çalışma Durumuna Göre Dağılımları.....	105
5.11. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Çalışma Durumuna Göre Dağılımları.....	107
5.12. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Suriye’de Taşınmaz Varlık Sahibi Olma Durumuna Göre Dağılımları.....	108
5.13. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’ye Geldikten Sonra Varlıkların Artma Durumuna Göre Dağılımları.....	109
5.14. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Yaşam Standartlarının Artma Durumuna Göre Dağılımları.....	110
5.15. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Mevcut Hükümetin Olumsuzlukları Yeneceğini Düşünmeye Göre Dağılımları.....	112
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	115
KAYNAKÇA.....	118
EK.....	131
ÖZGEÇMİŞ.....	134

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AMB	:Avrupa Merkez Bankası
APB	:Avrupa Para Birliği
APE	:Avrupa Para Enstitüsü
APEC	:Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
BAE	:Birleşik Arap Emirlikleri
CIA	:Merkezi İstihbarat Teşkilatı
D8	:Gelişmekte Olan 8 Ülke
DB	:Dünya Bankası
DTÖ	:Dünya Ticaret Örgütü
DYY	:Doğrudan Yabancı Yatırımlar
ECU	:Avrupa Para Birimi (European Currency Unit)
EPCOM	:Avrupa Parasal İşbirliği Fonu
FED	:Federal Rezerv Sistemi
G5	:Gelişmiş 5 Ülke Topluluğu
G20	:19 Ülke ve Avrupa Birliği
GATT	:Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GAFTA	:Büyük Arap Serbest Ticaret Bölgesi
GSYH	:Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IBRD	:Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
ILO	:Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	:Uluslararası Para Fonu
İSEDAK	:Ekonomik ve Ticari İş Birliği Daimî Komitesi
MAI	:Çok Taraflı Yatırım Antlaşması

MENA	:Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri
MNF	:En Çok Gözetilen Ulus
NAFTA	:Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NATO	:Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OPEC	:Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. GATT Konferansları ve ABD'nin Ortalama Tarife İndirimleri	13
Tablo 2.2. Dünya Ticaretinde Miktarsal Büyüme (Yüzdesel).....	14
Tablo 2.3. Güncel Fiyatlarla Mal Ticaretinin Belli Ülkelerdeki GSYH'ye oranı (2014-2016).....	15
Tablo 2.4. ECU/EURO Bazında Tüm Ürünlerde İhracat Miktarları (Milyon).....	16
Tablo 2.5. Uluslararası Doğrudan Yatırım Kanalları (2010-2017).....	19
Tablo 2.6. Enflasyon Oranı, Ortalama Tüketici Fiyatları (2017).....	22
Tablo 2.7. En İyi 10 Çok Uluslu Şirket ve 2017 itibari ile Gelirleri.....	40
Tablo 3.1. Arap Baharının Yaşadığı Ülkelerde İşsizlik ve Yoksulluk Oranları (2011-%).....	69
Tablo 3.2. Arap Baharının Yaşadığı Ülkelerde Gelir Dağılımı.....	69
Tablo 4.1. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisini Belirlemek Yönelik Ölçeğin Faktör Yapısı.....	82
Tablo 5.1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri.....	85
Tablo 5.2. Katılımcıların Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisi ile İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları.....	88
Tablo 5.3. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisine Yönelik Puan Ortalaması.....	93
Tablo 5.4. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Yaşa Göre Ortalamaları.....	94
Tablo 5.5. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Cinsiyete Göre Ortalamaları.....	96

Tablo 5.6. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Medeni Duruma Göre Ortalamaları.....	97
Tablo 5.7. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Aile Aylık Gelir Düzeyine Göre Ortalamaları.....	98
Tablo 5.8. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Yaşama Süresine Göre Ortalamaları.....	100
Tablo 5.9. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Ekonomiyle İlgili Bölüm Okuma Durumuna Göre Ortalamaları.....	101
Tablo 5.10. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Suriye’de Yeterli İstihdam Olduğunu Düşünmeye Göre Ortalamaları.....	103
Tablo 5.11. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Yeterli İstihdam Olduğunu Düşünmeye Göre Ortalamaları....	104
Tablo 5.12. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Suriye’deyken Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları.....	106
Tablo 5.13. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları.....	107
Tablo 5.14. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Suriye’de Taşınmaz Varlık Sahibi Olma Durumuna Göre Ortalamaları...	108
Tablo 5.15. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’ye Geldikten Sonra Varlıkların Artma Durumuna Göre Ortalamaları.....	109
Tablo 5.16. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Yaşam Standartlarının Artma Durumuna Göre Ortalamaları..	111
Tablo 5.17. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Mevcut Hükümetin Olumsuzlukları Yeneceğini Düşünmeye Göre Ortalamaları.....	112

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. ABD’deki İlk 10 Perakendecinin E-Ticaret Ciroları.....	19
Şekil 2.2. Genel Hükümet Brüt Borç (GSYH’nin Yüzdesi).....	40
Şekil 3.1. Bölgelere Göre Doğalgaz ve Petrol Rezervi (2016).....	54
Şekil 3.2. Bölgelere Göre Doğalgaz Üretimi-Tüketimi (Milyar Metreküp-2016).....	55
Şekil 3.3. Bölgelere Göre Petrol Üretimi ve Tüketimi (Bin Varil-2016).....	56
Şekil 3.4. Arap Baharı Öncesi Büyüme Tahminleri ve Sonrasında Gerçekleşen Oranlar (2011-2015).....	72

GİRİŞ

Üzerinde çeşitli tanımların yapıldığı bir kavram olan küreselleşme, ülke sınırlarını aşarak toplumlar arasında ikili ve çoklu ilişkileri bağımlı hale getiren gelişmelerin tümüdür. Bütün insanlığın davranışını ilgilendiren bu küreselleşme kavramı; siyasi, kültürel ve ekonomik alanda ayrı ayrı kendini göstermiştir. Özellikle ekonomik bütünleşme amacı ile başlayan küreselleşme akımı, zaman geçtikçe bireyleri, toplumları, devleti ve tüm dünyayı etkisi altına alan bir akım haline gelmiştir. Günümüzde olan her olayı anında öğrenebilmek ve bunun parçası olduğunu kabul etmek aslında küreselleşmenin bir kader olarak algılandığını açıkça ifade etmektedir.

Küreselleşmenin en önemli kollarından biri olan finansal küreselleşme, ülkelerin sınırlarını aşıp sınır ötesi ekonomik faaliyetlerinin yapıldığı bir ortamı tanımlamakla birlikte bu ortamın gerekliliği olan karşılıklı bağımlılık ve bütünleşme hareketlerinin tümüne verilen isimdir. Ekonominin dışa açılması, ekonomik faktörlerin değişmesi, uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, fon arz ve talebinin ve piyasada var olan katılımcıların sınır olmadan mali işlemlerini yürütmeleri finansal küreselleşmenin temel ilkeleridir. Ülkeler ekonomik topluluklara üye olarak ticaret yaparken gelişmiş ülkeler bu durumdan fayda sağlamaktadır. Küreselleşme olgusuna daha fazla pay bırakan bu ülkeler, çeşitli para politikaları ve mali sistem ile dünya ekonomisini değiştirmekte, küreselleşmeyi kendi yararına kullanmaktadır. Bunun en çarpıcı örneği kuşkusuz Ortadoğu ülkelerine yapılan siyasi ve ekonomik baskıdır. Liberalleşme, hükümet değişikliği, refah, demokrasi gibi kavramların siyasi küreselleşmede önemli rol üstlendiği düşünüldüğünde, bu ülkeler siyasi ve ekonomik değişikliklere mecbur bırakılmaktadır. Bu mecburiyet 2011 yılında “Arap Baharı” olarak adlandırılrsa da Ortadoğu ülkeleri için bu durum bahar kavramından uzaktır. Suriye ise bu baharın hala yaşatılmak istendiği kritik ülkelerden biridir. Gelişmiş ülkelerin finansal ve siyasi küreselleşme vaadi ile mevcut hükümet değişikliklerini savunması, bölge halkını zor durumda bırakmıştır. Türkiye ise bu konuda en fazla etkilenen ülkelerden biridir ve Ortadoğu’da yaşanan savaştan kaçmaya çalışan Suriyeli mültecilere kucak açmıştır. Bu çerçevede hali hazırda Suriye’de iç savaş olması sebebi ile Türkiye’de ikamet eden Suriyeli mülteciler

üzerinde bir anket çalışması yapılmıştır. Finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları, dönüşümün Ortadoğu'ya yansımaları ve Suriye üzerindeki etkisini belirlemek üzere 22 maddeden oluşan ölçeğin geçerliliğini ölçmek amacıyla açıklayıcı faktör analizi yöntemi uygulanarak varimax yöntemi seçilmiş ve kullanılan tek yönlü anova testindeki farklılıkları belirlemek amacıyla post-hoc analizi kullanılarak Scheffe testi uygun bulunmuştur. Bu açıdan Suriye halkının küreselleşme ve mali politikalar çerçevesinde bölgeyi ve ülkesini istihdam, rekabet, piyasa, makroekonomik olgularla Suriye'nin ekonomisini ne derece etkilediği veri ve analizler ile tespit edilmiş, bu tez çalışmasında yöntem ve sonuçlar ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde konuya giriş yapılarak araştırmanın amacına, önemine yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde finansal küreselleşmenin doğuşu ve ülkelerarası geçiş aşamaları açıklanmış, ekonomik küreselleşmenin adımları olan uluslararası ticaret, uluslararası toplam üretim faktörleri ve uluslararası finans olgularının gelişimi ve yaygınlaşma adımları incelenmiştir. Buna bağlı olarak para politikasının amaçları, araçları ve dünyadaki uygulamaları belirtilmiş, farklı dönemlerde uygulanan Altın Standart Sistemi, Bretton Woods Sistemi ve son aşama olan 1980 sonrası finansal küreselleşme akımı üzerinde durulmuştur. 1980 sonrasındaki bu finansal küreselleşmenin çeşitli ekonomik birleşimleri gerektirdiği ve bu uyum sürecinin oluşmasındaki ekonomik temellerin oluşturulması aşaması incelenmiştir. Bu temellerin gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler boyutundaki farklı etkileri göz önüne alınarak uluslararası finansal sistemdeki rolleri açıklanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Ortadoğu bölgesinin tarihsel ve jeopolitik önemi üzerinde durulmuş, gelişmiş ülkelerin Ortadoğu üzerindeki finansal ve siyasi emelleri açıklanmıştır. Bu emeller doğrultusunda ülkelerin tek dünya yaratma düşüncesi ve bu düşünce içerisinde petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olma amacıyla küreselleşmenin bu ülkelere zorunlu hale getirildiği açıkça belirtilmiştir. Bu bilgiler ışığında bölgede olan krizler ve bölgeye olan etkileri incelenmiş, günümüzde de süren Suriye savaşında büyük güçlerin bölge üzerindeki ekonomik hareketleri açıklanmıştır. Ayrıca ikinci bölümün son kısımlarında literatür çalışmasına yer verilmiş, yerli ve yabancı kaynaklarda finansal küreselleşmeye getirilen bakış açıları incelenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde araştırmanın yöntemi, evren ve örnekleme, veri toplama araçları

ve verilerin istatistiksel analizi incelenmiştir. Çalışmanın beşinci bölümünde Suriye'deki karışıklığın Suriye ekonomisi üzerindeki etkisi, Türkiye'ye gelen lisans düzeyindeki Suriyeli mülteciler aracılığıyla faktör analizi uygulaması ve varimax yöntemi seçilerek anket sonuçları Scheffe testi ile incelenmiştir. Savaştan sonra Suriye'deki yatırımların durumu, Suriye ulusal parasındaki kur değişiklikleri, Suriye ticaretinin yönü, uluslararası şirketlerin varlığı gibi makroekonomi, rekabet, küreselleşme, maliye alanlarındaki etkileri SPSS analiz kullanılarak Suriye üzerindeki etkisi açıklanmıştır. Son olarak veri analizi ile elde edilen sonuçlar değerlendirilip, sonuç ve öneri kısımları oluşturulmuştur.

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi

Küreselleşme olgusunun ülke ekonomilerinde yarattığı pozitif ve negatif etkiler, ülkelere göre değişim göstermektedir. Kimi yazarlar finansal küreselleşmeyi para politikalarının etkin kullanımında gerekli bir araç olduğunu savunurken kimi yazarlar da bu durumun tüm ülkelerde eşit şekilde uygulanamayacağını açıklamıştır. Bu araştırmadaki temel problem ‘‘küreselleşme hareketinin Ortadoğu ülkelerindeki ve Suriye ekonomisi üzerindeki etkisi ne derecede olmuştur?’’ sorusuna yanıt aramaktır. Ayrıca bu tez çalışmasında dünyada uygulanan para politikaları ve para sistemleri açıklanmış, bu durumun Ortadoğu coğrafyasındaki şimdiki ve muhtemel etkileri veri analizi yoluyla yorumlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün Ortadoğu’ya yansımaları Suriye özelinde, Türkiye’de bulunan Suriyeli lisans düzeyinde öğrencilerin görüşleri doğrultusunda incelemektir.

1.2.Araştırmanın Önemi

Literatür taramasında görüldüğü üzere yerli ve yabancı literatürde özellikle finansal küreselleşme ve para politikaları ile birçok çalışma yapılmıştır. Ancak Ortadoğu ve Suriye ile ilgili gelişmeler henüz güncel olduğu için yaygın bir alana sahip değildir. Bu amaçla bu tez çalışması Türkçe literatüre önemli bir katkı niteliğindedir.

Tez çalışmasında gelişmiş ülkelerin finansal küreselleşme gerekliliği adı altında ülkelerin ve dünyanın para politikalarında değişimi gerçekleştirdiği açıklanmıştır. Özellikle ABD ve AB gibi uluslararası gelişmiş ülke ve topluluklar, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlarla ülkeler üzerinde mali baskılar kurmakta, bu baskılar hükümetleri de değişime zorlamaktadır. Bu değişimden en fazla zorlanan Ortadoğu ülkeleri ve Suriye büyük kayıplar vermektedir. İlerleyen zamanlarda bu durumun sadece çevre ülkelerde değil dünyaya etkisi araştırılıp, bu tez çalışmasından faydalanılarak konu hakkında daha güncel veriler sağlanabilmesi amaçlanmıştır.

1.3.Araştırmanın Varsayımları

Suriyeli lisans öğrencileri üzerinde ülkelerindeki küreselleşme hareketlerinin yaş, cinsiyet, taşınmaz mal varlıkları, Suriye'nin ithalat-ihracat potansiyeli ve Suriye parasının durumu gibi değişkenlerden faydalanılarak Suriye halkı ve ekonomisi üzerindeki etkisi varsayılarak çalışma seçilmiştir.

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Tez çalışmasında küresel mali politikaların gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Evren olarak her Suriyeliye ulaşılamaması mümkün olmadığı ve anket soruları ekonomi yoğunluğunda olduğu için 190 adet Adana ilinde kayıtlı Suriyeli lisans öğrencileri üzerinde Suriye ekonomisi üzerindeki etkisi incelenmiştir.

1.5.Araştırmanın Kapsamı

Tez çalışması Adana Çukurova Üniversitesi TÖMER'de öğrenim gören kayıtlı Suriyeli lisans öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Bu durumun nedeni çalışma ekonomik kökenlidir ve bazı ekonomik teoriler barındırmaktadır. Buna rağmen Suriyeli lisans öğrencilerinin bir kısmı Türkçe bilmemekte, İngilizce ve Arapça açıklamaları yapılarak konuya vakıf olmaları sağlanmıştır. Bu durumdan yola çıkılarak Adana ili içerisindeki diğer Suriyeli göçmenler üzerinde yapılacak olan olası bir çalışma verimsizdir. Ayrıca çalışmada 22 sorudan oluşan anket formu kullanılarak 21-30 Nisan 2018 tarihleri arasında 190 Suriyeli lisans öğrenciye uygulanmıştır.

1.6.Araştırmanın Hipotezi ve Değişkenleri

Bu tez çalışmasında Adana ilinde ikamet eden Suriyeli lisans öğrenciler baz alınarak küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün Suriye ekonomisine etkisi ile Suriyeli göçmenlerin sosyo- ekonomik ve demografik yapıları arasındaki farklılıkların analizi SPSS Win.22.0 kullanılarak sağlanmıştır.

BÖLÜM II

FİNANSAL KÜRESELLEŞME VE PARA POLİTİKALARI

Büyük Buhran'dan sonra genel geçer ekonomi kurallarının yıkılması ve işlev yapamaz hale gelmesi, iktisatçıları yeni bir arayış içerisine dâhil etmiştir. 1929 Büyük Buhran'a kadar ekonominin kendi kendini düzeltmesi mümkün görünmekle beraber müdahaleler uygulanmamaktadır. Fakat 1929'daki kriz bu yöntemin de ekonomiye zarar verdiğini göstermiştir. 1936'da John Maynard Keynes, Büyük Buhran'da yapılan yanlışları açıklayan Genel Teori adlı eserini yayınlarken yapılan yanlışları açıklamıştır. Keynes'e göre devlet ekonomiye müdahale etmedikçe enflasyon ve işsizlik oranları artacak, gelir dağılımındaki eşitsizlikler daha derin hissedilecektir. Ayrıca hükümet ekonomik krizleri kontrol almak için harcama yapmalı ve gerektiğinde sektörlerden artı kalan maliyeti ekonomi için kullanmalıdır. Bu konuda para arzının artırılması değil maliye politikası üzerinde durulması gerektiğini savunmuştur (Erim, 2013: 205).

1970'lerde ekonomistlerin şiddetle Keynesyen düşünceye karşı çıkması ile piyasadaki rol değişmiştir. Finansal küreselleşme ile birlikte devlet müdahalesini en aza indirgeyen finansal küreselleşme araçları en son 2008'de büyük bir krizle patlak vermiştir. 2008'de tekrar Keynesyen politikaların sorgulanması, ekonomide yeni-eski çatışmasının en güzel örneğidir.

2.1.Finansal Küreselleşme ve Para Politikasına Bakış

Ülkelerin 1.Dünya Savaşı sırasında elinde bulundurdukları altınları ekonomik sisteme taşınması ve geçerli birimin altın olması, savaş sonunda ülkelerin ellerinde nakit para kalmaması ve çevrilebilirliğinin mümkün olmayışı, 1945'te bu sistemin kullanılabilirliğini sorgulatmıştır. 2.Dünya Savaşı ile birlikte dönemin güçlü ekonomisi olan Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde Bretton Woods sistemi kurulmuştur. Bu sistem savaşın zayıyatını en aza indirgemiş, bundan sonra gerekli olan sistemin bu olduğuna diğer ülkeler de inandırılmıştır. ABD ekonomisinin güçlendiği

zamanlarda küreselleşme kavramının çıkması ve ekonomik krizlerin baş göstermesi ile Bretton Woods sistemi çökme yaşamıştır. Artık piyasada serbest ekonomi, ortak pazar gibi terimler kullanılmış, devlet müdahalesinin en aza indirgenmesi kalıcı çözüm olarak ekonomiye sunulmuştur (Karaçay, 2016: 97).

2.2.Finansal Küreselleşmenin Doğuşu ve Ülkelerarası Geçiş

Altın Standartı ve Bretton Woods sisteminden sonra ülkelerarası hızla yayılan finansal küreselleşme, küreselleşmenin ilk adımını oluşturmaktadır. O dönemde meydana gelen savaşlar, sonrasındaki çöküntüler ve siyasi birliğin tamamlanma süreçleri, ülkeleri öncelikle ekonominin iyileştirilmesi amaçlı politikalar yapmasına sevk etmiştir. Bu dalganın hala günümüzde de devam ettiğini kabul edersek, bu sürecin uzun bir aşamadan geldiği savı desteklenmiş olur. Bunun için öncelikle küreselleşmenin tanımına ve iktisadi küreselleşmenin aşamalarına bakılması gerekir.

2.2.1. Küreselleşme Kavramının Ortaya Çıkışı

Küreselleşmenin tanımı yapılırken birçok açıklamaya başvurulmuş, tanımı yapanlar küreselleşmeyi kendi bakış açısına göre tanımlamıştır. Bu da küreselleşmenin tam bir tanımının olmadığını göstermektedir. Kabaca tanımının yapılması gerekirse küreselleşme, insanların veya ekonomilerin diğer insan veya ekonomilerle hızlı biçimde iletişime geçmesi olarak tanımı yapılabilir.

Küreselleşmenin kelime anlamı İngilizce "*Globe*"den gelir. *Globe*, top, yuvarlak şekli olarak tanımlanmış, "*The Globe*" kelimesi dünya, küre anlamını taşımaktadır. *Globe*'den türeyen *global* kelimesi tüm dünyayı etkileyen, dünya çağında varlık gösteren anlamına gelmektedir (Tal, Bildirici ve Talas,2008: 9). Küreselleşme kavramının ilk kullanımında ise üç farklı iddia ortaya atılmaktadır. İlk iddia 1960'lı yıllarda Kanadalı profesör Marshall McLuhan merkezli bir iddiadır. McLuhan, 1962 yılında "*Gutenberg Galaxy*" adlı eserinde eski düzenin terkedilip yerine gelen kavram olan yeni dünya düzeni kavramını tanımlamak için "*global köy*" kelimesini kullanmıştır. İkinci iddia ise 1980'li yıllarda Kolombiya Üniversitesi'nden

komünizm uzmanı Amerikalı bilim adamı Zbigniew Brezinski'nin destekleyici konuşmasıdır. Üçüncü iddia ise 1990'lı yıllarda Anthony Giddens'm kullandığı doğrultudadır. Ayrıca Thomas Freidman, küreselleşmeyi soğuk savaş sisteminden sonraki sistem olarak tanımlamış, ülkelerin birbirine daha hızlı, daha yakın, daha ucuz şekilde ulaşma olanağı olduğunu savunmuştur. Küreselleşme başlıklı ilk çalışma ise Roland Robertson'un 1972'de yazdığı "*Globalisation: Social Theory and Global Culture*" adlı kitap olduğu bilinmektedir. Robertson bu eserinde küreselleşme ile birlikte ulusal sınırların ortadan kalktığını fakat ülkelerin işlevlerinin bu süreç içerisinde farklı olduğunu ortaya koymuştur. Küreselleşme boyutuna ekonomik taraftan bakan Prenab Bardhan, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün Güney Afrika'da düzenlediği "*Social Justice in the Global Economy*" görüşmesinde küreselleşmenin ekonomik birleşme ile mümkün olabileceği ve yatırıma açıklık olarak bahsetmiştir (Elçin,2012: 2-4).

Küreselleşme kavramı başlangıçta evrenselleşmenin ABD etrafında seyrettiği düşüncesiyle karşı karşıyadır. Bu görüştekilere göre ise gerçekte küreselleşme yeni pazarlar oluşturmak ve ekonomik çıkar ve karların korunması olarak karşımıza çıkmaktadır (Şener, 2014: 55). Küreselleşme bir başka görüşe göre bir fabrikaya benzetilerek aslında bugünkü konumunu da açık bir şekilde göstermektedir. Bu fabrikada üretilen ürünler belli ülkeler arasında paylaştırılmakta, bu paylaşım o ülkenin ekonomik büyüğüne orantılı şekilde olmaktadır. Zaten küreselleşme yanlıları da bunun tarafsız toplamlı bir oyun olmadığını, aksine pozitif toplamlı bir oyun olduğunu söylemişlerdir. IMF, NATO, BM, AB, NAFTA gibi bölgesel ekonomik yapılaşmaların çoğalması, ABD ve AB arasındaki Euro-dolar rekabetinin daha da artacağını işaret etmektedir (Yılmaz, 2004: 80). Bu rekabet ortamında-ekonomik küreselleşme çapında- özellikle 1983-1990 yılları arasında doğrudan yabancı yatırımları artış ortalama yılda %29 olup, bu oran dünya ihracat artışının üç, dünya üretim artışının ise 4 katıdır (Şahin,2009: 82). Ekonomik küreselleşmeyi uygulayan ülkeler, küreselleşmenin getirdiği cazip fırsatlar içerisinde ulus ekonomilerini yavaş yavaş terk etmekte, yerini ulus ötesi şirket ve kuruluşlara bırakmaktadır.

2.2.2. Ekonomik Küreselleşmenin Adımları

Küreselleşme kavramı Batılı ülkeler tarafından kademe kademe üretim ve tüketim alanlarına uygulanmıştır. Ticarete gümrük sınırlamalarının kalkması, tariflerin yeniden yapılandırılması, emek, sermaye kavramlarının değişiklik göstermesi ve ortak para sistemine geçiş yapılarak çok uluslu şirketlerin katılımın artırılarak hem ticaretin hem ekonominin hem de üretimin küreselleşmesi amaçlanmıştır.

Küreselleşmenin ekonomik çapta olması, uluslararası hammadde ve mamul mal piyasalarının kurum ve kuruluş oluşturması ile hız kazanmıştır. Bunu destekleyen düşünürler, küresel pazarlardan devlet müdahalelerinin kalktığı zaman büyümenin ve verimin artacağı, işsizliğin azalacağı ve bunun sonucunda istikrarlı ekonominin geleceği kanısındadırlar. Bu mantıkla uluslararası firmalar maliyeti düşürmek amacıyla daha uyguna mal ve hizmet sağlayarak ekonomik gelişmenin sağlanabileceğini de savunmaktadırlar (Aydemir ve Kaya, 2007: 267-268). Bu sava bir örnek vermek gerekirse 2. Dünya Savaşı döneminde dünya GSYH 6 kat artmış ve ticari eşya ihracatı 20 kat artış göstermiştir. Burada en önemli roller vergilerin, tarifelerin, kısıtlamaların düşürülmesidir ve gelişmekte olan ülkelerin de bu sayede ekonomiye katılmaları sağlanmıştır. Böylelikle ülkelerdeki bankacılık işlemleri de artmış ve uluslararası döviz, tahvil ve bono piyasaları büyük ölçüde ekonomide rol oynamıştır. Örneğin günümüzde 1 günlük döviz işlem tutarı 1,5 trilyon civarındadır (Bayar, 2008: 27-28). Aslında bu kavram öncelikle kapitalist bir üretme modelinin meydana gelişi ve sanayi devrimi ile hız kazanmış kavramdır. Adam Smith'in "*Milletlerin Zenginliği*" adlı kitabında kuramsal çerçevede yer almış, serbest ticaret kuramı dâhil ekonominin serbestleşmesi vurgulanmıştır. Ancak ekonomik serbestleşmenin başlıca amacı olan tek pazar yaratma idealindeki eksik nokta, kamu hizmetlerinin hala ulus devletler tarafından yürütülüyor olmasıdır. Nitekim Dünya Bankası, IMF ve DTÖ gibi hükümetler arası kuruluşlar da ulus-devletlere bağlıdır. Bir diğer eksik nokta ise bazı ulus-devletlerin ekonomik yetersizliklerinden dolayı iktisadi politikalarında hala geleneksel ideolojileri benimsemiş olmalarıdır. Böylelikle gelişmekte olan ülkeler ile gelişen ülkelerin küreselleşme dalgasında aldıkları paylar arasındaki fark gittikçe artmaktadır (Ateş, 2006: 30). Kısacası devletler ya tam

anlamda bağımsız olacak ya da küreselleşme hareketi içerisine girerek eşitsizliği büyütmeceklerdir.

Zaten gelişmiş ülkeler sadece ekonomik anlamda değil siyasi anlamda da ilerleme kaydetmiş belli ülkelerdir. Zenginlerin zenginleşmesi, fakirlerin zenginleşmesinden daha kısa süren bu devletlerde küreselleşme tek yanlı olarak kurumsallaşmaktadır. Ekonomik farkın giderek artmakta oluşu, kuzey-güney şeklinde yeni kutuplaşmalara yol açtığını açıkça göstermektedir. Aynı şekilde teknolojik ilerleme de bu ülkelerde yoğun şekilde yayılması, uluslararası para hareketi ve sınırlar arasında hizmet ve ürün açısından giderek artan ticaret hacmi sonunda, bu ülkeler arasında ekonomik bağımlılığı da beraberinde getirmektedir (Şahin, 2009: 80-85).

Ekonomik küreselleşmenin ülke ekonomilerinde yarattığı bu köklü değişiklikler, bu sürecin belli aşamalardan gelerek dünyayı etkilediği gerçeğini ortaya koymaktadır. Bir ekonominin küreselleşmesi aynı zamanda onun ticaretinin de küreselleşmesi, finansının küreselleşmesi ve yatırımların artmasıyla gerçekleşen üretimin küreselleşmesi aşamaları ile tamamlanır.

2.2.2.1.Uluslararası Ticaret

Ticaretin uluslararasılaşarak engellerin kalkması finansal küreselleşme aşamasının ilk adımıdır. İthalat-ihracat kanatlarının ülkelerarası geçişleri gümrük tarifeleri, bu ticaretin dövizle ve döviz kontrolleri içerisinde yapılmasını öngörmektedir. Bu uygulamada ülkeler para politikalarını ve döviz kurlarının ayarlanmasını takip etmeli, tarife-dışı yapılan ticaretlerde daha fazla harcama yapılmasının önüne geçmelidirler. Bu durum da uluslararası ticarete sabit kotalı işlemlerin küresel dünyaya mal aktarımı olarak karşımıza çıkar.

Uluslararası ticaretin en bilinen tanımı, bir ülkedeki kamu ve özel kurum ve kuruluşların diğer ülkelerle yaptıkları mal ve hizmet alım-satımıdır. Dünya ticareti kavramı ise tüm devletlerarası ticari işlemlerde her devletin dış ticaret politikasına bağlı mal ve hizmetin değişimine yönelik oluşudur (Polat, 2008: 32-33). Tarihçesine bakacak olursak 1870-1913 yılları arasında uluslararası ticaret yaklaşık %3-4 genişlemiş fakat bunu takiben 1913 yılları sonrasında savaşın yıkıcı etkisiyle birlikte

bu oran %1'lere dahi zor ulaşabilmiştir. 1950'den sonra küreselleşme kavramının ortaya çıkması ile hızlı bir ivme kazanmış, 1973'e kadar bu oran yaklaşık %9'ları bulacak şekilde yükselmiştir (McGrew ve Held, 2008: 397). Bu ivmenin başlangıç yeri 1. Dünya Savaşı sürerken ABD dışişleri bakanlığında bir topluluk dünya ticaretini yeniden yapılandırmak amacıyla Uluslararası Ticaret Örgütü adlı kurumsal düzene geçmeyi planlamışlardır. 'ITO'nun kurulmasıyla ilgili tasarı ise BM Ticari ve İstihdam Konferansı'nın 1947 Kasım ayından 1948 Mart ayına kadar Havana'da yapılan toplantıda ele alınmıştır.' (Başoğlu, Parasız ve Ölmezoğulları, 2001: 143-144). Bu da GATT'ın kuruluşunu ifade etmektedir. Buna göre imza sahibi ülkeler arasında gümrük vergileri azaltılmış, miktar kısıtlamaları kaldırılmıştır. 1949'dan 1970'e kadar ülkeler Seçilmiş Komite, Devre arası Komite gibi birçok ticari birleşme antlaşmaları yapmış, 1970'de durum biraz farklılaşmıştır. Özellikle uluslararası ticarete tarım alanında ABD'nin AT ve Uzak Doğu ülkeleri ile çelişmesi küreselleşmenin ticarileşmesini zorlaştırmıştır. Örneğin Almanya İle ABD arasındaki ticari koşullar, Almanya ile Fransa arasındaki ticari koşullardan tamamen farklıdır. Burada Fransa'nın ortak pazar üyesi, ABD'nin ise üye olmayışı etkindir. Aynı zamanda ABD Brezilya'ya Meksika'ya sağladığı koşulları da o dönemlerde sağlayamamıştır. Böylelikle bloklar arasında ticari kuralların yeniden belirlenmesi gerekmiştir. GATT kapsamında en son round olan Uruguay Turu 1993'te tamamlanmıştır. Bu turda tarım politikalarının ithalata açılması ve tarife dışı engellerin gümrük vergilerine dönüştürülmesi ele alınmıştır (Başoğlu, Parasız ve Ölmezoğulları, 2001: 143-144).

GATT çerçevesinde 1980'den önce yapılan çok taraflı müzakereler sırasıyla şöyledir:

- 1947 Cenevre –İSVİÇRE
- 1949 Annecy –FRANSA
- 1951 Turguay-İNGİLTERE
- 1951 Cenevre-İSVİÇRE
- 1960 -61 Dillon Görüşmeleri-Cenevre/İSVİÇRE
- 1962 -67 Kennedy Görüşmeleri-Cenevre/İSVİÇRE
- 1973 – 79 Tokyo Görüşmeleri-Japonya ve Cenevre/İSVİÇRE
- 1986 - 94 Punta Del Este-URUGUAY

Bu müzakereler sonucunda gümrük tarifelerinde indirimler aşamalı olarak gerçekleşmiştir (Bkz: Tablo 2.1). 1973 yılında yaşanan korumacılık akımlarının ve akabinde 1973-1979 yılları arasında yapılan Tokyo müzakerelerinde 1986-1994 yılları arasında görüşülen Uruguay Müzakerelerinde gündem öncelikli olarak tarife dışı engellerin kaldırılması ve gümrük tarifelerinin daha fazla indirilmesi konuşulmuştur. Fakat tarife dışı engellerin kaldırılmasında hala sonuca varılamamıştır (Binhan, 2004: 31).

Tablo 2.1.

GATT Konferansları ve ABD'nin Ortalama Tarife İndirimleri

GATT Konferansı	İndirime Giren İthalat Yüzdesi	Ortalama Yüzde Tarife İndirimi
1.Konferans, Cenevre,1947	53,6	35,0
2.Konferans, Annecy,1949	5,6	35,1
3.Konferans, Torquay,1950-1951	11,7	26,0
4.Konferans, Cenevre,1955-1956	16,0	15,6
DillonGörüşmeleri, Cenevre,1961-1962	20,0	12,0
Kennedy Görüşmeleri,1964-1967	79,2	45,5
Tokyo Görüşmeleri,1974-1979	Belirlenemedi	35,0

Kaynak: Binhan, O. (2004). *Uluslararası Ticarete Korumacılığın Kaldırılmasının İç Ve Dış Piyasalarda Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları: İstanbul. Hiperlink. E-Kitap Koleksiyonu, 22 Ocak 2018'de erişim sağlanmıştır. s.30

Dış ticarete atılmak isteyen ülkelerin bu bağlamda uluslararası ticaret kurallarını iyi bilmesi gerekmektedir. Bu dünya ticaretinin prensiplerini ve ilkeleri DTÖ tarafından tespit edilir. DTÖ, GATT'ın 1995 yılından sonra faaliyetlerini sürdüren uluslararası ticari bir kuruluştur. Bu kurallar dâhilinde ithalatçılar ve ihracatçılar Milletler Ticaret Odası'nın belirlediği prensipler doğrultusunda işlemlerini gerçekleştirirler. Bu alışveriş esnasında ihracatçılar sattığı malın parasını zamanında alıp alamayacağından, ithalatçılar ise satın alacağı malın zamanında teslim edilip edilmeyeceği konusunda endişelidir. İşte MTO bu sorunları da ortadan kaldıran kalıcı çözümler üretmiştir (Dölek, 2006: 2).

Uluslararası ticarete belli rol oynayan ülkeler 2000'li yıllarda oturmuş ekonomiye sahip olmakla birlikte bunu takip eden gelişmekte olan ülkelerde ise hala bu süreç devam etmektedir. Tablo 2.2'ye göre 2013-2015 yılları arasında gelişmekte olan ülkelerin ithalat-ihracat payındaki artış, gelişen ülkelerin ithalat-ihracat payındaki artıştan daha fazladır. Bu da gelişmekte olan ülkelerin ortak pazara dâhil edilip gelişen ülkeler aracılığı ile serbest ticarete dâhil edilmelerinin sonucudur.

Tablo 2.2.

Dünya Ticaretinde Miktarsal Büyüme (Yüzdesel)

ÜLKELER	2013	2014	2015
Gelişmiş Ülkeler İthalat Büyüme %	-0,2	3,5	4,5
Gelişmekte Olan Ülkeler İthalat Büyüme %	5,2	2,1	0,2
Gelişmiş Ülkeler İhracat Büyüme %	1,7	2,4	2,6
Gelişmekte Olan Ülkeler İhracat Büyüme %	3,8	3,1	3,3

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Merkezi (TİM), (2016), Ekonomi ve Dış Ticaret Raporu,

http://www.tim.org.tr/files/downloads/Raporlar/Tim_Ekonomi_Raporu_2016.pdf

adresinden 3 Mart 2018'de alınmıştır. S.18

Aynı durumu ülke bazında tablo 2.3’de inceleyecek olursak; uluslararası ticaretin ülke ekonomisini en az etkileyen ülkeler ABD, Japonya ve Brezilya’dır. Bu ülkeler ticaretin belli bir kısmını kendi içlerinde barındırdıkları için ülkenin milli gelirlerinde belirgin bir farka yol açmamaktadır. Libya, Tayland, Malezya ve Kamboçya gibi gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerin ekonomileri dışarıya açılma sürecinde olduğu için milli geliri üzerinde mal ticareti daha etkindir.

Tablo 2.3.

Güncel Fiyatlarla Mal Ticaretinin Belli Ülkelerdeki GSYH’ye oranı (2014-2016)

Ülkeler	Yüzde (%)
ABD	13,90%
Meksika	35,70%
Rusya	24,00%
Avusturya	20,20%
Türkiye	24,40%
Suudi Arabistan	33,70%
AB	16,80%
Norveç	34,00%
Hindistan	22,40%
Çin	20,00%
Suriye	32,80%
Pakistan	14,20%
Afganistan	23,50%
Mısır	16,60%
İsrail	49,40%
Tunus	47,00%
Zimbabve	43,00%
Japonya	17,70%
Brezilya	12,10%
Libya	69,50%
Tayland	63,60%
Malezya	66,90%
Kamboçya	71,80%

Kaynak: World Trade Organisation (WTO), (2018). Trade and Tariff Maps, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_maps_e.htm adresinden 23 Şubat 2018’de alınmış ve tablo tez yazarı Merve Levent tarafından oluşturulmuştur.

Bu yüzdeleri miktarlarla açıklayacak olursak tablo 2.4’de en yüksek ihracat rakamları Çin, Amerika ve AB ülkelerinde görülmektedir. Bunda ABD’nin küreselleşme hareketinin öncü devlet olması, AB ülkelerinin kendi aralarında yapmış olduğu ticaret ve gümrük antlaşmaları, serbest pazar ve rekabet ortamı, Çin’in ise hiçbir bütünleşme hareketine dâhil olmamasına rağmen yükselen ekonomisinden dolayı gelişmekte olan ülke konumundan gelişen ülke konumuna geçmesi etkilidir.

Tablo 2.4.

ECU/EURO Bazında Tüm Ürünlerde İhracat Miktarları (Milyon)

ÜLKELER	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Avrupa Birliği Ülkeleri (28 ülke)	1,309,147.2	1,093,961.3	1,354,055.2	1,554,510.9	1,684,928.3	1,736,500.9	1,703,242.1	1,789,873.3	1,744,558.1
Rusya	318,190.1	216,372.3	299,515.4	371,402.7	408,442.1	397,007.7	374,733.6	309,966.3	257,919.5
Kanada	309,785.3	225,965.6	291,604.4	323,584.8	353,439.4	343,798.1	357,679.5	368,458.0	351,398.4
Amerika	883,804.0	757,608.3	954,093.8	1,064,926.9	1,202,468.9	1,187,852.8	1,219,226.8	1,353,624.0	1,312,826.0
Meksika	198,031.6	164,692.0	225,017.0	250,953.0	288,532.6	286,084.8	298,744.3	343,038.2	337,774.8
Brezilya	134,581.5	109,689.4	152,308.3	183,935.8	188,806.1	182,240.0	169,438.0	172,264.0	167,346.1
Çin (Hong Kong hariç)	972,731.2	851,519.0	1,190,460.1	1,363,784.8	1,594,631.3	1,663,283.8	1,763,110.8	2,049,092.6	1,895,055.7
Japonya	531,283.8	416,345.5	580,654.6	591,367.6	621,590.9	538,436.3	519,546.5	563,202.8	528,647.4
Güney Kore	286,921.0	260,633.1	351,799.5	398,857.0	426,412.2	421,367.8	431,369.8	474,766.1	447,572.2
Hindistan	123,647.6	126,731.5	166,258.2	216,582.8	225,377.3	253,453.3	239,024.9	238,288.4	235,185.6
Singapur	229,926.5	193,456.0	265,419.9	294,183.6	317,865.1	308,899.7	308,444.6	312,427.2	298,013.4

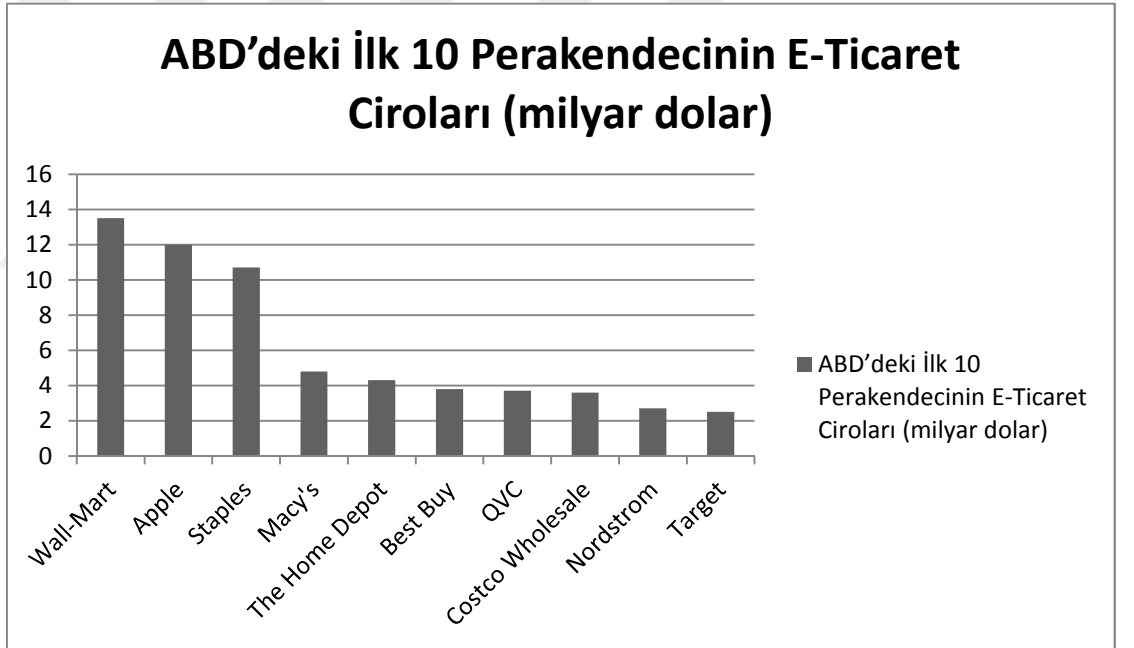
Kaynak: Eurostat, (2018), <http://ec.europa.eu/eurostat> adresinden 25 Şubat 2018’de alınmış ve tablo tez yazarı Merve Levent tarafından oluşturulmuştur.

Finansal küreselleşme ile birlikte özellikle ABD, Çin ve AB ülkeleri arasında gelişen uluslararası ticaret, dünya ticaretinin yaklaşık olarak %45’ini oluşturmaktadır. Bu ülkelerin tüm dünya üzerindeki payları 2008’den itibaren artarak devam etmiştir. 2013’te toplam pay %43,5 iken, 2014’te %44,11, 2015’te %44,6 ve 2016’da %44,8 oranına yükselmiştir (Eurostat, 2018).

Uluslararası ticaret sadece yaşanılan dünyada değil, sanal dünyada da karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde internetin en yaygın ve fazla alanda kullanıldığı ülke ABD'dir. Bunu sırasıyla İngiltere, Avusturya, Kanada, İtalya ve Japonya takip etmektedir. Elektronik ticaret ise toplu bir şekilde bireysel ve örgütsel düzeyde tüm ticari faaliyetleri kapsamaktadır (Ekin, 1999: 41-43). Bugün büyük klasik perakendeciler bile internetin yaygınlaşmasıyla e-ticaret yoluyla çevrimiçi alışverişlere katılmaktadırlar. Şekil 2.1'de ABD'ye bakacak olursak; ABD'de e-ticaret sektörü oldukça gelişme göstermiş ve belli bir seviyeye çıkmıştır. Yine de, belli seviyeye gelmiş bir pazar arenasında bile hala perakendeciler için ciddi bir potansiyel görülmektedir.

Şekil 2.1.

ABD'deki İlk 10 Perakendecinin E-Ticaret Ciroları

Kaynak: Kantarcı, Ö. Özalp, M. Sezginsoy, C. Özaşkın, O. Cavlak, C. (2017).

Dijitalleşen Dünyada Ekonominin İtici Gücü: E-Ticaret, *TÜSİAD Raporu*,

http://www.eticaretraporu.org/wp-content/uploads/2017/04/TUSIAD_E-Ticaret_Raporu_2017.pdf adresinden 5 Şubat 2018'de alınmıştır.

Ticaretin küreselleşmesi 1948'de oluşturulan GATT ve sonradan WTO bünyesindeki düzenlemeler ile ülkelerarasındaki uygulanması gerçekleştirilmiş, Avrupa Birliği ve NAFTA gibi iktisadi birleşmeler ile kullanımı genişletilmiştir. Buna

göre yerli mallar ile yabancı mallar arasında fark gözetmeksizin ikisinin de işlemlerinin aynı olması gerekliliğini vurgulamaktadır. Denetimden uzak mal alışverişinin ilerde nasıl bir sonuçla ekonomiyi karşılayacağı bilinmez fakat günümüzde dahi ticaretin eşit şekilde tüm ülkelere dağılmadığı görülmektedir.

2.2.2.2.Uluslararası Toplam Üretim Faktörleri

Üretimin küreselleşmesi, şirketlerin ulus ötesi sermaye yatırımı, sınır ötesi katılım ve üretim faaliyetlerini sınır dışına yaymalarıdır. Günümüzde küresel firmalar küresel düzeyde üretim faktörlerinin potansiyelini kullanabilen ve elinde bulundurduğu hammaddeyi küresel ölçekte yönlendirebilen firmalardır. Bu firmalar kar maksimasyonu için girişim faaliyetler sürdürmektedirler. Doğrudan yabancı yatırımların özellikle 1980'den sonra artış gösterdiği görülmektedir. 1980-1990 yılları arasında ortalama yılda %29 artmıştır. Buna ülke bazında bakarsak ABD'nin ihracatının üçte biri ülke dışındaki ABD şirketlerine gitmektedir (Özdemir ve Eser, 2009:147).

Üretim anlamında küreselleşme, Lenin'in kuramsallaştırdığı emperyalizm ile tekelleşmenin de en son aşaması olduğunu açıklamıştır. Lenin'e göre bu sistem şunları barındırmaktaydı;

a)Üretim ve sermaye yoğunluğundan dolayı tekellerin önemi arttı

b)Bankacılık ve sanayi sermayesinin içine girip karma finans sistemi yaratıldı

c)Tekel piyasaların dünya pazarlarına dağılışı ve paylaşımı gerçekleşti.
(Abacıoğlu, 2009: 51).

Bu sistem içerisinde ülkeler karlılık elde edebilmek için ekonomilerini sermaye birikimi, üretim, pazar ve emek gücü alanlarında dönüştürmeleri gerekmektedir. Bu dönüşümler üretimin her bir alanında esnekleşme, daha kaliteli ve daha çeşitli ürün elde etme, yapılan işlerde insan emeğinin azaltılıp daha teknolojik emeklere yer verilmesi gibi değişiklikler uygulamaya konulmuştur. İnsan emeğinin azaltılması ülkelerde işsizlik sorununun belirmesine sebep olmakta, bu da küreselleşmenin aslında insan üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır.

Gelişmekte olan ülke olan Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımlar yıllara göre değişiklik göstermiştir. Özellikle 2011’de Arap baharının başlamasıyla coğrafik olarak yakın bölge olan Türkiye, yıl bazında farklı oranlarda yatırımlara ev sahipliği yapmıştır. Bu yıllarda uluslararası kredi kuruluşlarının Türkiye için verdikleri notlar, yabancı yatırımcılar için güvenilirlik oranını belirlemektedir. Orta Doğu’nun Türkiye’ye yakın olması sebebi ile ekonomisi de etkilenmiş, 2015 yılından sonra yatırımlarda düşüşler meydana gelmiştir. Tablo 2.5’e göre 2016-2017 tasfiye oranı %201 oranında artmıştır.

Tablo 2.5.

Uluslararası Doğrudan Yatırım Kanalları (2010-2017)

(Milyon ABD Dolar)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Değişim 2016- 2017 (%)	Toplam
Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişi (Net Yükümlülük Oluşumu)^{1*}	9.099	16.182	13.744	13.563	13.119	18.002	13.343	10.830	-18,8%	107.882
Uluslararası Doğrudan Sermaye	6.221	14.145	10.128	9.936	8.371.	11.713	6.913	5.568	-19,5%	72.995
Sermaye	6.256	16.136	10.761	10.523	8.632	12.077	7.534	7.437	-1,3%	79.356
Tasfiye	35	1.991	633	587	261	364	621	1.869	201,0%	5.791
Diğer Sermaye (Net)^{2**}	384	24	980	578	427	2.133	2.540	619	-75,6%	7.685
Gayrimenkul (Net)	2.494	2.013	2.636	3.049	4.321	4.156	3.890	4.643	19,4%	27.202

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, (2018), *Uluslararası Doğrudan Yatırımlar İstatistikleri*, <https://www.ekonomi.gov.tr> adresinden 23 Şubat 2018’de alınmıştır.

Genel anlamda ise Lenin’in üretimin küreselleşmesi hakkındaki teoremi,1980’lerden sonra küreselleşme ile kendini göstermiştir. 1980’li yıllarda uluslararası sermaye akımlarında artışlar yaşanmıştır. Özellikle 1980-1996 yılları arası hisse senedi ve küresel bonoya yapılan yatırımları yaklaşık %25, döviz ticareti %3, krediler ise %9 artmıştır. Aynı zaman diliminde DYY %8, küresel ticaret hacmi

¹ *TCBM tarafından yayımlanan ödemeler dengesi istatistikleri altındaki uluslararası doğrudan yatırım verileri IMF Altıncı El Kitabına göre düzenlenmiştir.

² **Uluslararası Sermayeli Firmaların Yabancı Ortaklarından Aldıkları Kredi

ise %6 artmıştır. 2000'li yıllarda döviz ticareti, mal ve hizmet ticaretinden 57 kat üzerinde seyretmiştir (Şişman, 2005: 4).

Bir ülke ne kadar büyük miktarda yabancı sermaye girişi alırsa, o kadar büyük miktarda da o sermayeyi ihraç eder. Bunu desteklersek; 1980'de DYY 'de gelişmekte olan ülkeler %25, gelişen ülkeler %75 pay almıştır. 2003 yılında toplam 653 milyar dolar olan DYY 'nin 467 milyar doları gelişmiş ülkelere aittir (Çelik,2008: 8).

Siyasi iktidarların yerini uluslararası şirketler ve kredi kuruluşları almıştır. 2008 krizinden sonra özel yatırım akımlarında azalma yaşanmıştır. Gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru gerçekleşen sermaye hacmi 2007 yılında 1 trilyon dolara ulaşırken iki yıl sonrasında ise 200 milyar dolara kadar düşmüştür. Ancak bu gerileme geçici olmuştur (Gedikli, 2011: 175).

Özellikle 1990'ların ortalarında Brezilya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika, Hindistan, Meksika, Türkiye, Kolombiya, Şili, Mısır, Endonezya, Malezya gibi gelişmekte olan ülkelere doğru yabancı sermaye hareketlerinde ivme yaşanmıştır. Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde yabancı sermaye girişinin olması bu ülkelerin dış ticaret verilerini ve girdilerini negatif yöne itmiştir. Bunun en önemli nedeni, sermaye girişi ile yerli para yabancı para karşısında değer kazanmış, bunun sonucunda da ihracatın ithalattan daha pahalı hale getirmiştir. Bu gelişmelerle ilgili olarak dış ticaret dış ticaret açıklarında hızlı bir şekilde büyüme görülmüş, ülkelerin cari işlem açıklarında ciddi derecede artış gözlemlenmiş, gelişmekte olan ülkelerin ise günden güne ithalata bağımlı hale geldiği görülmüştür. Bunun sonucu olarak gelişmekte olan ülkelerdeki ithalata dayalı ekonomik büyüme, yapay ve geçici büyüme haline gelmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak 1990'larda yabancı sermayenin giriş yaptığı ülkelerde ekonomik krizler baş göstermiştir. Bu krizler 1994 yılında Türkiye'de ve Meksika' da, 1997 yılında Asya ülkelerinde, 1998'de Rusya'da ve daha sonra da Brezilya'da görülmüştür. Ekonomik krizlerle karşı karşıya kalan ülkelerin ortak özelliği, ekonomik küreselleşmeyi gerçekleştirerek ithalatta ve yabancı sermaye hareketlerindeki tüm kontrol mekanizmasını kaldırmış olmalarıdır. Bunun sonucunda Asya Krizi'nden sonra, gelişmekte olan ülkelerin sermaye alışverişleri içerisindeki payı sürekli azalmıştır. Bu yılda dünyada, 478 milyar dolarlık yatırımın % 43'ü gelişmekte olan ülkelere gitmiştir. Yine Asya Krizi, Rusya Krizi ve diğer küresel krizler sebebiyle 2000 yılında bu oran % 18'e kadar düşme eğilimi göstermiştir. Daha sonraki dönemlerde ise

gelişmekte olan ülkelerin doğrudan yabancı sermaye içerisindeki payları büyük miktarda artmıştır (Şener, 2008: 57).

Üretimin küreselleşmesi üretim için gereken en uygun bileşenlerin yine en uygun maliyetlerle gerçekleşmesi olarak özetlenmektedir. Üretimin küreselleşmesi ile birlikte doğrudan yabancı yatırımların ülkelerde artış göstermesi ülkeye girdi sağlamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yabancı şirketlere bağlılığın artması, ekonominin milli kararlar almasında güçlük yaratmıştır. Zaman zaman krizlerle karşılaşan ülkeler, dış ülkelere bağlı olan milli ekonomilerini toparlamada zorluk çekmişlerdir. Bu sistemlerin uygulanabilmesi için gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelerin öncelikle oturmuş bir ekonomik sistemi olmalıdır. Ancak bu yolla yatırımlar, sermaye gibi kavramlar o ülkelere kalıcı ekonomik getiriler sağlayabilir.

2.2.2.3.Uluslararası Finans

Finansal küreselleşme, dünya finans piyasalarını tek bir finansal piyasa haline olarak bütünleşmesi anlamına gelmektedir (Topuz, 2016: 17). 1929 Dünya ekonomik bunalımında önce finansal sistem liberalizm ile yavaş yavaş tanışırken 1929 ekonomik bunalımı finansal piyasalara çeşitli sınırlamalar ve kotalar getirmiş; ABD’de başta olmak üzere bankacılık, sigortacılık gibi kuruluşlar birbirinden bağımsız karar almaya başlamışlardır. Böylelikle her sektörün denetimi daha kolay yapılarak olası bir krize engel olunabilirdi. Bu sistem 1970’lere kadar başarıyla devam etse de 1980-1990 sonrasında gelişmekte olan ülkelerin krizleri, küresel ekonominin tüm dünyada eşit şekilde kullanılabilirliğini tartışılır hale getirmiştir. Bu tip krizler sadece gelişmekte olan ülkeleri değil, 21.yydan itibaren ABD merkezine de zarar vermiştir. Bu da liberalizmin sistemlerde kullanılabilirliğini sorgulamaktadır (Özgür ve Özel, 2010: 34). Finansal piyasaların hızla bütünleşmesi ile uluslararası bankacılık daha riskli bir hal almıştır. Bu sisteme likiditesi yüksek döviz ve benzeri piyasaların giriş yapması, yeni finansal araçların kullanılmasını kolaylaştırmış ve bu da işlemlerin kural ve standartlara uyum sağlayarak yürütülmesini zorlaştırmıştır (Erçel, 2000). Ayrıca finansal serbestleşmeyle birlikte yükselen faiz oranları fiyatlarda açıktan artışlara sebep olmuş, gelişen piyasaların cazibesi en çok gelişmekte olan ülkeleri etkilemiştir. Birçok gelişen ülke, gelişmekte olan ülkeleri daha kolay yatırım

yapılabilir haline getirmiş ve bu devletleri açık pazar olarak ekonomiye dâhil etmişlerdir (Esen,1999: 61). Sanayileşmiş ve endüstrileşmiş ülkeler, IMF ve Dünya Bankası gibi finansal kuruluşlar, ulus-aşırı bankaların altyapı programları geliştirmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelere ağır gelmektedir. Ülkeler bu politikalara uymak için maddi olarak borca girmek zorunda kalmaktadırlar. 1994 Meksika krizi, 1994 Türkiye krizi, 1997 Doğu Asya krizi bu finansal krizlerin ülkelerdeki sonuçlarını göstermektedir (Dikkaya ve Deniz, 2006: 175).

Tablo 2.6'ya göre 2017 verileriyle bölgelerarasında en fazla enflasyon oranına sahip olan bölgeler Sahra Altı Afrika, yükselen ve gelişen Avrupa, Ortadoğu, Afganistan ve Pakistan'dır. Bunda yukarıda açıklandığı gibi gelişen ülkelerin az gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkelere uyguladıkları sıkı para ve küresel politikalarıdır. Ülkeler bu politikaları ekonomilerinde uygulamaya çalışarak daha büyük krizlere neden olmakta, bu da sadece o ülkeye değil, küreselleşmeyi bir zincir olarak düşünürsek, zincirin her bir halkasını da olumsuz etkilemektedir.

Tablo 2.6.

Enflasyon Oranı, Ortalama Tüketici Fiyatları (2017)

Ülke ve Bölgeler	Değer
Sahra Altı Afrika	7.8
Yükselen ve Gelişen Avrupa	4.9
Orta Doğu, Kuzey Afrika, Afganistan ve Pakistan	4.9
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	4.8
Bağımsız Devletler Topluluğu	4.6
Gelişmekte Olan Ülke ve Ekonomiler	3.9
Yükselen ve Gelişen Asya	3.4
Latin Amerika ve Karayipler	3.4
Asya-5	3.3
Dünya	3.2
Gelişmiş Ekonomiler	2.1
Diğer İleri Düzey Ekonomiler	2.1
Avrupa Birliği	2
Avrupa Bölgesi	2

Kaynak: International Monetary Fund (IMF). (2018).

<http://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/LBY/SYR/GBR/USA/IRN/IRQ/DEU> adresinden 18 Şubat 2018'de alınmış ve tablo tez yazarı Merve Levent tarafından oluşturulmuştur.

Finansal küreselleşme ile ulusal merkez bankaları karar alırken IMF, FED, Avrupa Merkez Bankası gibi kuruluşları da göz önünde bulundurarak karar alması gerekmektedir. Fakat bu tip dış etkenlerin baskısı ulusal merkez bankalarının bağımsızlaşarak hareket etmesine büyük bir engeldir. Enflasyon hızı dünyada 1996 yılından itibaren %10 a düşmüştür. 2000'lerin başında %3-4'e azalmıştır. 1980-1190 yılları arasında gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen krizlerden dolayı aşırı küresel enflasyon görülmektedir (Bulut vd, 2009: 28). Ortadoğu'da ise durum çok farklı değildir. Özellikle Suriye, İran ve Irak'taki enflasyon oranı, o bölgenin gelişmiş ülkelere olan siyasi ve ticari bağlılığından kaynaklanmaktadır. Demokratik hareketlerin başlangıcı olarak doğan, aslında o bölgeyi siyasi iç ve dış karışıklıklara sürükleyen Arap baharı, bu ülkelerdeki enflasyon oranının bir ABD ya da AB ülkesi kadar düşük olabilmesi mümkün görülmemektedir. Bu da küreselleşmenin tek taraflı olduğu, ülkelere eşitsizlik ve bölünmüşlük getirdiği düşüncesini destekler niteliktedir.

2.3.Para Politikası Kavramı

Finansal küreselleşmenin oluşum aşamaları, bir ülkede veya bölgede para politikalarının yeniden düzenlenmesi ile sağlanmaktadır. Ülkeler, Bretton Woods sisteminin çökmesiyle en iyi sistemin müdahalesiz, ortak pazar kurma amaçlı ve döviz kurlarının sabitlenmesiyle ortak para biriminin kullanması, bu faktörlerin ise Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşlarla denetlenmesi gerektiği konusunda anlaşmışlardır. Zaman içerisindeki değişim ülkeleri en iyi sisteme ulaştırmaya çalışmış fakat finansal küreselleşmenin de tanıdığı avantajlar ülkelere ekonomik problemler olarak geri dönmüştür.

Para, ülke ekonomilerinde değişim aracı olarak kullanılan bir finansal unsurdur. Bu unsurun o ülkede aktif olarak kullanılabilmesi, halkın ekonomik beklentilerinin yeterli derecede olması ve en kısa sürede kullanımlarının ülkeye yansması amaçları ile en etkili ve yeterli biçimde gerçekleştirilmesi beklenir. Bu da o ülkedeki para politikalarını oluşturur (Akdiş, 2011: 267). Para politikası ise, firmaların ve hane halkının piyasa üzerindeki beklentileri doğrultusunda etkili yönlendirilmesi gereken kurallar bütünüdür (Önder, 2005: 8). Bu politikaların uygulanması, faiz oranlarındaki ve fiyatlardaki değişim dalgalarının milli gelir üzerindeki iktisadi sonuçları inceleyen

para teorisi ile gerçekleşir. Bu politika ve teorilerin kullanım alanları dönemlere ve ekonomiye bakış açısına göre değişiklik göstermektedir. Bir örnek ile açıklarsak; hedef noktasında farklılıklar yaşandığı geleneksel yaklaşım ve Keynesçi yaklaşıma bakalım. Geleneksel yaklaşım fiyat istikrarını hedef olarak kıstas alırken, Keynesçi yaklaşım ise makro politikaları odak noktasına alır (Paya, 2013: 7-8).

2.4. Para Politikası Araçları, Amaçları ve Dünya’da Uygulanan Dönemler

Bahsedilen para politikasının o ülkede etkili bir şekilde kullanılması, bu politika araçlarının ve amaçlarının belirlenip doğru şekilde ülkeye uygulanmasına bağlıdır. Ülkenin ekonomik yapısına göre belirlenen para politikası ülkeyi en iyi ekonomik sisteme götürecektir etkili bir araçtır.

Dünyada dönem dönem politikalarda değişiklik yaşanmakla birlikte, özellikle para miktarına bağlı para politikası rejimleri, kredi hacmine bağlı para politikası rejimleri ve faiz düzeyine bağlı para politikası rejimleri olarak kullanımları görülmektedir (Paya, 2013: 15). Bu kullanımlar içerisindeki doğrudan araçlar müdahale politikaları içerirken, dolaylı araçlar piyasa odaklı olarak karşımıza çıkmaktadır (Önder, 2005: 55). Sözü edilen araçların ekonomiye uygun şekilde kullanımı, hedeflerin belirlenmesi ve politikaya uygun ilerlemesine bağlıdır. İlk amaç nihai hedefi gerçekleştirmektir. Bu hedefler istihdam, gelir dağılımı, reel büyüme gibi makroekonomik kavramlarının etkili kullanımı olarak karşımıza çıkar. Bunlardan sonra ara (bitişik) hedefin belirlenir ve asıl politikayı gerçekleştirmek operasyonel hedefle tamamlanmış olur. (Paya, 2013: 176). Para politikasının temel amaçları olan tam istihdam, fiyat istikrarı, ödemeler dengesi birbirine bağlı şekilde para politikasında ilerlerler. Tam istihdam sağlanmasıyla işsizlik sorunu büyük ölçüde azalır, buna bağlı olarak enflasyon oranı azalır ve ülkede fiyat istikrarına dayalı politikalar görülür. Böylece beklentiler pozitif şekilde ilerler ve ülkede yatırımlar artar. Bunların sağlanması ulusal para birimi değerinin düşmediği bir ortam yaratır ve o ülkede para politikasının etkili şekilde ilerlediğinin kanıtıdır (Parasız,2009: 298). İşte bu bahsettiğimiz genel amaçlar ve araçlar çerçevesinde dünya üzerindeki uygulanan para sistemleri belli noktalarda değişiklik göstermiştir. Özellikle finansal küreselleşme öncesi ve finansal küreselleşme sırasındaki uygulanan politikalar ile

lkeler zaman zaman ekonomik krizlerle yzlemi, bunların iyileştirilmesi için 1980 sonrasında politika yapıcılar etkili yöntemler sunmaya alımılardır.

2.4.1. 1821-1944 Dönemi (Altın Para Sistemi)

Altın para sistemi, savaş zamanında ülkelerin elinde bulundurdukları bol altın veya gümüş rezervinden dolayı 1945'e kadar ekonomide yerini alan sistemdir. Bu sistemin geçerli olabilmesi, değişim aracı olarak kullanılan altın ve gmn tüm ülkelerde bol miktarda bulunabilmesi ile alakalı bir durumdur.

Paranın var oluundan önce sikke veya altın, ticarete takas yöntemi ile kullanılmaktaydı. O dönemlerde ülkelerin ganimetleri arttıkça altına olan önem daha da artmıştır. Bu yüzden altına odaklı bir sistem geliştirilmiş, altın para sistemi tarihte kullanılan ilk uluslararası altın sistemi olmuştur. Bu dönemde ülkedeki i ve dış dengelerin sağlanması ulusal para arzının ulusal para stokuna ne kadar bağlı olduğu önem arz etmektedir (Tekin,2000: 284).

1840'lı yıllarda altının keşfi ile altına olan önem artmış, böylelikle defacto ve dejure altın standartını ülkeler kabul etmeye balamıtır (Kazgan, 2012: 7). Altın standartına uyulması uluslararası kredilere ulaşmak için zorunlu olan koşullardan birisidir. Bundan dolayı bu sistemin başlangıcı olarak kabul edilen İngiltere, diğer ülkeleri de bu standarta dâhil olmayı davet etmiştir (Cömert, 2016: 118). Bu dönemde merkez bankalarının ana politikası faizi kontrol etmek olmuştur. Altını bir müdahale aracı olarak kullanan merkez bankası, altın alım ve satımında faizlerin yükselmesini kontrol altına almıştır. Böylelikle hem paranın altına çevrilebilirliği garantilenmi, hem de para bundan dolayı i ve dış değerini korumaya devam etmiştir (nder,2005: 13). Bu dönemin belirleyicisi olarak uygulanan maliye politikaları ve destekleyici nitelikte görev alan para politikaları, piyasa yanlısı merkez bankaları politikası ile yürütülmüştür. Altın standardına bağlı olan merkez bankacılığının yapısı, aslen 1914 1. Dünya Savaşı da dâhil olmak üzere altının finansmanlarda kullanılması oluşmuştur. 1. Dünya Savaşı Dönemi'nde Avrupalı devletlerin enflasyon oranlarının yüksek olması, bu ülkelerden daha düşük enflasyona sahip olan ABD'nin bu sayede altın stoklarını kendine toplaması, bugünkü ekonomik politikaların ABD ba aktörlü olmasına zemin hazırlamıştır (İcan, 2015: 8). Fakat 1929 ekonomik buhranı ve 2.

Dünya Savaşı'nın çıkması altın standartı sistemini çökertmiştir. 1929 Dünya bunalımı ile birlikte Wall Street Borsası çökmüştür. Bu süreç dünya üretiminin %42 oranında düşmesine, dünya ticaretinin %65 oranında azalmasına ve dünyada 50 milyona yakın insanın işsiz kalmasına sebep olmuştur (Akdiş,2011: 44).

İngiltere 1931 yılında sahip olduğu altınların mevcut borçlarını karşılayamaması ve ülkede iktisadi kayıpların yaşanmasından dolayı para birimini altından çekmiştir. Sonrasında ABD de bu durumdan etkilenmiş ve altın üzerine ambargo koyarak doları altın uygulamasından yavaş yavaş soyutlamıştır (İskenderoğlu, 1988: 3).

1929 Dünya ekonomik bunalımından sonra özellikle ABD'de ciddi ekonomik sarsıntı meydana gelmiş, bu durum bu sistemi uygulayan diğer ülkelerin ekonomilerine de yansımıştır. 1. Dünya Savaşı'nda etkili olan İngiltere, Fransa ve Almanya, Kanada ile birlikte 194 yılından önce çöküş sürecine girmiş, 1934'ten sonra altının tekrardan değerlendirilmesi ile birlikte ülkelerin ellerinde bulundurabildikleri altınlar ve özellikle ABD rezervleri çoğalmış ve bugünkü aşamaya gelmesine zemin hazırlamıştır. Böylelikle altın para sisteminin tümüyle geçerli olamayacağını anlayan sömürgeci devletler, değişim aracı olarak kâğıt parayı piyasaya sunmuşlardır. Özellikle ABD, elinde bulundurduğu doları değişim aracı olarak kullanmaya başlamış, bu da yeni sistem olarak Bretton Woods sisteminin uygulanmasını sağlamıştır.

2.4.2. 1945-1973 Dönemi (Bretton Woods)

1934 Londra Konferansı sonrasında ABD, İngiltere ve Almanya öncülüğünde ABD'de altın para sistemi, İngiltere'de sterlin sistemi ve Almanya'daki mevcut para sistemi ile altın standartının terkedilmesi, yeni bir sisteme ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Bretton Woods sistemi olarak ortaya çıkan bu sistem ülkeleri birbirine yakınlaştırmış ve bu yeni sistemin uluslararası örgütler dâhilinde sürdürülmesi gerektiği belirtilmiştir (Akan, 2010: 109).

2.Dünya Savaşı'nda karlı çıkan ABD ekonomisi, 2 ABD doları karşılığında altın tahvil edebilme özeliğini kazanabilen tek ulusal para birimi olarak ekonomik

sahnesine çıkmıştır. Böylelikle dolar, uluslararası rezerv para konumuna gelmiştir (Öz ve Fidan, 2013: 122). Bretton Woods sisteminde ABD dolarının temel alınması tabii de o yıllarda tesadüfi değildir. Bu ABD için hem avantaj hem de dezavantaj demektir. Döviz kurları dolara göre belirlenmiş, olası kriz ortamında ülkeler ciddi ekonomik bunalımlar yaşayabilme tehlikesi ile karşı karlıya kalmışlardır. Doların bu sistemdeki ayrıcalıklı yeri, ABD'nin savaş döneminde Doğu Bloğu, Batı Avrupa ülkeleri ve Japonya kendi ekonomilerini iyileştirmeye çalışırken ABD ekonomisi bu süreci tamamlamış ve hâkimiyet sürecine girmiştir. Bu savaştan sonra da ABD'yi ayrıcalıklı hale getirmiş, merkez bankacılığının temelini atacak olan altyapıya sahip olmuştur. Bu sistemdeki dolar odaklılık, dolar bolluğu olduğu zaman paranın değerini düşürecek; dolar kıtlığı olduğu zaman ise likidite yetersizliği ile sistemin ilerleyişi bakımından sıkıntı doğurabilmektedir. Yani tamamen tek bir ülkenin ulusal parasına bağlı olarak yürütülmeye çalışılan bu sistem, uluslararası denetimden uzak ve düzensiz kaynağa bağlanmıştır. ABD dış açıklarının olması Bretton Woods sisteminin güvenilirliğini sarsmış ve sistemin uygulanabilirliğini sorgulatmıştır. Bu dönem ekonomide "*Triffin Dilemması*" olarak karşımıza çıkmaktadır. 1950'lerde Asya'da dolar kıtlığının yaşanması Batı Avrupa ülkelerini ve Japonya'yı dolar talebine itmiştir. Bu dönemde ABD ilk kez dış ödemeler bilançosu açık vermiştir. ABD'nin dış yardımları NATO'ya yapılan harcamaların artışı, Vietnam Savaşı ve akabinde dış yatırımların artması ile ABD dış açıkları zaman içinde süreklilik kazanmıştır. Bu sistemin ilk sarsıntıları 1960 yılında altına hücum (dolardan kaçış) ilkesi ile ortaya çıkmış, Avrupa dolar (Euro-dolar) piyasası da hızlıca gelişmeye başlamıştır. Böylelikle altının paritesi 1 ons altın= 35 dolar olarak güncellenmiş, altının ikili fiyatı denilen uygulama ortaya çıkmıştır (Güleç ve Sancak,2009: 54). Böylelikle Amerika arz ettiği doların %25 ini altın stoku olarak bulunduracaktır. Diğer ülkeler ise paralarını $\pm\%1$ oranında değiştirebileceklerdir. Bu sisteme geçilmesindeki en önemli nedenlerden biri, 2. Dünya Savaşı sonrasında ülkelerin savaştaki tahribatlarını azaltıcı ve ekonomiyi yeniden yapıcı kılan yollar sağlamaktır. Bu amaçla Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası ve Uluslararası Para Fon'u kurulmuştur (Tekin, 2000:284). IMF ve IBRD'nin kurulmasıyla ülkelerarası üretim ve ticaret sıklaşmış, böylelikle gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin iktisadi bağları sağlanmıştır. Küreselleşme dalgasının baş kurucusu olan ABD, trans- nasyonal firmalarıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını artırmıştır (Camadan, 2010:7).

Yaşanan problemlerden dolayı dönemin başkanı Nixon, altın dolar sistemi yerine pür-dolar sistemi kurmuştur. Böylelikle milli paraların dolar eşitliği etrafındaki pay oranı $\pm\%1$ 'den $\pm\%2.25$ 'e çıkmış ve ons başına altının kabul gören fiyatı 35 dolardan 38 dolara çıkartılmış, bu dolar devalüasyonuna rağmen ekonomi Mark ve Yen lehine şekillenmiş, bu da 1973'te doların tekrardan devalüe edilmesi gerektiği fikrini desteklemiştir. Doların böylelikle 1 ons fiyatı 38'den 42,2'ye yükselmiştir. Bu kadar dalgalanmaya karşı durulamayan sistem Mart 1973'te tamamen yıkılarak daha esnek bir kur olması gerektiği savunulmuştur (Güleç ve Sancak,2009: 56-57). Bu sistem 1968- 1973 yılları arasında kullanılabilirliğini yitirmiştir. Dönemin başkanı Richard Nixon, doların altına çevrilebilir kurunu geçici olarak durdurduğunu bildirerek sabit döviz kurunun tekrardan geri getirilmesini istemiş fakat başarılı olunamamıştır (IMF, 2015). ABD'nin dış açığı, doların altına çevrilgenliğine olan güveni büyük ölçüde yıkmış ve Avrupa'da Parasal Birlik düşüncesi ve Euro'ya Geçiş oluşturulmuştur. Böylelikle altına olan ekonomi politikaları tamamıyla kaldırılmıştır (Bal ve Özalp, 2011: 83). Bu gelişmeler sonucunda sabit kur sisteminden de çıkılmış, ülkeler 1973'te sanayileşmenin etkisi ile dalgalı kur sistemine geçiş yapmışlardır. Bu sistem, finansal küreselleşme adı ile yeni döneme giriş yapmıştır.

2.4.3. 1980 ve Sonrası (Finansal Küreselleşme)

Bretton Woods sisteminin çöküşünden sonra neoklasik sentez olarak adlandırılan iktisat politikası anlayışı terkedilmiş, yeni klasik okul ve monetarizm önem kazanmıştır. Bununla birlikte ekonomiye yeni kavramlar girmiştir. Bu kavramların getirilmesi enflasyon hedeflenmesinin sağlanması amaçlıdır. Bunun için de finansal bütünleşme olarak adlandırılan bu bütünleşmeye katılan ülkelerin finans piyasaları üzerindeki kontrollerini kaldırmaları ve tek para biriminin kullanılması gerekmektedir.

Finansal küreselleşmenin aşaması olarak cari işlemler ve sermaye hareketleri üzerindeki sınırlamalar 1960-1980 dönemlerinde gelişmiş ülkelerde, 1980-1990 yıllarında ise gelişmekte olan ülkelerde kaldırılmıştır. 1990 yılından sonra bu sürece Doğu Avrupa sosyalist ülkeler, Post-Sovyet ülkeleri ve Çin de katılmıştır (Bulut ve Bahışov, 2009: 28). 1970'lere kadar OPEC petrol fiyat ayarlamalarının ardından

Avrupa piyasasına geçiş yapan petro-doların giderek artması, o dönemdeki ekonomik durgunluktan da faydalanarak yüksek miktardaki petro-dolar fonları gelişmekte olan ülkeler piyasasına akmıştır. Ayrıca 1970'lerde uluslararası ekonominin yaklaşık tamamını kontrol altına alan ABD, 1974'ten sonra gücünü diğer gelişmiş ülkeler, Japonya ve bazı Latin Amerika ülkeleri ile paylaşmak zorunda kalmıştır. Bunların sonucunda ticaret hacmi ve rekabet artmış, üretim küreselleşmeye başlamıştır. Özellikle 1990'da mutlak eşitlik ve toplum odaklı anlayışlı sosyalist modelin teknoloji, yaşam standartı ve refah düzeyi anlayışı olan batı modeline yenik düşmesi, bu ülkeleri de serbest piyasa ekonomisine yöneltmiştir. 1970'lerde çok uluslu şirketlerin dünya ekonomisinde söz sahibi olması, 1980'lerde teknoloji ağlarının ve internet, bilgisayar gibi buluşların küreselleşmenin hızını artırması, 1990'larda ise SSCB'nin dağılması ile batının tek güç haline gelmesi finansal küreselleşmeyi hızlandıran etmenlerdir. Yine bu dönemde 1993 tarihinde GATT müzakereleri sırasında gerçekleşen Uruguay Raundu ekonomik küreselleşme açısından önemli bir gelişmedir. Bunun uygulanması Fas'ta 15 Nisan 1994 tarihinde imzalanan Nihai Senet ile tamamlanmıştır. Bu senetle anti-düşürüm uygulamaları, ticaretteki engellerin kaldırılması gibi pek çok alanda yeni ilkelere imza atmıştır. 1994 yılında ise GATT'ın yerini Dünya Ticaret Örgütü almış, dünyadaki yaklaşık 200 ülkeden 132'si bu kuruluşa üye olmuştur (Camadan,2010: 8-9).

Sermaye akımlarının kontrol edilemeyecek biçimde hızlanması ve piyasaların birbirinin içine girmesi, teknoloji ve iletişim ağının büyüklüğü ile de ilgilidir. Bu ağ sayesinde karışık finansal araçların değerlendirilmesine olanak sağlayarak piyasaların hızla gelişmesine de zemin hazırlamıştır. 1990 yıllarında küreselleşme dalgasının hızlı gelişmesindeki bir diğer unsur ise piyasalardaki devlet denetiminin azalmasıdır. Devletler yerine artık şirketler, özelleştirmeler ve buna bağlı olarak satın alımların yaygınlaşması; uluslararası yatırımlara da ilgiyi artırmıştır. Çin, Japonya ve ABD arasındaki dolar rezervleri ve likidite alışverişi sayesinde Amerikan hazine bonusu piyasasında 2000 yılından itibaren olan büyümenin hemen hemen yarısı kadarı yabancı sermayeden sağlanmıştır. Aynı zamanda finansal piyasaların fazla miktarda büyüme göstermesi; 1990 yılında sadece 33 ülkede finansal varlık stoklarının sayısı GSYH'yi aşmış, 2006'da ise bu rakam 72'ye kadar yükselmiştir. Bu da GSYH'nin 1,6 katından 2,5 katına yükselmesine eşdeğerdir (Ganiev, 2014: 120-121-122). Ülkelerdeki bu değişim, ekonomide doğrudan ve dolaylı bir şekilde etki

yaratmaktadır. 1990 yılından sonra ülkelerin GSYH'lerinin yükselmesi, maliyetlerin düşürülmesi ve finansal sektörün gelişmesi ile birlikte sağlanmıştır. Ekonominin tam anlamıyla küreselleştiği zaman ise ülkelerde kısa süre içerisinde daha hızlı ekonomik büyüme gözlemlenmekte, dolayısıyla daha az yoksulluğa rastlanmaktadır.

Finansal küreselleşme sürecine daha eleştirel açıdan bakılırsa, bu süreç finansal piyasaların serbestleşmesiyle beraber kontrolünün yapılamıyor oluşu ve dalgalı döviz kurunun benimsenmesi, ulus-devletlerin kendi ekonomileri üzerindeki gücünü gittikçe kaybetmelerine sebep olmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde hükümetler daha iyi küreselleşme ortamının sağlanması için iktisadi politikaları yapmaya çalışmış fakat bazı ülkelerde bankacılık sisteminin dahi olmayışı, ülke ekonomilerini zor durumda bırakmıştır (Oktar, Tokucu ve Kara,2012: 110-111). Finansal küreselleşmeye dâhil olan bu ülkelerin bu süreç zarfında küreselleşme aşamalarını tamamlamaları için hızlı bir şekilde kendi ülkelerini bu sisteme bütünleştirdiklerinden dolayı fakir olan ülkeler sermaye akımlarından dışlanmış, zengin olan ülkeler ise bu akımın faydalarından yararlanmışlardır. Bu olumsuz olarak görünse de gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde reel iktisadi krizden daha çok para krizlerine sebep olmuştur (Yılmaz, Kızıltan ve Kaya, 2005: 94). Bu krizlerin başlıcaları olan 1992-1993 yıllarındaki Avrupa Döviz Kuru Mekanizması Krizi, 1994-1995 yılları arasındaki Latin Amerika Krizi, 1997 yılındaki Güneydoğu Asya Krizi, 1998 yılındaki Rusya ve Brezilya Krizleri, 2000-2001 yıllarındaki Türkiye- Arjantin Krizleri olup bu krizler dünya ekonomi tarihinde '*Krizler 10 Yılı*' olarak isimlerini yazdırmışlardır (Yılmaz vd. 2005: 88). Görülmektedir ki bu sisteme geçişin sağlanması hem gelişmiş ülkeler bazında hem de gelişmekte olan ülkeler bazında ciddi ekonomik krizlere sebep olmaktadır. Fark edilmeden hızlı bir şekilde ilerleyen bu sistemdeki kontrol edilemezlik, ileride ülkeler arasında gelir dağılımlarında eşitsizlik ortaya çıkarmış, merkez ve çevre ülkeler arasında sömürge yarışının başlangıç aşaması olarak ülke ekonomilerini tehdit etmiştir.

2.5.1980 ve Sonrasındaki Finansal Küreselleşme Aşamaları

Etkili bir biçimde finansal küreselleşmenin uygulanabilirliği, bunu sağlayacak olan uluslararası örgütlerle gerçekleştirilir. Özellikle Batılı devletlerin öncülüğünde

kurulan ve ilerleme kaydeden bu bölgesel topluluklar, tüm dünyayla bütünleşecek küresel sistemin geçiş aşamalarının temellerini oluşturmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin bu adımları IMF ve Dünya Bankasının ortak çalışmasıyla hazırladıkları politikalar aracılığıyla gerçekleştirmesi, bu ülkeler için zorlayıcı bir süreçtir. Çünkü kotaların uygulanabilmesi, ekonomik istikrarın sağlanmış ve değişime açık bir durumda olması ile ilgilidir. Bunun ekonomiyi iyileştirilmeden yapılması, tüm ülkelerde sistemin uygulanabilme ihtimalini düşürmektedir.

2.6.Serbest Piyasa Ekonomisine Geçiş Dönemleri

Serbest piyasa ekonomisi, ekonomik faaliyetlerin (ithalat-ihracat vb.) serbestçe yapılabilmesini amaç edinen ekonomidir. Bu ekonomiye göre olası bir durumda çıkan sorunlar devletin direkt ekonomiye müdahalesi ile çözümlenmemeli, fiyat mekanizmasının ayarlanmasıyla düzeltilmelidir. Liberal görüşün bel kemiği olan serbest piyasa ekonomisi, devletin gerçekleştirdiği işlemlerin özel sektöre aktarılması gerektiğinin altını çizmektedir. IMF, WB, WTO gibi kuruluşlarla da bu ekonomi ülkelerarasında izlenip, uyum politikaları gerçekleştirilmelidir.

Bretton Woods 'tan sonra piyasaların güçlendirilmesi için 22 Eylül 1985'te gelişmiş 5 ülke (G5-ABD, Japonya, Batı Almanya, Fransa, İngiltere) ABD'nin pazar gücünü koruyarak doların devalüe edilmesi kararlaştırılmıştır. 2 yıl sonra Kanada'nın da katılımıyla 1987'de Louvre Antlaşması imzalanmıştır. 1990'lı yıllarda Washington Konsensüsü ile liberalleşme tüm dünyaya IMF, WB, WTO gibi kuruluşların aracılığıyla yayılmıştır (Karataş, 2011: 65).

1980'li yıllardan itibaren üretimin küreselleşmesi için DTÖ Çok Taraflı Yatırım Antlaşması (MAI)'nı ülkelere sunmuştur. Sermayenin gerekliliklerini anlatan MAI, sonucunda DYY portföy yatırımlarında artış yaşanmıştır (Aydemir vd. 20107: 273). Aynı zamanda DTÖ, ticaretin küreselleşmesi için de Serbest Ticaret Antlaşması ve Gümrük Birliklerini devreye sokmuş, En Çok Gözetilen Ulus (MFN) kavramını da beraberinde getirmiştir. Buna göre bir DTÖ üyesi diğer DTÖ üyesi ülkelere karşı tarife oranlarında başka bir ülkeye tanıdığı avantajdan daha az avantaj tanımamalıdır. Bu gibi bütünleşmeler Ortak veya Tek Pazar (AET), Ortak Para Birimi, Merkez

Bankası, IMF, DB gibi finansal küreselleşmenin belirleyici ögeleri ile bütünleşme aşamaları tamamlanmıştır (Aydın, 2004).

Bu bütünleşme ile dünya ülkelerinin üçte biri kendi ekonomi politikaları üzerinde tam bir kontrolü sağlayamamıştır. Kontrolsüz ekonomilere ağır kredi politikaları yükleyen bu kuruluşların önerdikleri yöntemler yeni liberale tam uyum sağlamaktadır. Fakat bu yeni liberal teknik açıdan imkânsızdır. Çünkü özellikle emeğin, finansın ve uluslararası ticaretin aynı anda bu sisteme tamamen egemen olmaları söz konusu değildir (Seyrek, 2002: 173-174). Bu çelişki 1929 Dünya bunalımından sonra ikinci büyük bunalım olan 2008 küresel krizinde kendini göstermiştir. Lehman Brothers bankasının batmasıyla gerçekleşen bu kriz, küreselleşmenin getirdiği serbestlik ve kar maksimizasyonu, özellikle kredi derecelendirmede riskler göz ardı edilerek kredi kanalında büyük bir genişleme olmuştur. Bankalardaki mevduatın bitmesi ile birlikte hem bankacılık hem de sigorta sektörü ciddi bir krizle yüzleşmiştir. Bu sürede ABD ekonomisi 1930'dan beri ilk defa ciddi bir düşüşe geçmiştir.

En geçerli sistem olan piyasaların kendi kendini kontrol edebilen bir sistemin kabul edilmesi, uygulanma aşamasında hala sorun ve tıkanıklıkların olduğunun göstergesidir. Ülkelerin birden serbest ekonomiye geçmesi için kendi milli politikalarından vazgeçmesi durumu, ABD'de bile zaman zaman görülmüş, ekonominin büyümesini olumsuz yönde etkilemiştir. Daha az devletin varlığı piyasalarda daha çok özel teşebbüsün olacağını göstermekte, bu durum da olası bir sorunda ekonominin ne yönde ayarlanması gerektiği hakkındaki çözümlerin kapısını kapatmaktadır.

2.7. Tek Bir Para Biriminin Kullanılması Çalışmaları

Finansal küreselleşme sağlanırken piyasalar belli mali aşamalardan geçmektedirler. Öncelikle bu entegrasyona dâhil olan ülke paralarının arasında değişken kur uygulamasının uygulanması gerekir. Sonra bu para birimlerinin birbirleriyle rahat ve denetimsiz şekilde dönüştürülmeleri gerekmektedir. Ayrıca bunların yanında destekleyici tek bir merkez bankası olmalıdır. Çünkü olası krizlerde tek elden çözüm daha kolay olacaktır. Son olarak para birimi tek bir para birimine dönüştürülecektir (Erdem ve Ulucak, 2014: 23-24).

1. Dünya Savaşı'ndan önce altın standardı yıllarında tek bir para birimi düşüncesi oluşturma adımları atılmıştır. Önce 1865'te İtalya, İsviçre ve Belçika '*Latin Para Birliği*' kurmuş, sonra 1870'te İsveç, Norveç, Danimarka '*İskandinav Para Birliği*' kurmuştur. Fakat her 2 uygulama da 1. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla sona ermiştir. En yakın tarihte Maastricht Antlaşması'nın uygulamaya geçmesi, Soğuk Savaş'tan sonra dünya düzeninin nasıl olacağına dair fikirlerin sunulması ile birçok konferans yapılmıştır (Akçay, Argun ve Akman, 2011: 121). Bu düşüncenin teorik olarak ortaya atılması ilk defa Mundell'in '*A Theory of Optimum Currency Areas*' (1961) adlı makalesinde yer almıştır. Mundell bu teoriyi optimum para alanları teorisi olarak açıklamıştır. Buna göre ulusal sınırların para alanlarının optimal sınırını oluşturamadığı tartışmalıdır. Zaten tek bir parasal birlikle ülkeler politik birliğe de götürülebilir. Çünkü parasal anlamda bağımsızlıklarının kaybedilmesi, ulus-devletin hükümet politikalarını da etkiler (Bal vd, 2011: 75-81).

Bretton Woods'un çökmesi ve 1970'li yıllarda petrol şoklarının ortaya çıkması-ki başlıca nedenleri Federal rezervdeki liderlik eksikliği, Enflasyonun nedenlerini yanlış açıklayan teori ve Maliye politikalarıyla yanlış koordinasyon- (Oktar vd, 2012: 43) işlem maliyetini önemli ölçüde düşürmesi, dünya rezervlerinin %50'sinin alışverişlerin %85'inin dolar ile yapıldığı bu ortamda tek bir para biriminin gerekliliği (Bal vd, 2011: 91), hali hazırda Avrupa Birliği'nin bayrağı, marşı, vatandaşlığı, ulusal günü gibi devlete benzeyen üyelerinin olması bu alanda ortak para birimi ihtiyacını da artması (Mor, 2010: 525) dolayısıyla AB içinde parasal entegrasyon fikrini doğurmuştur. O dönemde Lüksemburg maliye bakanı Pierre Werner tarafından Werner Raporu hazırlanmıştır. Bu rapora göre;

- İktisadi ve mali birlik aşamaları 10 yıl içerisinde gerçekleştirilmelidir.
- Topluluğun tek bir para birimi olmalıdır.
- Topluluk Merkez Bankası ve Ortak Rezerv Fonu kurulmalıdır.
- Avrupa Parasal İşbirliği Fonu (EPCOM) kurulmalıdır (Bal vd, 2011:

85).

Ülkelerde tek bir para birimi kavramının kabul edilmesi ve bu ülkeler üzerindeki sonuçların olumlu olması sadece iktisadi yapı ve kalkınma düzeylerinin benzer yapıda olması ile ilgilidir. Ayrıca bu yapıda enflasyon oranlarının da düşük olması ülkeler için yapıcı bir adımdır. Sözü geçen bu ülkeler ortak para birimine dâhil olmadan önce en az 2 yıl Avrupa Para Sistemi'nin kur mekanizmasının içinde kalmak zorundadır. Bu birime giren ulusal para biriminde oluşabilecek dalgalanmadan AMB aracılığı ile müdahale edilmektedir (Pusat, 2013: 56-58). Sonrasında Maastricht Uyum Kriterleri ile birlikte ekonomik ve parasal birliğe 3 aşamada geçilmiştir. 1. Aşama İstisari bir Para Komitesi kurulması gerektiğini belirten 1 Ocak 1990 tarihi ile 31 Aralık 1993 tarihleri arasında yapılan aşamadır. 2. Aşama 1 Ocak 1994 tarihi ile 31 Aralık 1998 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Bu aşamada Avrupa Para Enstitüsü (APE) kurulmuştur. Son aşama olan 1 Ocak 1999'da ECU sepeti 1 Euro=1 ECU olmak üzere Euro ile güncellenerek geçiş sağlanmıştır. Bu oranla birlikte Euro'yu kabul eden üye ülkelerin milli para birimlerine çevrilmesi de sabitlenmiştir (Bal vd, 2011: 86-89).

Avrupa Para Sistemi; AB para birimi olan ECU, Döviz Kuru Mekanizması ve Kredi Mekanizması olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır. ECU 1975 yılında Avrupa Topluluğu'na üye olan ülkelerin ulusal parasından oluşan bir sepete bağlanmıştır. Döviz Kuru Mekanizması, ulusal paraların ECU ile hesaplanmış merkezi kurunu ifade eder (Arslan, 2002: 24).

AB para birliğine dâhil olmanın fayda ve maliyet analizini yaparsak; Euro bölgesinde satılan tüm ürünler Euro ile satış yapıldığından dolayı ürünler arası rekabet piyasasını artırmakta ve fiyatlar düşük seviyede seyir etmektedir. Avrupa Para Birliği üyesi ülkeler tüm banka ve kredi işlerini Euro ile yapmakta, bu da rekabete dayalı etkin faiz politikaları yaratmaktadır. Ayrıca hem turist hem de işadamı açısından bakılacak olursa döviz bozumundan kaynaklı ulusal para birimlerinde oluşan kayıplar Euro bölgesinde oluşmayacaktır. Maliyetine bakarsak, AMB'nin uygulayacağı para

politikaları tüm üye ülkelere uymayabilir. Örneğin eğer AMB ülkelere genişleyici para politikası uygulanmasının yapılması gerektiğine karar verirse; APB'ye başka bir ülkenin ekonomisini buna müsaade etmeyebilir (Özdeşer, 2015: 476). Bundan dolayı Bir ekonomide sabit kur sistemi, serbest uluslararası sermaye hareketler ve denetimsiz para politikası bir arada olması mümkün değildir. 1992 yılında bazı AB ülkelerinde talep şokunun oluşmasıyla İngiltere ve İtalya döviz kuru mekanizmasını terk etmiştir. Akabinde İspanya, Portekiz ve İrlanda da döviz kurlarını güncellemiştir (Yüceol, 2004:4). 2011 yılında kabul edilen Altılı Paket (Six Pack) kapsamında ise üye devlet bütçeleri ve bütçe açıkları, makroekonomik dengesizliklerin gözetilmesine yarayan mali araçtır. 2013 tarihinde ise İkili Paket (Two Pack) ise Altılı Paketin daha kapsanmış halidir (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2018). Ama bu denetimlere rağmen Bugün Yunanistan, İspanya gibi ülkeler ciddi ekonomik sıkıntılarla yüz yüze kalmış, İngiltere Nisan 2017'de APB'den ayrıldığını açıklamıştır. Özellikle Yunanistan ve İspanya diğer AB ülkelerine rağmen daha yüksek işsizlik oranlarına sahiptirler.

Ticaretin küresel bir hal alması, ülkeleri ortak bir para birimi kullanmaya itmektedir. Çünkü arada oluşan kur farkları ülke ekonomileri için eşitsizlik getirmektedir. Fakat ulusal para birimini değer kaybetmesi, merkez bankasının para basılmasını itmektedir ki bu da ülkelerdeki enflasyon oranlarının artmasına neden olmaktadır. Üye ülkeler katı kurallar içerisinde Euro bölgesinin gerekliliklerini yerine getirmeye çalışırken aslında bunun uygulanması üye ülkelerde kalıcı zararlara yol açmaya zemin hazırlamaktadır.

2.8. IMF, WTO ve Dünya Bankası Gibi Uluslararası Örgütlerin Kurulması

Bretton Woods sisteminden sonra yeni sistem için IMF ve Dünya Bankası'nın oluşturulması için bir takım çalışmalar yapılmıştır. Yeni sistem, ülkelerin kendi aralarında bağımsız bir para politikası izlemesi amacı üzerine kurulmuştur.

Bu sistemde üye ülkeler bir değer eşitliği belirleyip bu eşitliğin sadece yüzde 1 dalgalanmasına izin verilecek biçimde bu politikayı uygulayacaklardır. Bu değişim ülkeler arasında ülkelerdeki ciddi ekonomik dengesizlik görüldüğü anda yüzde 10'a kadar üye ülkeler IMF'ye önceden bilgi verilmesi şartıyla haber ederek oran

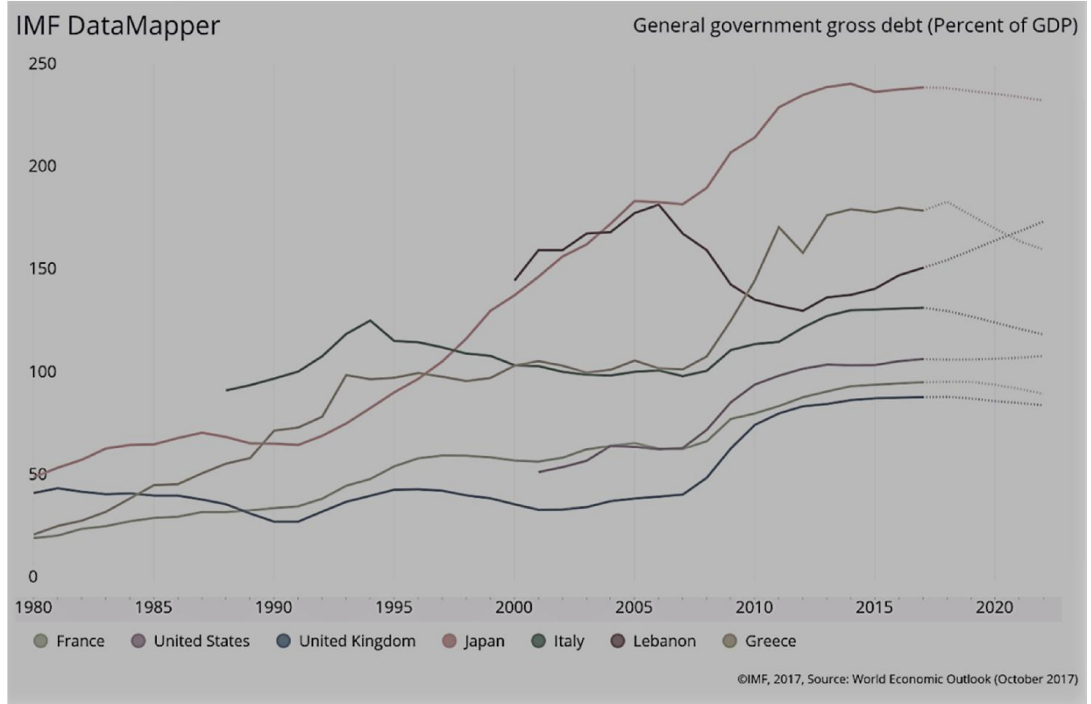
değiştirebilirler. Bu onay alınmadan yapılan değişiklikler de ülkelerin IMF kaynaklarına ulaşımı sınırlandırır veya üyelikten çıkartılırlar (Cömert, 2016: 119).

Daha geniş anlamda IMF, 1944 yılında Bretton Woods konferansı sırasında 1929 Dünya ekonomik bunalımı sonrasında meydana gelen krizlerin tekrarlanmasının önüne geçilmesi için dünyaca bir ekonomik entegrasyon oluşturma amaçlı kurulmuştur. Fakat asıl faaliyetlerine 1947'de başlamıştır. Başlıca faaliyetleri parasal işlemleri gerçekleştirmek, ticaretin dengede seyrini sağlamak olan IMF, özellikle birinci petrol şoku sırasında az gelişmiş ülkelere belirlenen finansman ihtiyacı ve 2. petrol şoku sırasında da Stand-by antlaşmalarına ihtiyaç duyulması, sonrasında görev tanımında değişiklikler yaşamıştır. Artık IMF ödemeler dengesinde sıkıntı çeken ülkelere kısa vadeli krediler vermekte, üye ülkelerin yapısal uyum programlarını destekleyerek bu programları diğer ülkelere de uygulamakta, üye ülkelerin kur politikalarını düzenlemekte ve bu ülkelere her türlü dış ticaret ve kambiyo işlemlerinde tekniksel destek vermektedir. 1980'den sonra ekonomik küreselleşme ile birlikte IMF ve Dünya Bankası ile beraber çalışmaya başlamış, ekonomik krizlerde devletlere kredi ile maddi destek sağlayan bir kuruluş olarak kendini göstermiştir. Bu kredilerin programları ülkelere faiz oranlarının yükselmesine, harcamaların artmasına ve para arzının daraltılmasına sebep olmaktadır (Eroğlu ve Eroğlu, 2009: 127). IMF ve Dünya Bankası özellikle gelişmemiş ülkelere özelleştirme, dış borçların ödenmesi, ekonomik istikrar gibi reçete programları hazırlamaktadır (Baytar, 2011: 53-54).

Şartlılık ilkesi içerisinde yürütülen bu programlar, toplam harcamalarını daraltma, faiz oranlarını yükseltme ve vergi gelirlerini arttırmak için vergi oranlarının yükseltilmesi gibi politikaları teşvik etmiş (Çiğdem, 2016: 52), ülkelerin ekonomilerinde işsizliğe, enflasyon artışına ve üretimin azalmasına sebep olur. Neticede ekonomide var olan durgunluklar daha da ileri boyutlara çıkmıştır (Eroğlu vd. 2009: 129). Bu dengesizlik ve ülkelerin artan borçları sadece gelişmekte olan ülkeleri değil gelişen ülkeleri daha çok etkilemektedir. Dünya ticaretinin ayağını oluşturan bu ülkeler, yeni ve büyük yatırımlar için sermayeye ihtiyaç duymakta, bu da IMF kredileri ile mümkün olmaktadır. Şekil 2.2'ye göre gelişmiş ekonomilerde hükümet borcu ülkelerdeki gayrisafi yurtiçi hasılayı geçmiş bulunmaktadır.

Şekil 2.2.

Genel Hükümet Brüt Borç (GSYH'nin Yüzdesi)

Kaynak: International Monetary Fund, (2018).

http://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/FRA/USA/GBR/JPN/ITA/LBN/GRC adresinden 2 Mart 2018'de alınmıştır.

IMF ile ilgili bir başka sorun ise bu kuruluşun kim ve ne için çalıştığıdır. IMF'de politikaları maliye bakanları ve merkez bankası yöneticileri sürdürürken, Dünya Bankasında ticaret bakanları bu görevi üstlenmektedir. Bu bakanların hepsi kendi ülke içerisindeki belirli seçmenlere sıkı sıkıya bağımlıdır. Bir dönem ABD Hazine Bakanı olan Robert Rubin, yatırım bankalarının en büyüğü olan Goldman Sachs'tan gelmiştir ve Citibank'ı yöneten Citigroup firmasına dönmüştür. IMF'nin bir diğer adamı olan Stan Fischer ise IMF'den doğrudan Citigroup'a geçmiştir (Stizlitz,2002: 41). Bunlar da gösteriyor ki IMF gibi kuruluşların politikaları, kendini oluşturan gelişmiş ülkelerin ekonomik ve siyasi çıkarlarına göre şekillendiği ve bu ülkelere bağlı bir uluslararası finans örgütü olduğu aşikârdır.

2.9.Uluslararası Şirketlerin Kuruluşu ve Yoğunluğunun Artırılması

Devlet müdahaleciliğinin azaltılıp ticaretin daha serbest yapılmasını sağlayan yapı olarak karşımıza çıkan çok uluslu şirketlerde kar amacı güderek piyasa denetlenmesinin imkânsız olduğu ticari işlemleri ve her türlü ekonomik faaliyetleri kontrol etmektedir. Ulusal yasalarda sınırlanmayı başarabilen çok uluslu şirketlerin küresel faaliyetleri günümüzde hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir.

Çok uluslu şirketler Livingstone'nin yaptığı tanıma göre; birden fazla ülkede personeli ve şubesi olan ve bir ülke yönetimi kontrolü altında çalışma standartı olmayan kuruluş ve yatırımlardır. Çok uluslu şirketler dünyanın belli bölgelerinde var olup iş yapıyor olmasına rağmen çalışma koşulları küresel fırsatlar çerçevesinde belirlenmiştir. Bu işletmelerin toplam faaliyetleri, satışları ve varlıklarının %20'si ana ülke dışındadır (Tağraf, 2002: 39).

Ulusal bir firmanın küresel ekonomiye geçiş belli aşamalarda gerçekleşmektedir. Öncelikle firma yabancı pazarlara girme aşamasını tamamlamak zorundadır. Bu aşamada sınır ötesi işletmecilik ile ihracat ve ithalat iyileştirilmelidir. Diğer bir aşama ticaret ve pazarlama ile ilgili faaliyetler konusunda yatırım yapılması gerekir. Bu yatırımlar dış pazarda serbest dolaşabilecek şekilde faaliyet gösterebilen yatırımlar olmalıdır. Bundan sonra ise işletme üretim faaliyetlerini sınır ötesi pazarlarda başlatır. İşletmeler diğer rakiplerini bu aşamadan sonra kendi pazarlarına çekmeye çalışarak rekabet ortamı yaratır. Son aşama ise işletmenin değer yaratan faaliyetlerin bölgesel ve küresel anlamda bütünleşmenin sağlanmasıdır. Örneğin günümüzde Ford, IBM, Fujitsu ve Philips gibi markalar bu aşamadadır (Yeşil, 2002: 41-43).

Özellikle ABD, Japonya ve Almanya gibi gelişen ekonomik ülkeler hem merkez hem de çevrede ekonomik etkinliklerini artırarak uluslararası piyasada söz sahibi olmuşlardır. İngiltere ve Almanya çoğunlukla şirketlerini Avrupa, Ortadoğu ve Afrika gibi açık pazarlara aktarıırken, ABD ve Japonya daha çok kendi bölgelerine benzer coğrafyalarda şirketlerini kurmaktadır. Bunun sebebi ise ABD ekonomisinin diğer ülkelere göre serbestliğinin fazla oluşu ve denetiminin zor oluşundandır.

Sanayi bakımından ileri bir konuma sahip olan Almanya, uluslararası şirketlere sermaye aktarımı açısından avantajlıdır. 2008 de meydana gelen küresel krizden en fazla etkilenen ülke olan ABD, merkez ülke olmasından kaynaklı oluşabilecek birçok

krizden kendini koruma amaçlı piyasalarda daha korumacı davranmaktadır. Bundan dolayı AB ülkeleri bu pastadan daha büyük dilim almaktadır. İngiltere verilerinin İngiltere'nin AB den ayrılmasından sonra nasıl bir değişim göstereceği ileriki zamanlarda dünya verilerine yansiyacaktır.

Çok uluslu şirketler ekonomik büyüklükleri açısından birçok ulus-devletle rekabet edebilir konumuna gelmiştir. Günümüzde en büyük küresel şirket 120'ye yakın az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin GSYH'nin toplamından fazladır. Ayrıca dünyanın 100 büyük ekonomisinden 51'ini çok uluslu şirketler oluşturmaktadır. Toplam gelir 28 trilyon dolar, bu da dünyanın GSYH'sine %37 sine karşılık gelmektedir. Bu yoğunluk, uluslararası ilişkiler dengesinde bu ilişkilerin artık hükümet ve toplum menfaati için değil, çok uluslu şirketlerin menfaati doğrultusunda değiştiği görülmektedir. Tablo 2.7'ye göre dünyanın en iyi 10 şirketinin ilk 3 ünü Amerika ve Çin oluşturmaktadır. Bunu takiben dünyadaki en büyük 500 şirketin tüm karı 1,5 trilyon dolardır. Bunun 132'si Amerikalı, 109'u ise Çin menşeli şirkettir.

Tablo 2.7.

En İyi 10 Çok Uluslu Şirket ve 2017 İtibari ile Gelirleri

THE GLOBAL 500: EN İYİ 10	GELİR (Milyar Dolar)
Walmart	485,873
State Grid	315,199
Sinopec Group	267,573
ChinaNational Petroleum	262,573
Toyota Motor	254,694
Volkswagen	240,264
Royal Dutch Shell	240,033
Berkshire Hathaway	223,604
Apple	215,639
Exxon Mobile	205,004

Kaynak: Fortune Global 500, (2018). The Global 500: The Top 10. <http://fortune.com/global500/> adresinden 22 Şubat 2018’de alınmıştır.

Bağımsız ve kendi bütünlüğünü oluşturmuş olan çok uluslu şirketlerin yaşam alanı genellikle gelişmekte olan ülkeler üzerindedir. Gelişmiş ülkelerin liberalizasyon hareketleri adı altında gelişmekte olan ülkelerde yatırım şirketleri açmakta, bu da geri döndürülemeyen bir döngü içerisine ülkeleri itmektedir. Batılı devletler çok uluslu şirketler aracılığı ile ülke karlarını maksimize etmekte, bu karlardan hiçbir pay

alamayan gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkeler ise aradaki uçurumun gittikçe açıldığını ekonomilerinin uyarı verdiğinde fark etmektedirler.

2.10. Uluslararası Para Sistemi Yeterince Etkin Mi?

Para kavramının ekonomide yeri tartışılmaz niteliktedir. Bu yüzden üzerinde kurulan politikaların da etkili ve istikrarlı olması gerekmektedir. Finansal küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan uluslararası para sistemi kavramı kimi zaman olumlu etkiler bırakmışsa da kimi zaman da ekonomik krizlerin başlıca sebeplerinden olmuştur. Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre azalan ve artan riskler çerçevesinde uluslararası para sistemin oturmuş bir düzene binmiş olması da olası görünmemektedir.

2.10.1. İleri Düzeyde Sanayileşmiş Ülke Boyutundaki Etkisi

Küreselleşme ile artan rekabet, serbest dolaşım her ne kadar özellikle gelişmiş ülkelere avantaj sağlıyor gibi görünse de aslında küreselleşmenin ortaya koyduğu rekabet ortamı, gelişmiş ülkeleri daha düşük ücretli işgücü kullanımına itmekte, böylece işsizliğin artmasına ve ücretlerin gerilemesine sebep olmaktadır. Bu da bu ülkelerde ekonomik güvenilirliği sarsmakta, korumacılığın artmasına sebep olmaktadır.

Küreselleşme bugünü şekliyle ABD yoğunluklu gibi görünse de aslında ABD'ye zarar vermektedir. ABD'nin ekonomi, para tedavülü, yaşam tarzı, dili gibi birçok özelliği dünyadaki birçok ülkede yaşam tarzı haline gelmiştir. Bu faktörler ABD'nin küreselleşmede büyük payının olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Fakat küreselleşme dalgası artık hiçbir ülkenin kontrol edemeyeceği şekilde büyüdüğü de es geçilmemelidir. ABD bu kontrol dışı etkilerle diğer ülkelerden daha çok mücadele etmek zorundadır (Karabulut, 2009: 1).

Daha güncel olarak ABD Başkanı Donalt Trump ABD'nin 2015 yılında Barack Obama ve Çin'in de katılımlarıyla imzalanan Paris antlaşmasını terk etmesi, küreselleşmenin acı gerçeğini ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi Paris antlaşması,

karbon gazının yayılmasının önüne geçilerek küresel ısınmayı geriletken ve durdurmayı amaçlayan antlaşmadır. Bu antlaşmadan çekilmesiyle birlikte ABD artık doğalgaza karşı fırsat üstünlüğü gösteremeyen kömür yapımını durduracak ve daha karlı olan doğalgaza daha fazla yatırım yapacak. Zaten Trump'ın üstü düzey danışmanları Wall Street'e vermiş olduğu açıklamada bulunduğumuz düzenin küreselleşmeden çok farklı olduğunu, sistemin artık iktisadi aktörlerin ve iş çevrelerinin kendilerine avantaj sağlamak için rekabet ettikleri bir sistem olduğunu açıkça dile getirmişlerdir (Berksoy, 2017: 1).

Ortak para birimlerinin tek bir paraya bağlanması (euro) ya da uluslararası ticarete tek bir para biriminin geçerli olması (dolar) bu para birimleri olası ekonomik krizde ilk etkilenen ekonomik araç olacaktır. Yerli para birimi Euro ve dolar olan ülkeler ekonomilerini iyileştirmekte zorlanacak, diğer ülkelere daha çok zarar görecektir.

2.10.2. Gelişmekte Olan Ülke Boyutundaki Etkisi

Finansal küreselleşmeye geçişleri bir anda olan gelişmekte olan ülkelerde genel ekonomik temel göstergeler kur ayarlanmasından bile kolayca etkilenebilmektedir. Ekonomilerinin birden dışarı açılması ile ortaya çıkan bu durum, gelecekte gelişmekte olan ülkeleri gelişmiş ülkelere taşımayı zorlaştırabilir.

Dışarıdan bakıldığında gelişmekte olan ülkeler için küreselleşme işsizlik, enflasyon, bütçe açığı, ticari engeller gibi durumlardan kurtulmak olarak görülmektedir. Fakat bugün sadece belli ülkeler (Hindistan ve Çin) bu ilerlemeyi göstermiş, bu da bu sistemin getirdiklerine boyun eğmeyerek kendi sistemlerini oluşturmaları ile mümkün olmuştur (Erkal, 2017: 378).

Kar peşinde koşan ve kısa vadede amaçlara yönelen sermaye hareketleri hacminin artması, gelişmekte olan ülkelerin krizle karşı karşıya kalması olasılığını artırmaktadır. Bu krizlerden başlıcası olan 1997 Asya krizinin başladığı ülke olan Tayland'da 1990'da finansal küreselleşmenin ardından dışa açılım artmıştır. Filipinliler de bu yıllarda serbest ekonomi piyasasına geçmiş, dış ticaret engelleri kaldırılmıştır. 1990-1996 yılları arasında bu ülkelerde dış borçlarında patlamalar

yaşanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde kurumsal yetersizlikler, hükümet değişiklikleri ve akabinde değişen ekonomi politikaları, ekonomiyi krize ve dalgalanmalara daha müsait hale getirmektedir. Artık IMF ve Dünya Bankası Gelişmekte olan Ülkelerde ve gelişen ülkelerde meydana gelen krizlere karşı kalıcı çözüm bulamamaktadır. Bu ülkelere maddi anlamda yardım paketleri sağlasa da yine de işlevselliğini yavaş yavaş yitirmektedir. Bunun en yakın örneği 2008 ABD krizinden sonra 2009'da G20 ülkelerinin katılımıyla gerçekleşen toplantıda Stiglitz, Krugman ve Ragoff sadece IMF ve Dünya Bankasının yeterli olmadığını altını çizmiş, Brezilya başbakanı Lula da Silva da yeni bir uluslararası örgütün kurulmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir. (Gedikli, 2011: 177-178).

2008 krizinden sonra ABD dolarının uluslararası para birimi olarak sorgulanması, Euro'nun güçlenmesi, Çin, Hindistan gibi ülkelerin döviz sepetine geçiş ile ilgili girişimleri, yeni ve devletlerden bağımsız bir uluslararası para biriminin belirlenmesi, yeni uluslararası para sistemine ilişkin adımları olarak değerlendirilmektedir (Özbek, Bulut ve Demiral, 2011: 308).

Gelişmekte olan ülkeler bandında şanslı olan Çin ve Hindistan, Batılı devletlerin diğer devletlerin ekonomilerine uygulattığı birtakım ekonomik kotaları kendi ekonomilerine uygulamayarak milli ekonomi içerisinde geliştirmeyi başaramışlardır. İleriki bölümlerde de açıklandığı üzere özellikle Çin ABD ve Rusya ile rekabet eden ülke konumuna geçmiş, petrol üreten ülkeler safında yerini almıştır.

2.10.3. Az Gelişmiş Ülkeler Boyutundaki Etkisi

Ekonomik küreselleşmenin başlıca koşulları olan sermaye akışkanlığı, malların, yatırımların, hizmetlerin ve paranın küresel hareketliliği, ekonomilerin bütünleşmesi ve küresel pazar, ulus-devlet sınırlarının ortadan kalkması gibi maddeler gelişmiş ülkeler için vazgeçilemez fırsattır. Ancak gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler gelişmiş ülkeler kadar şanslı olamamakla beraber, küreselleşmenin onlarda bir tehdit aracı oluşturduğunu görmekteyiz. Küreselleşme iyi bir süreç olarak görülse de her ülke için fayda- maliyet analizi yapılmalıdır. Rekabet gücüne sahip olan büyük ekonomiler, uyguladıkları sözde para politikaları ile 3. Dünya ülkelerini dünya

ekonomisine kazandırmaya çalışmakta, fakat bunu yaparken kendi ekonomi değerlerini dayattıklarını da gözler önüne sermektedirler. Küreselleşmenin ekonomik anlamda bölgeselleşme olarak boyut değiştirmesi küreselleşmeyi savunanları da büyük bir çelişkide bırakmaktadır. Bugün sadece AB, NAFTA, APEC gibi küresel eşit ekonomiyi sağlamayı amaçlayan bu ekonomik örgütlerin dünya ekonomisindeki payı diğer birçok ulus-devlet ekonomilerinin kat kat üzerindedir. Devletlerin kendi mutlak siyasi ve ekonomik güçlerinin ellerinden alınıp ulus- ötesi şirket ve kuruluşlara bırakılması ekonomik küreselleşmenin başlıca amacıdır. Bu yolla gelişmiş batılı ülkelerdeki hükümetler çokuluslu şirketler ile bir araya gelerek gelişmekte olan ülkeler için yeni bir sömürgecilik hareketi başlatmışlardır.

Bunlara rağmen gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin küresel dünyadaki örgütleşmeleri bilinmektedir. Bu birleşme ve destekler az gelişmiş ülkelerde de nadiren olsa görülmektedir. Batı Afrika ülkeleri Ekonomik Topluluğu, Kalkınma Konferansı, Merkezi Afrika Ekonomik ve Gümrük Birliği bunların başlıcalarıdır. Bu ülkeler gelişmiş ülkeler için üretim, ticaret anlamında avantajlar sağlarken kendileri için sosyal, kültürel ve siyasi açıdan olumlu katkılar sağlayamamıştır (Bakan ve Kocağ, 2012: 291).

Özellikle 1990 yılına kıyasla yoksulluk oranını azaldığı, fakat yine de alt Sahra Afrika'sında ve Güney Asya kıtasında ciddi anlamda bir dramın olduğu görülmektedir. Avrupa ve Merkezi Asya'nın yıl bazında yoksulluk oranlarının ve ekonomilerinin iyileşme göstermesi, halen bu entegrasyondaki payının büyüklüğünü de ispat etmektedir (Taş ve Özcan, 2012: 425). Buna bağlı olarak ekonomik eşitsizliğin boyutuna bakılacak olursa: dünyadaki 358 milyardın mal varlığı, 2.3 milyar insanın mal varlığından gittikçe daha da fazlalaşmaktadır. New York ise tüm Sahra Altı ülkelerinde daha fazla elektrik tüketir hale gelmiştir. Küresel ekonomi de bundan dolayı sanayi ülkelerinin ve uluslararası şirketlerin piyasaları şekillendirdiği adaletsiz bir durum içerisindedir. Sanayileşmiş ülkeler ticari işlemlerin ve yatırımların birçoğunu kendi aralarında gerçekleştirmektedir. Dünya'nın en büyük 100 ekonomisi içerisinde 51 tanesinin küresel şirketleri oluşturması tesadüf değildir. Afrika kıtası ise hala nüfusun temel ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır (Özerkmen, 2004: 138-140).

Afrika'nın aşağı Sahra bölgesinin GSYH'si, şu anki Teksas eyaletinin GSYH'nin yarısına yakın bir değerdedir. Bu durumu tüm dünyaya uyarlısak, dünya

nüfusunun yaklaşık %85'lik kısmını oluşturan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler maalesef dünya gelirinin sadece yaklaşık olarak %20'sini oluşturabilmektedir (Sapançalı, 2001: 132). Ayrıca küreselleşme yoksul ile zengin arasındaki ekonomik uçurum artırmıştır. En yakın tarih ile 2000'lerde dünyanın en zengin %20'si ile en yoksul %20'si arasındaki gelir farkı 1/75'e yükselmiştir (TASAM, 2016). IMF ve Dünya bankasının 3. Dünya ülkelerine uygulamakta olduğu borç politikası sözgelimi küreselleşen ekonomiyle çelişmektedir. IMF borçlu ülkeleri faiz ödemesine zorlarken anapara tahsilatını geciktirmekte ve eski borçların ödenmesinin yapılması için yeni borçlanma yollarını tek çare olarak göstermektedir. Böylece bu ülkelerde hiçbir şekilde yeni bir yatırım ya da sermayenin varlığı mümkün olamamaktadır. Bunu Ortadoğu ülkeleri bazında inceleyecek olursak bu ülkeler küreselleşmenin getirmeyi hedeflediği refah ve zenginlik açısından çok uzaktır. 2010-2016 yıllarındaki büyüme oranları, gelişmiş ülkelerin küresel politikalarının gerçekte ne sonuçlar doğurduğunun somut örneğidir.

Sonuç olarak küreselleşme sadece ondan fayda sağlayan ülkeler tarafından olumlu şekilde karşılanmaktadır. Fakir olanın daha fakir, zengin olanın daha zengin olduğu bu arenada oluşan ekonomik bütünleşmeler gittikçe dünya parasına zarar vermektedir. Şöyle ki her ulus-devlet kendi para birimine sahiptir ve uygulanan ticari yaptırım ve şartlar sadece uluslararası para sistemi (Euro, dolar vb.) çerçevesinde oluşmaktadır. Her zaman bu şartları karşılayamayan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kendi para birimleri zarar görecek, hem de fiyatlar genel seviyesinin gittikçe artmasıyla olası bir dünya krizi oluşabilecektir. Bugün son 10 yılda her yıl en az %10'luk bir büyümede olan Çin'in yavaş yavaş büyüme oranı azalmıştır. Ekonomiyi tek tipleştirmeye çalışan AB ülkeleri ve ABD arasındaki bu sömürge savaşı, dünyanın geleceğini ciddi şekilde tehdit etmektedir. Ekonomik küreselleşme ile başlayan bu akım ile gelişen ülkeler, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin egemenliklerini ihlal ederek kendi kültür ve geleneklerini aşılamlıdır. Tüketim çılgınlığının giderek artması ve Amerikalılaştırma hareketinin yaygınlaşması, popüler kültür oluşturma çabasının ekonomik kısmıdır. Halen kendi ekonomisini kontrol edemeyen Yemen ve Zimbabve'de Coca Cola, Pepsi, hamburger, Marlboro, Camel markalarında sigara satışları yapılmaktadır. İşte tüm bu durumları önlemek için tüm dünyanın gruplaşmadan eşit bir şekilde ortak bir politika altında toplanmaları gerekmektedir. Fakat ekonomik çıkarların en üst düzeyde tutulduğu ve zaman geçtikçe bu farkın daha

çok açılacağı bu yüzyılda bu pek mümkün görülmemektedir. İkinci bölümde ise bu konu daha geniş biçimde ele alınarak bu ekonomik yapılanmanın petrol ihraç eden ülkeler olan Ortadoğu ülkeleri üzerindeki etkileri işlenmiştir. Batılı ülke ekonomilerinin bel kemiği olan petrol ve doğalgaza sahip olan Ortadoğu ülkeleri, her türlü yaptırım, ambargo ve yeniden dönüşümden uzakta kalamamıştır. Finansal küreselleşmenin mecbur bıraktığı bu çıkar ortamından Ortadoğu bölgesi maalesef alınının akı ile çıkamamaktadır. Yönetimin demokrasiden uzak olması, kişisel çıkarların ön plana çıktığı, din ve etnik savaşların ekonomik krizlere dönüştüğü karışıklık ortamı olan Ortadoğu, küreselleşmenin savunduğu ‘uluslararasılık’ kavramı içerisinde kendini uzak görmektedir. Dış baskılardan ve müdahalelerden kurtulamadığı sürece Ortadoğu büyük güçlerin arena alanı olmaya devam edecektir.

BÖLÜM III

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA ORTADOĞU

Bulunduğu coğrafi konum ve büyük güçlerin bölgeye egemen olmak istemesi arzusu yüzyıllardır Ortadoğu'yu kendi başına karar veremeyen ülkeler olarak yalnızlığa mahkûm etmiştir. Siyasi, ekonomik ve toplumsal emellerin bölgeye demokrasi getirme başlığı altında gerçekleştirilmeye çalışılması ve güç savaşlarının merkezi olması, buna bağlı olarak başa geçen hükümetlerin ülke çıkarlarından ziyade kendi çıkarlarını düşünüp Batılı devletlerle işbirliği yaparak halkını körüklemesi, yönetilenlerin özgürlük için savaşıp iç savaşlara neden olmaktadır. Hali hazırda kamu kısmının yetersizliği ve sık sık yaşanan hükümete karşı bunalımlar; para politikalarının uygulanamadığı ama enerji kaynaklarının sınırsızca Batılı ülkeler tarafından kullanıldığı bir ortamda gerçekleşmektedir. Bu ekonomik ve siyasi savaş maalesef büyük güçlerin çıkarlarının biteceği zaman bitecektir. Ancak bu küresel dünyada çıkarların bitme durumu pek de mümkün görülmemektedir.

Bu bölümde Ortadoğu'nun tarihsel ve jeopolitik önemi anlatılmış, bölgede bulunan petrol ve doğalgazın bölge ekonomisini hangi yönde etkilediği açıklanmış, finansal küreselleşme döneminde bu politikaların ülkede yarattığı kriz ortamlarına ve bölgeye olan etkisi incelenmiş ve son olarak ABD'de son 3 dönem devlet başkanlığı yapmış olan başkanların Suriye politikaları karşılaştırılmış ve Suriye'nin Hafız Esad ve Beşşar Esad zamanındaki bölgesel kalkınmasına değinilmiştir.

3.1. Ortadoğu Bölgesinin Tarihsel Önemi

Ortadoğu, tarihten günümüze kadar Doğunun zenginliklerini Batıya taşıyan bir köprü görevini üstlenmiş, önemi ticaret yollarına ev sahipliği yapmış, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birleştiği, böylelikle etnik ve toplumsal birleşimin yaşandığı ile gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin buluştuğu ve bu nedenle stratejik bakımından oldukça önemli bir bölgedir.

Yeryüzünde M.Ö 5000'lü yıllara dayanan Ortadoğu tarihi bugünkü önemini büyük ölçüde bu zaman diliminden başlayarak kazanmıştır. İlk yerleşik yaşam, ilk tarım işlemleri, ilk yazılı yasalar ve ilk dinler hep bu bölgede ortaya çıkmıştır (Çelik,

2014: 7). Ayrıca Pers, Yunan, Roma, Arap, Moğol, Tatar ve Türk imparatorluklarına ev sahipliği yapmış, böylelikle Musevilik, Hristiyanlık ve Müslümanlığın doğuş yeri haline gelmiştir. İpek, şeker, narenciye, kâğıt, barut pusula gibi mallar Ortadoğu sayesinde Avrupa'da yayılma imkânı bulmuştur. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra artan bu gereklilik, Ortadoğu'yu politik, ekonomik ve stratejik çıkarların çarpıştığı merkez haline getirmiştir. SSCB bloğunun yıkılmasından sonra Ortadoğu stratejik önemi hala korumuş, bölge daha önemli hale gelmiştir. Özellikle güvenlik anlamında zorlaştırıcı etkilerin olması bölgeyi genelde dünya düzen ve güvenliği, özelde ise bölge içi ve komşu ülkelerin güvenliği için ayakta durması gereken bölge haline getirmiştir. Elinde bulundurduğu dünyanın %65'ine dek gelen petrol ve doğalgaz rezervleri ile Ortadoğu tüm dünyanın vazgeçilmez bölgesi haline gelmiştir (İdrisoğlu, 2010: 15-17). Özellikle Coğrafi Keşifler sonrasında gelişen sömürgecilik akımı ile batılı devletler bu bölgeyi hem bir sömürge ülkesi, hem de ticari açıdan önemli geçit olarak görmektedir. Ortadoğu bölgesindeki ülkeler; Suriye Irak, Katar, Kıbrıs, Türkiye, Ürdün, İsrail, Bahreyn, Filistin, Arabistan, Kuveyt, Yemen, Mısır, İran, Pakistan, Tunus, Umman, Cezayir, Libya, Afganistan, Lübnan Sudan, Birleşik Arap Emirlikleri, Fas olarak tanımlanmıştır. Bu geniş bölgeye ise ODKA (MENA) bölgesi de denilmektedir (Akgül, 2013: 2).

Ortadoğu'nun bu kadar göz önünde olmasındaki sebep veya sebepler ekonomik, siyasi ve toplumsal olarak sınıflandırılmaktadır. Genellikle ekonomik sebepten doğan siyasi emeller, bölgeyi kalkınma ve bağımsız düşünebilme kabiliyetinden gittikçe uzaklaştırmaktadır. Bölgeyi kalkındırma bahanesiyle etnik gruplar çatıştırılarak küreselleşmenin adımları sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu da Ortadoğu'da sürdürülebilir barışı, kaynakların düzenli kullanımını ve halkın hükümetlere olan güvenini sağlama zamanını gittikçe geciktirmektedir.

3.2.Neden Ortadoğu?

Bu sorunun cevabının gerçekte demokrasiyi sağlama amaçlı hareketlerin desteklenmesi gerektiği bölge olarak belirlenmesi şeklinde verilmesi gerekmektedir. Fakat bölgenin bölgedeki siyasi boşluktan dolayı birçok ülkenin burada rahatlıkla ikame ederek doğal kaynaklarına sorunsuzca ulaşabileceği bir bölge olarak belirlenmesi günümüz için daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

Ekonomik olarak Ortadoğu bölgelerinin çoğu gelişmekte olan veya az gelişmiş ülke kategorisinde yer almıştır. 20.yy. da hükümetler gelişmek ve otorite sağlamak için milli ekonomik yapılar ortaya koymaya çalışmış olsalar da, sanayi altyapısının ve sermayenin yokluğu bu ülkelerin ilerleyişini yavaşlatmıştır. 1970'lerde bürokrasilerdeki plansızlık ve hükümetlerin yozlaşması gibi sebepler ekonomik krizlere neden olmuştur. Bundan kurtulmak isteyen ülkeler IMF ve Dünya Bankası gibi örgütlerden maddi yardım istemiş ancak bu da o günün şartlarına uygun düşmemiştir. Bu örgütler kredi verebilmek için Ortadoğu bölgesine ekonomilerinin liberalleşmesi ve dış ticaretin serbestleşmesi konusunda politikalar sunmuşlardır. Bu durumlar bölgedeki petrol zenginliğini de etkilemiştir. Bu bölge içinde birçok hizmetin ücretsiz ve çok ucuza sunulduğu bu petrol, batılı ülkelerin dikkatini çekmiş ve nihayetinde 1973'te petrol krizi ile kendini göstermiştir. Arap-İsrail savaşında Suudi Arabistan, ABD ve Hollanda'ya ambargo kararı uygulaması ile petrol fiyatları 4 katına çıkmıştır. Bu da petrol ihraç eden ülkelerin daha da zenginleşmesine zemin hazırlamıştır (Sinkaya, 2016: 6-8). Orta vadede ise MENA bölgesindeki petrol ithalatçılarının büyümesinin kademeli olarak artarak devam edeceği ve 2018 yılında büyümenin yüzde 4,4'e, 2019-2022 arasında ise ortalama yüzde 5,3 seviyesine ulaşacağı öngörülmektedir (IMF, 2017: 4).

Ortadoğu, dünya güçleri tarafından kontrol edilebilmeyi başaran ülkelerin sahip olduğu bir bölgedir. Bundan kasıt; bu bölgeyi kontrol edemeyen ülkeler küresel politikada etkili olamaz ve büyük güç olarak varlığını devam ettiremez. Yani Ortadoğu'yu kontrol eden dünyayı da kontrol etmektedir. Başlıca şu yönlerden Ortadoğu önemlidir:

- Geniş bir pazar alanına sahiptir.
- ABD'nin rakiplerinin de sahip olmak istediği bölgedir.
- SSCB'nin yıkımından sonra jeopolitik merkez haline gelmiştir.
- Dünyanın en zengin petrol ve enerji kaynaklarının bulunduğu

bölgedir. (İdrisioğlu,2010: 18):

ABD, 1999 yılında yeni dünya düzenini açıkladığı '*Engagement and Enlargement- Arajman ve Genişleme*' adlı stratejisinde milli çıkarlarını ve hedeflerinin geliştirebileceği yolunu benimsemiştir. Bu yollar Orta ve Güneydoğu Avrupa, Orta Asya ve Ortadoğu'dur. Bu ülkelerde ABD insan haklarının

iyileştirilmesi, demokrasi ve serbest piyasanın teşvik edilmesi, gerekirse bu ülkelerin zorlanması, hukukun üstünlüğünün sağlanması gibi kendine stratejik hedefler koymuştur (Bilgesam, 2012: 3-4). Demokratikleşme aslında küreselleşmenin araçlarından biridir. Ve şu 2 özellik ülkelerin demokratikleşmesine yardımcı olur:

- Kişi ve yapılar arasındaki güvenin sağlanması
- Devlet politikalarının eşitsizliklerinden arındırılması ve bu politikalara katılım sağlanması (Dönmez, 2011: 10).

Yukarıda açıklandığı üzere devlet politikaları üzerinde eşitsizliklerin sağlanması demek, bağımsızlığa ve gerçek demokrasiye karşı mücadele ederek kendi kendine yönetilebilirlik sıfatını kazanarak gerçekleşmesi demektir. Günümüzde ise bu durum bölgeler arasındaki eşitsizliklerin git gide artırılarak bölgeyi kurtarma politikaları oluşturulması olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.1. Bölgenin Genel Ekonomik Durumu ve Doğal Kaynak Rezervleri

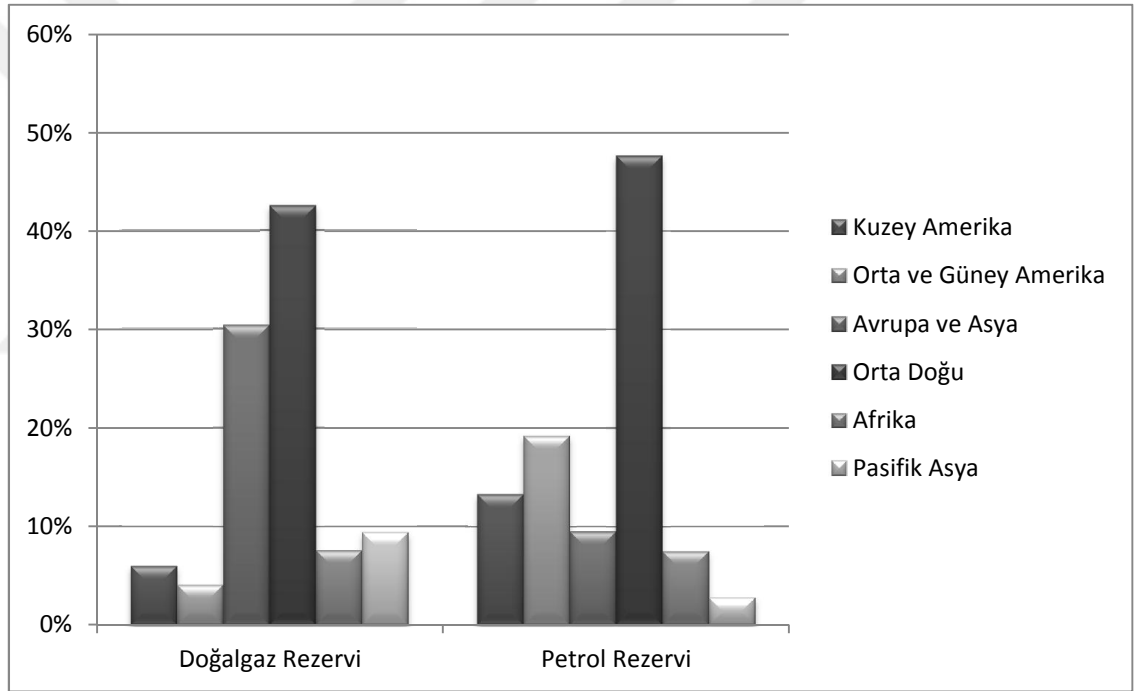
Ekonomik anlamda tam bir istikrarı sağlayamayan Ortadoğu ekonomisi, iktisadi uluslararası örgütler tarafından zaman zaman desteklenerek hükümetlere ekonomik yaptırım uygulayıcı politikalar sunmaktadırlar. Bölgedeki ham petrol ve doğalgazın varlığı ile bu yaklaşım yıllar boyunca Arap ekonomisini daha da çıkmaza götürmüştür.

Arap ekonomisi kavramı ise kamu hizmetlerinin yetersizliği, zayıf ve adaletsiz vergilendirme sisteminin olmayışı ve sık sık ödemeler dengesi açığı vermesi ile üçüncü dünya ekonomisi olarak tarif edilir. IMF ve Dünya Bankası'nın şartları Arap ülkelerinde ekonominin liberalleşmesi yönünde çalışmalar yapılması gerektiğini göstermektedir. Fakat bu o ülkelerde maaşların düzenli ödenmediği serbest piyasa ekonomisine uyulması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu da ülkelerde isyan ve karışıklığa sebep olmaktadır (Doğan, 2017: 204-205). Tüketilen enerji kaynaklarının içinde en büyük paya sahip olan petrolün, dünyadaki ispatlanmış rezervinin % 51,8'i Ortadoğu'dadır. Ortadoğu'yu % 19,4 ile Güney ve Orta Amerika, % 13,7 ile Kuzey Amerika, % 9,1 ile Avrupa ve Asya, %3,5 ile Afrika ve %2,5 ile Asya Pasifik izlemektedir (Yılmaz,2016: 104).

Dünya üzerindeki petrol ve doğalgaz rezerv ve tüketiminin bölgelere göre dağılımına bakılacak olursa; doğalgaz rezervi 2016 yılında Kuzey Amerika'da %6, Orta ve Güney Amerika'da %4,1, Avrupa ve Asya'da %30,4, Ortadoğu'da %42,5, Afrika'da %7,6 ve Pasifik Asya'da %9,4 olarak paylaşımı bulunmaktadır. Petrol rezervi ise Kuzey Amerika'da %13,3, Orta ve Güney Amerika'da %19,2, Avrupa ve Asya'da %9,5, Ortadoğu'da %47,7, Afrika'da %7,5 ve Pasifik Asya'da %2,8 olarak karşımıza çıkmaktadır. (Bkz: Şekil 3.1)

Şekil 3.1.

Bölgelere Göre Doğalgaz ve Petrol Rezervi (2016)

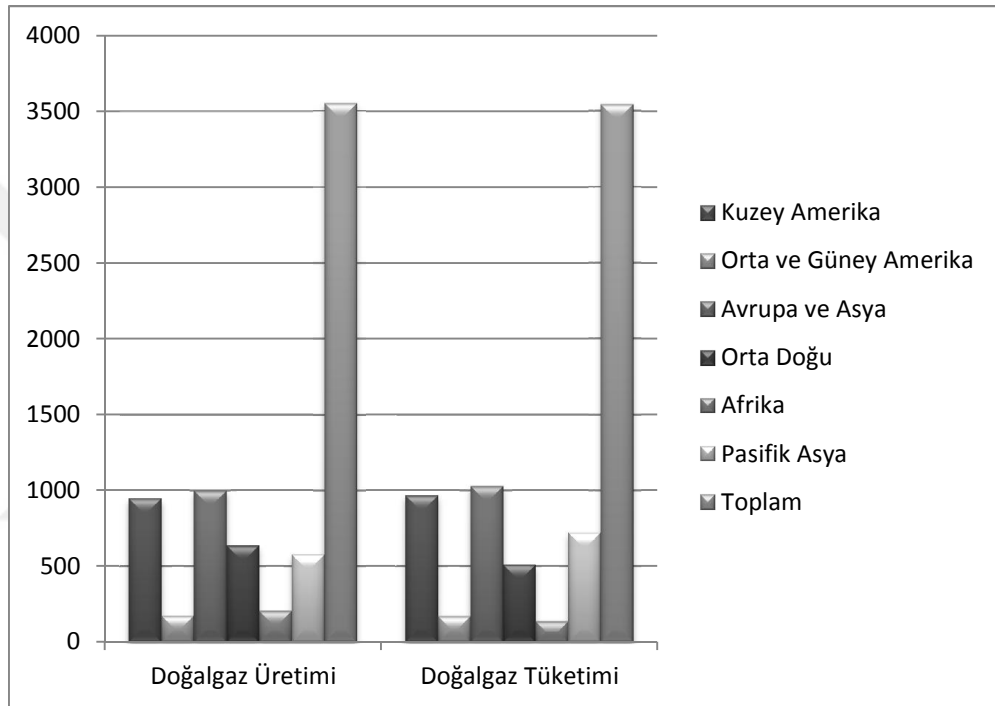
Kaynak: Veriler BP, (2017). *BP Statistical Review of World Energy*, 66. Edition, <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf> adresinden tez yazarı Merve Levent tarafından oluşturulmuştur.

Ayrıca doğalgaz üretiminde toplam 3551,6 milyar metre küp üretimi söz konusudur. Bunun bölgelere göre dağılışı; Kuzey Amerika 948,4 milyar metreküp, Orta ve Güney Amerika 177,0 milyar metreküp, Avrupa ve Asya 1000,1 milyar metreküp, Ortadoğu 637,8 milyar metreküp, Afrika 208,3 milyar metreküp ve Pasifik Asya 579,9 milyar metreküp olarak karşımıza çıkar. Şekil 3.2'ye göre tüketiminde ise

toplam 3542,9 metre küp olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgelerde ise; Kuzey Amerika 968,0, Orta ve Güney Amerika 171,9, Avrupa ve Asya 1000,1, Ortadoğu 637,8, Afrika 208,3 ve Pasifik Asya 579,9 milyar metreküp olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3.2.

Bölgelere Göre Doğalgaz Üretimi ve Tüketimi (Milyar Metreküp-2016)

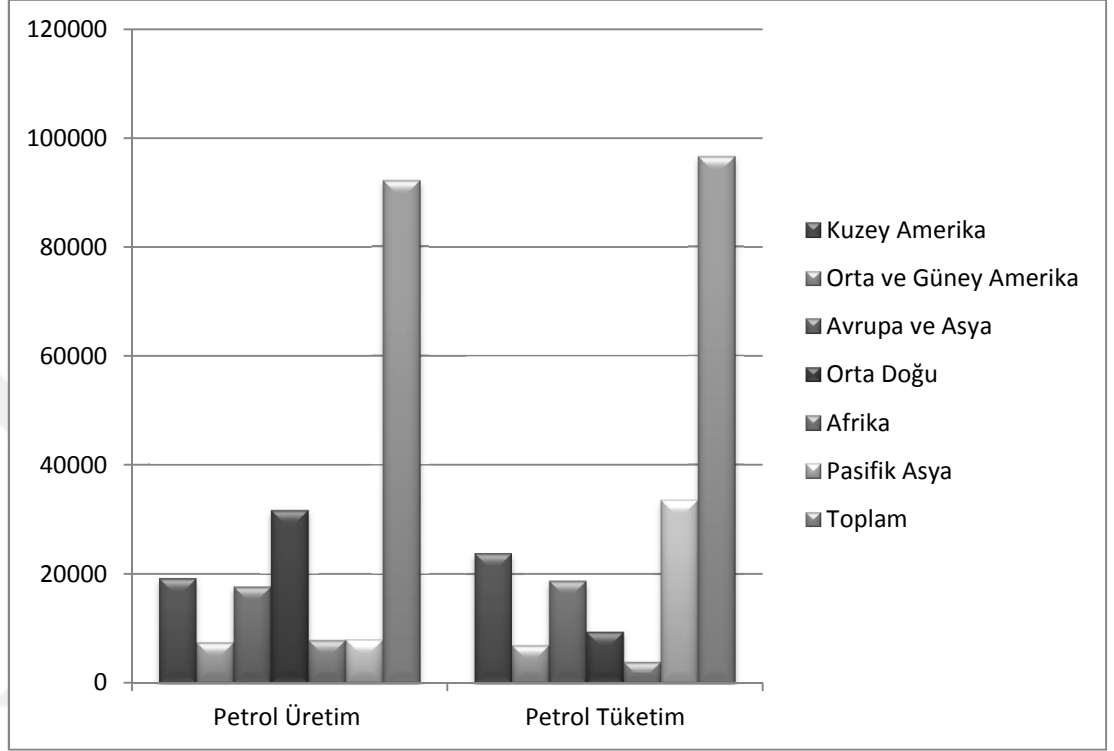
Kaynak: Veriler BP, (2017). *BP Statistical Review of World Energy*, 66. Edition, <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf> adresinden tez yazarı Merve Levent tarafından oluşturulmuştur.

Petrol üretim ve tüketimine bakılacak olursa; toplamda üretimde 92150 bin varil iken tüketimde ise 96558 bin varildir. Üretimde bölgelere göre dağılışı; Kuzey Amerika 19270 bin varil, Orta ve Güney Amerika 7474 bin varil, Avrupa ve Asya 17716 bin varil, Ortadoğu 31789 bin varil, Afrika 7892 ve Pasifik Asya 8010 bin varil olarak karşımıza çıkar. Tüketimde ise bu bölünme Kuzey Amerika 23843 bin varil, Orta ve Güney Amerika 6976 bin varil, Avrupa ve Asya 18793 bin varil,

Ortadoğu 9431 bin varil, Afrika 3937 ve Pasifik Asya 33577 bin varildir. (Bkz: Şekil 3.3).

Şekil 3.3.

Bölgelere Göre Petrol Üretimi ve Tüketimi (Bin Varil-2016)

Kaynak: Veriler BP, (2017). *BP Statistical Review of World Energy*, 66. Edition, <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf> adresinden tez yazarı Merve Levent tarafından oluşturulmuştur.

Grafiklerden de anlaşılacağı üzere Ortadoğu petrol ve doğalgaz üretiminde diğer bölgelere göre açık ara farkla önde iken, tüketiminde ise Kuzey Amerika ile Avrupa ve Asya kıtaları başı çekmektedir. Özellikle petrolde tüketimin üretimden fazla olması diğer ülkeleri de petrol çıkarmaya zorlamıştır. Kuzey Amerika ve Asya ülkeleri petrol ürettikleri an bölgeye bağımlılıkları azalacak, Ortadoğu'nun ihracatı gittikçe azalacaktır. Bu da Ortadoğu ülkeler ekonomisinin petrol ve doğalgaza bağlı olduğu, bu kaynakların bir gün bitmesi durumunda ekonominin de ciddi ve olumsuz etkileneceğini göstermektedir.

3.2.2. Ortadoğu'nun Siyasi Yalnızlığı

Ortadoğu'daki yalnızlık temel anlamda 1. Dünya Savaşı'ndan sonra kendisini göstermeye başlamıştır. Mandater devletlere karşı bağımsızlık mücadeleleri vermeleri, bu yüzyılda da devam etmektedir. 1920'li yıllarda Sam Remo Konferansı ile Osmanlı Devleti'nden ayrılan Arap topraklarında mandater rejimlerin kurulduğu görülmektedir. Buna göre bu bölgedeki insanlar modern dünyanın şartlarına ayak uydurmayacaktı ve bundan dolayı bu insanlar tek başına otorite kurabilecek duruma gelene kadar kendilerini yönetecek devletlerin himayesi altına gireceklerdi. Nitekim de öyle olmuştur. Ortadoğu yüzyıllardır demokratikleşme ve kendi ayakları üzerinde durabilmek hayallerini büyük güçlerin gölgesinde kurmuştur. Bir devlet veya zümreye bağımlı olmadan yaşayabilmek için bu yalnızlığın ülkelerin gölgesinde değil, kendi iradelerinde son bulması gerekmektedir.

Bölgedeki batı karşıtlığı hükümet ve halkı birbirinden ayıran ve asıl yalnızlığı burada ortaya çıkaran önemli bir husustur. Bölge ülke yönetimlerinin genelde ABD'ye veya AB'ye yakın olmaları, bu gerçeği destekler niteliktedir. Batı, Ortadoğu halkı için bir fakirlik anlamı taşırken, yöneticileri için zenginlik olarak görülmektedir (Öztürk, 2015). Bu zamana kadar Ortadoğu'daki yalnızlığın bastırılmasındaki sebep ise yöneticilerin İslamiyet'i kullanmalarıdır. İslam dinindeki kader anlayışı ile bunalımlar bastırılmaya çalışılmış, bu da bölgede daha büyük sorunlara yer açmıştır. Etkin ekonominin bulunmaması bu sorunları tetikleyen başlıca sebeplerden biridir. Bir ülke eğer istikralı bir para politikasına sahip ise diğer ülkelere gelen dalgalanmalardan çok fazla etkilenmeyecek ve böylelikle dış güçlerin müdahalesi bu kadar fazla olmayacaktır.

3.2.3. Para Politikalarının Yoksunluğu

Para politikalarının bir ülkede sorunsuzca uygulanması, istihdam, gelir dağılımı, reel büyüme gibi makroekonomik kavramlarının etkili kullanımı ile olmaktadır. Bugün Batılı devletlerin öncülüğü ile kurulan IMF ve Dünya Bankası aracılığı ile ülkeler döviz kurlarını ayarlamakta, bu kuruluşlar ülkelere siyasi ve ekonomik durumlarına göre daraltıcı ya da genişletici politikalar uygulamaktadırlar. Bunların içinde Ortadoğu ise apayrı bir yeredir. Çünkü gelir dağılımının dengeli olmaması,

istihdamın sağlanamaması ve reel büyümenin düzenli bir şekilde gerçekleşmemesi, bu ülkelerde hükümetlerin dahi istikrar içerisinde olamamasından kaynaklanmaktadır. Bu durum ülkelerde para birimleri bile bölgedeki çıkarı olan devletlerin para birimlerine ayak uydurmak zorunda kalmayı mecbur bırakmış, finansal küreselleşme ile kendi para birimlerine geçme imkânını bulmuşlardır.

Bu duruma bir örnek vermek gerekirse Mısır'da 1880'lerden itibaren sterlin kabul edilmiş, Cezayir'de 1871 ve Tunus'ta 1891'den itibaren Fransız frangı yerel para olarak kabul edilmiştir. O dönemde Avrupa ülkeleri sömürsü altında olmayan ülkeler Osmanlı Devleti zamanından kalan kendi paralarını tedavül etmeyi başarmıştır. Örneğin Suudi Arabistan ve Katar riyal, Bahreyn ve Kuveyt dinar, BAE ise dirhem para birimlerini kullanmışlardır. Bu durum bölgeye hem avantaj hem de dezavantaj sağlamıştır. Avantaj olarak Mısır, İngiltere ile ticaretini geliştirmesinde katkıda bulunmuştur. Fakat ülkelerdeki para politikası yoksunluğu ülke paralarının birbirine çevrilmesini zorlaştırınca ülke hükümetlerinin ekonomisinin dış dünyadan ayrı olmasına sebep olmuştur (Oktar, Varlı ve Genç, 2010: 108-111). Bu ayrılığın giderilmesi için tüm dünyada açık pazar yaratma düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu düşünce ABD'nin dünyadaki etkinliğinin artacağına göstergesidir. Ortadoğu gibi otoriter ve totaliter ülkelerde bu dönüşümün sağlanması için bu ülkelerin belli politikalara zorlandığı aşikârdır. Bunu da büyük güç olarak ABD, ülkelere askeri güçle karşılık vermeden ekonomik tedbirlerle sağlamaktadır (Bilgesam, 2012: 4).

Bu zorlamaların Ortadoğu'nun sahip olduğu petrol ve doğalgaz bakımından diğer gelişmekte olan ülkelere nazaran ilerleyişleri daha mümkün görünmektedir. Nitekim bu kaynakların doğru ve yerinde kullanımı olmadan bu ülkelerde bağımsız ekonomik kalkınmadan bahsetmek mümkün değildir (Öztürkler, 2009: 71). Giderek küreselleşen bir dünyanın zemini karşısında, MENA ülkelerinin politika yapıcılarının finansal olarak baskıcı politikalardan uzaklaşmalarındaki zorluk, yapısal reformlarla birlikte, ihtiyatlı makroekonomik politikaları uygulamak olacaktır. Bu durum ise finansal kalkınma için uygun yapısal ortamın oluşturulmasıyla tamamlanmalıdır (Creane, Goyal, Mobarak, Sab, 2004: 15).

3.3. Gelişmiş Ülkelerin Ortadoğu'ya Bakış Politikaları

Batılılar tarafından Ortadoğu, ikinci sınıf, medeni olmayan ve sömürülmeye müsait bir halkın yaşadığı bölge olarak görülmektedir. Ama tarihteki örnekleri bu düşünceyi desteklememektedir. Ünlü düşünürlerin ve bilimle uğraşan ilk insanların bu bölgeden Avrupa'ya yayıldığı unutulmamalıdır. Ancak zaman içerisinde sömürgeleşmenin ortaya çıkması ile Osmanlı Devleti'nden kopan Ortadoğu devletleri tamamen emperyalist güçlerin odağı altına girmiştir. Hükümetlerin ülkeleri başarılı şekilde yönetememesi ve ülkelerinin ekonomik ve siyasi çıkarlarının üstünde kendi çıkarlarını tutmaları, bunu da gelişmiş ülkelerin petrol ve doğalgaz ihraç ederek karşılıklı bağımlılığı artırmaları ile bölgeyi karışıklığa sürüklemişlerdir. Demokratik yapı oluşturma amaçlı halkı kışkırtan gelişmiş ülkeler, finansal küreselleşmenin gerekliliği olan serbest piyasa ekonomisi ve ortak pazar gibi kavramlarla bölgeyi yıllardır kontrol etmeyi başarmışlardır.

İngiltere açısından Osmanlı Devleti'nden süregelen sömürgeci politika anlayışı bölgede egemen olmuştur. Ortadoğu ülkeleri özellikle Fransa ile imzalanan Skyes-Picot Antlaşması ile bölgelere kukla devletler kurmuşlardır. Bu savaş dönemindeki bakış açıları Filistin'de bir İsrail-Yahudi devleti kurma planı ile daha da belirginleşmiştir. Yahudilerin Filistin bölgesine yoğun olarak sağladığı göçlerle bölgede Yahudi nüfusu sağlanmıştır. Ancak bölgedeki sorunlar çözülemeyince BM'ye devredilmiştir. Bu sırada varlığını korumak için ABD'ye ermeni mandasını vermiş, petrol bölgesinde bulunan Kürtleri de kendine almıştır. Fransa ise Mısır merkezli Ortadoğu politikasını şekillendirmiştir. Osmanlı Devleti'nden kalan Mehmet Ali Paşa isyanında Akdeniz ile Kızıldeniz'i birbirine bağlayacak su kanalı projesinin Mısır'da oluşu tesadüf değildir. Fakat Mısır'ın İngiltere işgaline açık olması Fransa'yı endişelendirmiş, Arap-İsrail savaşında da İsrail'i saldırgan ülke olarak ilan edip bölge halkına yardım etmişse de eski gücünü kazanamamıştır. Bu bölgedeki en önemli ülkelerden biri olan Rusya ise sıcak denizlere inme politikası ile İngilizlerin sömürge yollarını kapatmak istemiştir. Fakat Bolşevik devrimle beraber etki alanı azalmıştır. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bölgedeki din ve azınlıkları kullanan Rusya komünizmi bölgede yaymaya çalışmış, komünist kitapları Arapçaya çevirtmiş, Kahire ve Beyrut'taki Rus elçilikleri İslamiyet konusunda eğitim almış ajanlar tarafından doldurulmuştur. Soğuk Savaş sonrasında etkisi azalsa da BM'deki

konumu ve Ortadoğu ülkeleri ile yapmış olduğu ikili antlaşmalar nedeniyle etkinliğini sürdürmüştür. Özellikle Suriye'ye Lübnan işgali sonrasında yakın durmuş, Suriye de bölgede Rusya'nın etkin olmasını sağlamıştır. Bir diğer önemli faktör olan ABD ise soğuk savaş döneminde bölgedeki en büyük kaygılarından biri Sovyet yayılmacılığı ve komünist ideolojisinin yayılmasıdır. Buna yönelik adımları, bölgedeki yardım politikalarını üstlenmiştir. Nixon Doktrini ile doğrudan müdahale yerine askeri ve ekonomik yardım yapılması esasına dayanmaktadır (Özdem, 2016: 9-28).

ABD'nin Ortadoğu'da konuşlandığı araçlar başlıca dini kurumlar (patrikhane), barış dernekleri, azınlıklar, dini gruplar (cemaatler), insan haklarını savunan dernekler, siyasi partiler fakirler ve öğrenciler; diğer araçlar ise, yasal ve yasal olmayan oluşumlardır. Ayrıca genel grevler, meclislerin çalışmaması, hükümetlerin kurulamaması, mezhepçilik, bölücülük, dini, ideolojik, sendikal, vb. faaliyetler ve şantaj, suikast, tehdit, saldırı, terör gibi sabotajlarla da bölgeyi tehdit etmektedir (Erdönmez,2010: 54). Ayrıca ABD, Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) ile İslam coğrafyasının dönüşümünü hedeflemektedir. Bu program Einshower Doktrini olarak da bilinen "Ortadoğu'da Barış ve İstikrarı Koruma" planının devamı niteliğindedir. BOP 'tan sonra kavramlaşan Ortadoğu serbest ticaret alanı ve Ortadoğu ortaklık girişimi destek programları siyasal ve ekonomik söylemlerde kendini göstermektedir (Köylü,2015: 91).

Genellikle ABD'nin bekası ve milli politikalarının devamı için gerekli olan petrol ve doğalgaz endeksli Ortadoğu politikası, tüm gelişmiş ülkelerin Ortadoğu'ya bakışını genel anlamda özetlemektedir. Ortadoğu ülkelerinin genel ekonomik sorunu, sadece petrol ve doğalgaz ihracatı üzerine çalışmalar yapılmasıdır. Gerçek anlamda etkin bir ekonomi yaratma düşüncesi olan gelişmiş ülkeler, bu bölgede öncelikli olarak çeşitlendirilmiş ara ve yatırım mallarına da yer verilmesini -Suriye'nin Şam Bölgesi'nde tarıma destek verilmesi gibi-sağlamalıdır. Ayrıca sömürme politikası gütmeyen tarafsız biçimde finansal küreselleşmenin gereklilikleri yerine getirilmelidir. Ekonomik nedenlerin çarpıtılıp bölgeyi daha da istikrarsızlaştırmaya iten gelişmiş ülkelerin Ortadoğu'daki adımlarına ilerleyen bölümlerde geniş bir biçimde yer verilmiştir.

3.3.1. Petrol ve Doğalgaz Kaynaklarının Ekonomik Açıdan Önemi

Petrol ve doğalgaz günümüzde ekonomide önemli bir ekonomik girdi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni enerji tüketimindeki payının fazla olmasıdır. Bugün enerji üzerine kurulu olan dünya ekonomisi, Ortadoğu ülkelerinin merkezinde atmaktadır. Ancak yenilenemez enerji kaynağı olduğu için tüketiminde daha planlı ve daha istikrarlı gidilmesi önerilmektedir. Artan petrol ihtiyacı ve azalan doğal kaynaklar, son 10 yıl içerisinde kullanımının kontrol edilemeyecek haline gelmesine sebep olacaktır.

Ekonomik kalkınmanın başlıca etmenlerinden biri olan iktisadi büyüme, sermaye ve emek piyasalarının etkin kullanımıyla reel GSMH'nin yükseldiğini ortaya koymaktadır. Küreselleşmenin getirdiği sanayileşme ortamı, ülkeleri petrol ve doğalgaz kullanımına cazip hale getirmektedir. Bu doğal kaynaklara sahip olan ülkeler refah açısından da büyüme kaydedecek, enflasyon ve işsizlik oranları azalarak ülkede iktisadi istikrar sağlanacaktır. Ancak bu durum Ortadoğu'yu maşa ülke olarak konumlandırmakta, emperyalist güçlerin kısılcacında varlığını devam ettirmeye çalışan ülke olarak tarihini şekillendirmektedir.

Ortadoğu'daki krizlerin ana nedeni ekonomik ve siyasi hâkimiyetlerini sürdürmek için mücadele içerisinde olan Amerika emperyalizmi ve diğer büyük güçlerin hâkim olma çabalarıdır. Dünyayı yeniden bölmek için bağımsız, demokratik ve hükümlan iç ve dış politikayı benimsemiş olan emperyalist güçler, petrol nüfus alanlarını sağlamlaştırmaya çalışmaktadırlar (Hoca ve Gürgöz, 2011: 72).

Petrolün bu kargaşa ortamındaki yeri maalesef hakkı olmayan bir konumda olmayışıdır. Dünyadaki petrol piyasası siyasi istikrarsızlık ve savaşlardan etkilenmektedir. Petrol rezervleri en fazla Ortadoğu, Orta Asya ve Kafkaslarda olmasına rağmen tüketim en fazla ABD, AB ve Japonya gibi ülkelerde yoğunudur. Bu tezatlık petrole olan bağımlılığın artmasına ve bu ortamların çatışma ve kargaşa içinde olmasına güçlü zemin hazırlamıştır (Ulutaş, 2006: 35).

ABD, Çin, Rusya, Hindistan, Rusya, Güney Kore, Japonya ve Asya Pasifik ülkeleri bu bağlamda tüketimi en çok yapan ülkelerdir. Son yıllarda Çin ve Hindistan'ın da petrol ve doğalgaza ihtiyacının artması, bölgedeki ABD hegemonyasını tehdit eder niteliktedir. Artık Ortadoğu'da çıkan kargaşalar oraya

demokrasi getirme amacından sapmış, büyük güçlerin güç savaşı yaptığı ve galip gelen devletin dünyanın tüm ekonomik kaynaklarına sahip olmasını kanıtlayacak olan bir arena haline gelmiştir.

Genel anlamda dünya ekonomisindeki durgunluk, bölgedeki kargaşa ortamının belirsiz tutumları ve ABD'nin bölgede tek güç olma uğruna Rusya ve Çin'i sıkıştırması petrol fiyatlarındaki azalmanın genel nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik anlamdaki nedenleri ise aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

- ABD'nin kaya petrolü üretiminin artması
- Gelişmiş ülkelerde artan enerji verimliliği
- FED'in faizleri artıracığı beklentisi ile ABD dolarının değer kazanması
- Irak ve Libya'nın petrol üretimindeki beklenmedik artışı
- Rusya'nın izlemiş olduğu dış politikanın yarattığı gerilim ve İran'ın nükleer enerji politikaları
- Euro alanı ve Japonya'da zayıf ekonomik görünüm, Çin ekonomisinde yavaşlama olarak sıralanabilir (Güngör, 2016: 13)

Bu nedenlere bağlı olarak petrol fiyatlarındaki %10'luk azalma, %0,5 ekonomik büyümeye yol açmaktadır. Özellikle petrol ithal eden ülkelerde cari açık ve enflasyonda azalma yönünde pozitif değişimler artacak, petrol ihraç eden ülkelerde ise kamu açıklarının artması, büyüme hızının yavaşlaması ve işsizlik sorununun artmasına sebep olmaktadır. Petrol fiyatlarındaki bu değişim Ortadoğu ülkelerindeki etkilerini en aza indirmeye için istikrar fonları oluşturmuştur. Buna göre fiyat düşüşleri karşısında ülke ekonomilerinin yıkıcı derecede etkilenmesini engellemeyi amaçlar fakat uygulamada bu mümkün görünmemektedir (Yanar, 2014: 76-77).

En fazla fona sahip olan ülkelerin başında Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin oluşu tesadüf değildir. ABD'nin ve batılı diğer ülkelerin bu ülkelere daha fazla imtiyaz hakkı tanıması, bu ülkelerin Ortadoğu'nun bel kemiğini oluşturmasıyla yakından ilgilidir. 2017'nin sonlarına doğru Suudi Arabistan'da yolsuzluk mücadelesi ile prens ve şeylerin tutuklanması, ABD'nin bölgeyi kontrol etmesinde kolaylık sağlamaktadır. Nitekim bu prens ve şeyler İngiltere ve HSBC bankası ile işbirliği içerisinde oldukları görülmektedir. Suudi Arabistan'da bulunan önemli petrol

şirketlerinden biri olan Saudi Aramco, tam da bu zamanda borsaya girmek için çalışmalarını başlatmıştır. Aramco şirketinin borsaya girmesi demek, küresel ekonomi ile ABD ekonomisinin bölgedeki kayıtsız iktisadi başarısı demektir. Borsanın getirileri ise ABD ve Suudi Arabistan arasında bölüşüm yapılarak ABD Suudi Arabistan'ı kendi bloğuna çekmeye çalışacaktır.

3.3.2. Tek Dünya Yaratma Düşüncesi

Tek bir dünya yaratma düşüncesi barışın, insan haklarının, adaletin, gelir dağılımının eşitliği olarak bakıldığında oldukça yaşanabilir bir dünya olarak akıllara gelmektedir. Küreselleşen dünyada amaçlanıldığı üzere bu kavramların eşitliği maalesef günümüzde uygulanamamaktadır. Bu kavram günümüzde tüm dünya güzelliklerinin belirli bir kesimin cebine girmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre ülkeler ulus-devletler tarafından değil, çok uluslu şirketler tarafından yönetilmelidir. Bu durum ise dünyayı giderek tek merkezciğe itmektedir.

Tek dünya yaratma kavramı, özellikle küresel ekonomiyi gerçekleştirmeye çalışan ülkeler tarafından sık sık tekrarlanmaktadır. Bunun uygulanması ise tabii ki de plansız bir şekilde değildir. Ükelere uygulanan ambargo ve siyasi baskılar yıldırma politikası ile ülkeleri tek dünya yaratma amacına zorla götürmektedir. Bunun en fazla hissedildiği yer kuşkusuz Ortadoğu'dur. Ortadoğu tek dünya planında öncelikli olarak yenden şekillenmesi gereken bölgedir. Bu kolay olmamakla birlikte etkileri günümüzde de görülmektedir.

ABD'nin tek dünya yaratma düşüncesi ile Ortadoğu ülkelerini hızlıca dönüşümlere teşvik etmiş, küresel güçlerin hegemonyasındaki çözümler başlamıştır (Köse, 2012: 139). Bu amaçla ilk olarak Büyük Ortadoğu Projesi kendini göstermiştir. ABD'nin 1990'dan sonra politikaları içine aldığı bu projeye göre, Ortadoğu ülkelerine yönelik siyasi, hukuki, bilgi/egitim, ekonomi, sosyal ve güvenlik ana hatlarıyla geniş bir İslam coğrafyası dönüşüm projesidir (Özey, 2009: 26-29). Bunu takiben 2010'da başlayan Arap baharı süreci de bunun devamı niteliğindedir. Bölgedeki deformasyonu kontrol altına almak isteyen küreselleşme yandaşlı ülkelerin bu bölgeye sunduğu cazip '*demokratikleşme*' hareketini petrol ve doğalgaz aracılığı ile gittikçe yaymaktadır.

3.3.3. Finansal Entegrasyon Çalışmaları

1997 tarihinde Türkiye'nin öncülüğünde kurulan D-8'ler başta Türkiye olmak üzere Endonezya, Pakistan, Nijerya, İran, Bangladeş, Mısır ve Malezya'dan oluşmaktadır. Her ülkenin konumuna göre şekillenen D-8'de amaç ekonomik etkinlikleri artırmak ve küresel dünyaya ayak uyduran gelişmekte olan ülke ekonomilerini inşa etmektir. Bir diğeri ise Arap Birliği'dir. 1945 yılında kurulan Arap Birliği başlıca Mısır, Suudi Arabistan, Irak, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Yemen tarafından kurulmuş olup, sömürgeci devletlere karşı özgürlük ve hâkimiyetini koruma amacı taşımaktadır. Ekonomik anlamda ise Irak, Libya, Ürdün, Suriye, Marınaya, Yemen ve Mısır'ın katılımıyla gümrüklerin kaldırılması ve ticaretin serbestleşmesi amacıyla Arap ortak pazarı kurulmuştur. Ancak Filistin sorunu, Lübnan iç savaşı gibi problemler örgütün ekonomik ve siyasi amaçlarının uygulanabilirliğini kısıtlamıştır. BM'den sonra en büyük ikinci uluslararası teşkilat olan İslam İşbirliği Teşkilatı, diğeri örgütlerin amaçlarına sadık kalmış, farkı İslami Katılım Bankası oluşturmaktır. Bu bankanın faaliyetleri İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) altında gerçekleştirilmektedir. 1997 yılında kurulan Büyük Arap Serbest Ticaret Bölgesi (GAFTA) 17 Arap ülkesinin bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Buradaki hedef ise ortak ticaret ve ekonomik işbirliği olanaklarının artırılması olarak tanımlansa da bu örgüt de bölgenin karışıklığından dolayı varlığını aktif sürdürememiştir (Erkekoğlu, 2015: 53-57).

En yakın zamanda ise Haziran 2010'da Türkiye, Lübnan ve Ürdün arasında serbest ticaret alanı oluşturmaya yönelik antlaşmalar imzalanmıştır. Bunun amacı ise AB ile Akdeniz ülkeleri arasında bölgesel birleşim odak alınarak dış ticaretin artırılmasıdır. Son 60 yılda bölgede bu tip örgütlenmeler olsa da ülkelerin başında güçlü siyasi iradenin olmayışı, dış ülkelere bağlı kalmadan politika yapılmasına zemin hazırlayamamıştır (Yanar, 2011: 8-11).

Gelişmiş ülkeler Ortadoğu'daki emellerini meşrulaştırmak için yeni kavramlar ortaya atmaktadır. Tek dünya yaratma düşüncesinde ve finansal bütünleşme çabalarının geliştirilmesinde öncelikli koşul, ülke hükümetlerinin yeterli ve etkili

derecede kamu gücüne sahip olmasıdır. Kamu gücüne sahip olamayan devletler, küreselleşmenin getirdiği politikalara ayak uyduramazlar ve ekonomik iyileşme baş göstermeden ülkede karışıklık ortamı artar. Bu kamu gücünü Ortadoğu'da sağlamlaştırmayan gelişmiş ülkeler karışıklık ortamından faydalanarak gerçek amaçlarından sapmaktadırlar. Bu yüzden Ortadoğu ülkelerine hükümetleri ile halkı arasında sağlam güven ortamı oluşturması görevi düşmektedir.

3.4. Küreselleşen Dünyanın Ortadoğu'ya Etkisi

Küreselleşmeyi sadece ekonomik olarak değil; siyasi, kültürel ve teknolojik anlamda da alırsak yanlış sayılmaz. Ekonomik açıdan küreselleşme 2. bölümde de anlatıldığı üzere finansal küreselleşme, üretimin küreselleşmesi ve ticaretin küreselleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşen dünya bu 3 ana başlığı sağlamak için ekonomilerini iyileştirmekte, AB uyum politikaları çerçevesinde kalkınma planları oluşturmaktadırlar. Siyasi anlamda küreselleşme ise liberal demokrasinin yayılması ile gerçekleşmektedir. Kültürel şekilde küreselleşme ulus kimliklerin ortadan kalkması ve Arap coğrafyasında alt kimliklere doğru ilerleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojik anlamda küreselleşme, bu boyutları internet, uydu, telefon gibi küresel kitle araçlarıyla halka duyurulması, sosyal medyanın gelişimi ve sınırların ortadan kalkması ile mümkündür. Bu bölümde açıklanan kısım ekonomik küreselleşmenin Ortadoğu'ya etkisidir.

Özellikle Suudi Arabistan, İran, Irak, Kuveyt, BAE, Umman, Katar, Bahreyn gibi önemli petrol zengini bölgelerin finansal liberalizasyon etkisi ile batılı ülkelerin koordine ettiği milyon dolarlık projelerin yeterli derecede sürdürülememesi durumu özetler niteliktedir (Ayhan,2006: 117).

Dönem dönem Ortadoğu'nun küreselleşme sürecindeki ekonomik ilerlemeler aşağıdaki gibidir:

- 1945-1972: II. Dünya Savaşı etkisiyle yeni yeni bağımsızlıklarına ulaşan Arap dünyası milli ekonomi politikasını uygulamışlardır. Böylece toplam gelirdeki yerli pay oranı artmıştır. Fakat kamu idaresinin kötü yönetimi, buna bağlı olarak düzenli bir politika yönetilememesi yine de

1957'lerde ortak Arap pazarı kurma amacıyla Arap ekonomik birliğinin kurulmasına zemin hazırlamış, uygulanabilirliği ise sadece prosedürde kamıştır (Pappé, 2009: 61). İnceleme altındaki diğer Arap ülkelerinde, yani Körfez ülkeleri, Ürdün, Fas ve Tunus'ta, yabancı kurumların yerli sektörle yan yana çalışmasına izin verilmiştir. 1973'teki petrol fiyatlarındaki artıştan sonra petrol sermaye temelli Arap bankacılık sistemi hızla gelişme göstermiş ve yeni uluslararası duruma kayda değer bir oranda değer kazanmıştır. Böylelikle hükümetler devralmaya karar verene kadar yabancı bankaların serbestçe var olmalarına izin verilmiştir (Kandil, 2001: 33-34).

- 1974-1991: Bu dönemde SSCB'nin de yıkılması ve batının da etkisinin artması ile millileştirme politikaları yerini özelleştirmeye bırakmış, 1930'larda ticari oranlarda bulunan petrolün yabancı şirketlerle işbirliği yapması bu süreci hızlandırmıştır. Ancak bu dönüşümden sonra bölgede enflasyon oranı %10'dan %30'a çıkmıştır (Pappé, 2009: 67).

1991 yılından sonra petrol bağımlılığı ülkede ciddi oranda hissedilmiştir. Ülke ekonomisi doğal kaynaklara bağlı bir ekonomi olarak karşımıza çıktığında bu ülkede sanayinin az gelişmesine bağlı olarak yatırımlar azalır ve işsizlik meydana gelir. Ülke ekonomisi cari fazla vermesiyle döviz kuru değerli hale gelir ve petrol dışı mallar rekabet ortamına giremez. Böylelikle bütünüyle ülke doğal kaynağa bağlı bir ekonomiyle beslenir (Genç ve Sayım, 2011: 151). Bu durumda küresel politikaların etkin şekilde kullanımını mümkün görülmemektedir.

3.4.1. Bölgelerde Oluşan Krizler ve Dünya Ekonomisine Etkisi

Baskının yoğun olarak hissedildiği Ortadoğu'da politikaların küreselleşmenin gerektirdiği şekilde yürütülememesi, bölgede ekonomik krizlerin yoğun olmasına ortam hazırlamıştır. Arap coğrafyasında bu krizlerin sebebi Arap halkı değil, Batılı ülkelerin zorlayıcı baskılarıdır. Bu nedenle bu krizlerin en fazla etkisi ise bu ülkelerde hissedilmektedir.

Ekonomik sisteme yönelik gerekli reformlar, kalkınmayı teşvik etmek için canlı bir özel sektörle daha liberal bir ekonomik ortam yaratmak için gerçekleştirilmeden önce, bölgede ciddi ve temel bir siyasi reform yapılması gerekmektedir. Gorbaçov'un açıklık politikasında bahsettiği için glasnost (siyasi liberalleşme) olmaksızın perestroika (ekonomik liberalleşme) olamaz politikası bile siyasi ilerlemenin ekonomiden daha önce ülkelerde bulunması gerektiğini bizlere göstermektedir. Ortadoğu ülkelerindeki asıl sorun, büyük ölçekli petrol gelirlerinin mevcut rejimlere destek sağlamasıdır. Bu destek, dünyadaki pazarlara petrol tedarikçileri olarak kilit statülerinden dolayı dış güçler tarafından zaman zaman ülke politikası haline gelmiştir. Bu da bölgede petrol krizinin yaşanma olasılığını arttıran bir etmendir (Choueiri, 2005: 423).

1974'teki petrol krizi ABD'de tehlikeli ekonomik bunalımlara sebep olmuştur. Bu dönemde ABD doları, altın ve Avrupa devletleri parası karşısında değer kaybetmiştir. Petrole bağımlılığın bu ülkelerdeki sonuçları, bölgeyi paylaşılabilir bir hazine olarak değerlendirilmesine ortam hazırlamıştır. Kriz sonrasında Avrupa devletlerinde enflasyon ve işsizlik oranı artmış; Japonya, ABD, İngiltere, B. Almanya ve İtalya'daki büyük petrol şirketleri Güney Çin Denizinde petrol arama antlaşmaları imzalamışlardır. Fakat bu ham petrol gelirinin büyük bir kısmı kredi veren şirketlere garantörlük edeceği için bu ülkeler çözümü Arap petrol üreticileri ve OPEC'te bulacaklardır (Hoca ve Gürgöz, 2011: 220-225).

Ortadoğu ülkeleri tarafından bakılacak olursa; doğal kaynakların ihracatı kısa sürede çok fazla gelir yaratabileceğinden, ulusal öncelikler ve kaynaklar ihracatla ilgili sektörlerde birikme eğiliminde olup, sanayi çeşitliliğinin durgunluğuna ve endüstriyel sistemdeki dengesizliğin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca doğal kaynak fiyatları değiştiğinde, kaynak ihracatına bağımlı ülkeler gelirlerinin riskleriyle karşı karşıya kalmakta ve hatta fiyatlardaki artışa bağlı olarak gelir artışlarını da silebilmektedirler (Li,2015: 22).

Uluslararası ekonomik krizler ülkeleri çıkmaza soksa da sonrasında gelen adımlar daha önemlidir. Kriz sonralarında yeniden yapılandırılan daha sıkı tutumlar ülkeleri yeniden bir düzen içerisine girdirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle Arap coğrafyasında hali hazırda uygulanan ekonomik ambargolar kriz sonrasındaki

ekonomik yapıyı düzeltmek amacıyla değil, aksine o ülkelere müdahale edilebilirliğinin meşruiyeti olarak kendisini göstermektedir.

3.4.1.1.Körfez Ülkeleri Krizi

Bölgede körfez ülkeleri olan adlandırılan ülkeler Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Irak, Kuveyt, Umman, Suudi Arabistan ve İran'dır. Bu körfez ülkeleri ABD'nin sıkı sıkıya ve birebir iletişim içerisinde olduğu, petrol ve doğalgaz ticaretinin kalbi olduğu, din ve etnik grupların Batılı güçler tarafından desteklenerek karışıklık çıktığı bölgedir. Genel anlamda Ortadoğu'nun kalbi denilebilir. Diğer Ortadoğu ülkelerinden apayrı olan Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan bölgede ağırlığını korumaktadır. Her bir ülkenin farklı özellikleri olan bu yapıda karışıklıkların çıkmaması pek de mümkün değildir. En yakın zamanda oluşan 2017 krizinde bu anlaşmazlıklar açıkça görülmektedir.

Daha uzağa gidecek olursak; 2008 krizinden önce körfez sermayesi batı ülkelerinde ve ABD'de yatırım yapmakta zorlanmışlardır. Ancak krizden sonra Batılı kurumlar içlerinde bulunduğu finansal sıkıntıları yenmek amacıyla körfez sermayesine pay ayırmışlardır. Ancak bu durum körfez ülkelerinde petrol fiyatlarının 100 doların üzerinde olduğu günlerdeki kazancından daha fazla olarak kendi borsalarında 1 yılda kayıp yaşamışlardır (Tasam, 2009). 2008'in Katar'ı %16,8, Irak'ı %9 ve Umman'ı %7,4'lük bir büyümeyle karşılaması kriz zamanında olumlu bir gelişme olarak görünse de özellikle Dubai'de petrol gelirlerinin düşmesi büyük yatırımları dış kredilerle sağlanmasına sebep olmuştur. Ayrıca yakın doğu ülkelerinde işsizlik oranının o dönemde 24 yaşına kadar olan Araplarda %40 olması, iktisadi istikrarı bozabilecek niteliktedir (Kühntopp, 2009). Katar'ın elinde bulundurduğu petrol ve doğalgaz, ABD ile antlaşmalar yapmasını sağlamış, hatta bu ikilide Suudi Arabistan ile yarışır konuma bile gelmiştir. Fakat aynı tutumu İran'a karşı gösterememiştir. İran'daki deniz sınırlarında doğalgaz yataklarının olması, bu ülkeye çekince getirmiştir (Rabi, 2017).

Katar'daki bu olumlu durum 2016'dan itibaren bozulmaya başlamıştır. Katar ulusal gelirin %90'ı petrol ve doğalgazdan oluşan katarde petrol fiyatlarının düşmesiyle 2016 yılında ilk defa cari işlemler açığı vermiştir (Dedekoca, 2017). Bu

şanssızlığı 2017’de ortaya çıkan kriz daha da belirginleştirmiştir. 7 Arap ülkesinin Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır, Yemen, Suudi Arabistan, Libya ve Maldivler, Katar’ı terör örgütüne destek sağladığını iddia ederek sınırlarını kapatması ve diplomatik ilişkileri kesme kararı alması Katar’a uygulanan diplomatik yatırımlarla petrol fiyatlarında sert yükselişlere neden olmuştur (BBC, Katar Krizinin Olası Ekonomik Etkileri Neler?, 2017). Hatta bu konuda Moody's'in Başkan Yardımcısı Steffen Dyck, *"Körfez ülkelerindeki diplomatik anlaşmazlığın ciddiyeti eşi benzeri görülmemiş ölçüde ki bu da Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi'ndeki ekonomik, mali ve sosyal etkileri konusundaki belirsizliği artırıyor"* diyerek körfez krizini özetlemiştir.” (BBC, Körfez Krizi: 'Katar Ekonomisini Desteklemek İçin 38 Milyar Dolar Harcadı, 2017). Ayrıca Milat Gazetesi’nden Koray Taşdemir’in Birleşik Arap Emirlikleri vatandaşı olan stratejist Hasan Ed-Duqqi ile yaptığı röportajında Duqqi, BAE için, *'İslam ümmetine ihanet içindedir'* demiştir. *'Körfezin içinde bulunduğu krallık yönetimlerini ve hukuksuzlukları da hatırlatan Duqqi, 'Körfez tehdit altında ama farkında değil... Biz Lübnan'ın İran'a verilişini gördük''* diye de eklemeye bulunmuştur.” (Timetürk,2017)

ABD başkanı Donald Trump ise krizde Katar’ın karşısında bulunmuş ve ülkeyi terörist destekçisi olma ile suçlamıştır. Buna rağmen Ortadoğu’daki en büyük Amerika askeri üs Katar’dadır (BBC, ABD: Katar'ın Talepleri Karşılması Zor, 2017). Bu hareketle ABD bölgeden elini tamamen geri çekmemiş, Katar ABD’nin hassasiyetlerini göz önüne aldıkça, Suudi Arabistan’la zıtlamadıkça ve bağımsız dış politika izlemedikçe bu krizin tehlikesi devam edecektir. Nitekim Katar’a karşı olan Arap ülkeleri ABD’nin müttefikidir (Diriöz,2017: 31).

Suriye, Libya, Yemen gibi ülkelerde de bu tip kriz ve devrimler barışçıl olmaktan çıkmış, Batılı ülkeler tarafından militaristleştirilmiştir. Önce askerler halka silah sıkarak buna cevap vermiş, sonrasında emperyalist güçlere karşı olan halk da karşı cevapla devrimleri her zaman canlı tutmuşlardır.

3.4.1.2.İran-İrak Krizleri

İran ve Irak coğrafyası Ortadoğu bölgesi için bir diğer önemli coğrafyadır. Bölgede oluşan krizler ekonomiyi birinci derecede etkilemiştir. 1979’da İran İslam devriminden sonra İran’ın ekonomisi 1/3 oranında azalmayla karşılaşmıştır. Hemen

ardından İran-İrak krizinin yol açtığı ekonomik kriz, Ahmedinejad döneminde ambargonun uygulanması 2015'te ekonomide ağır bir kriz yaşatarak %2 daralmasına sebep olmuştur.

İran ve Irak arasında çıkan krizlerin baş aktörleri batılı devletlerdir. Hali hazırda Irak'ta tahmin edilen petrol rezervleri ABD'nin 100 yıllık ham petrol ihtiyacını karşılayacak boyuttadır. Bu durum uluslararası şirketlere önemli ölçüde kar payı bırakmaktadır (Ulutaş, 2006: 35-37). Bu krizlerin bir diğeri olan 1. Körfez Savaşı (1990-1991), ABD öncülüğünde İngiltere, Suudi Arabistan, Fransa, Suriye, Mısır gibi 28 devletle Irak arasında yapılan savaştır. Bu savaşın ana sebebi olarak 1980-1988 yılında İran ile savaşan Irak'ın ekonomik yönden ağır zarara uğrayıp, bir bahane olarak İran'a savaş açmak istemesidir. Bu bahanesi ise körfez ülkelerine yöneliktir. Saddam Hüseyin'e göre körfez ülkeleri kendi lehlerine göre petrol fiyatlarıyla oynamaktaydı. 1. Körfez Savaşı bitiminde ABD, Irak'a ekonomisini alt üst eden bir ambargo uygulamıştır. Bu ambargo, ABD'nin şimdiye kadar uyguladığı 115 ülkeye olan ambargolardan en uzun ve en kapsamlısıdır. BM, 986 sayılı karara göre Irak temel gıda maddelerini temin etmek için her 6 ayda 2 milyar dolar satış yapabilme kotası getirilmiştir. Gelirinin %30'u 1. Körfez Savaşı mağdurlarına tazminat olarak verilmesi de şartlardan biridir (Duman, 2017).

11 Eylül 2001'deki İkiz kuleler krizi ile birlikte ABD ile Irak arasındaki gerginlik günümüze kadar taşınmıştır. ABD'nin bu krizden sonra '*İslamofobia*' kavramını gündeme getirmesi, bölgedeki siyasi ve ekonomik şekillenmelerin ne yöne gideceğinin habercisidir.

2015 yılında Barzani'nin bulunduğu zamanda siyasi krizler ekonomik krizleri de tetiklemiştir. PKK'nın Kerkük-Ceyhan Boru hattında düzenlemiş olduğu saldırılar Irak Kürdistan Birleşik yönetiminin petrol satışlarını olumsuz etkilemiş, ayrıca o dönemde Bağdat yönetiminin Kuzey Irak'a vermesi gereken payı ödememesi üzerine Kuzey Irak'taki ekonomiye dayalı sektörler etkilenmiştir (Karabat, 2017).

Görüldüğü üzere yıl yıl bu bölge krizlerden doğrudan etkilenmiş, özellikle İslam dininin halk hareketlerinde kullanılarak bölgeye müdahale edilmesi sağlanmıştır. Uzun süredir ambargo altında yaşayan ve bu nedenle ekonomik sorunlarla mücadele eden İran, değişen dengelerde ABD-İsrail-Suudi Arabistan üçlemesine dikkat ettiği sürece bölgede istikrarı sağlayabilecektir. Irak tarafından ise mevcut durumda

PKK'nın varlığını destekleyen bir ülke olması, büyük güçlerin bu durumu kendi çıkarları için kullanmasına imkân tanımaktadır.

3.4.1.3.Libya, Tunus, Mısır, Lübnan, Yemen ve Suriye Krizleri

Bölgedeki karışıklık ortamlarının en kolay içine sızabileceği ve bu kriz ortamlarına en müsait olan Libya, Tunus, Mısır, Lübnan, Yemen ve Suriye ülkeleri, ellerinde ciddi derecede petrol ve doğalgaz rezervi olmamasına karşılık yine de karışıklıklardan uzak duramamışlardır. Genellikle buradaki krizler hükümet ile halk arasındaki çatışmaların emperyalist devletler tarafından desteklenerek ülkeleri daha büyük kargaşa ortamına taşınması ile oluşmuştur. Hala günümüzde de devam eden Afrin sorunu, bu bölgedeki paylaşılmışlığın en somut örneğidir.

1990'lı yıllardan itibaren Tunus ve Mısır olmak üzere bölge ülkelere yabancı sermaye girmiştir. Bu sermaye yenilikçi ve sanayi sektörler yerine kayıt dışı ekonomiye bağlı bir istihdam politikasıyla çözümlenmeye çalışılmış, ülkeyi ciddi sorunlara götürmüştür (İkiz, 2015: 64). Buna bağlı olarak Tunus 2000'li yıllardan itibaren gelir eşitsizliği, rüşvet, adam kayırma, işsizlik gibi sebeplerle ekonomik şartlar ağırlaşmış, halk hareketleri baş göstermiştir. Ülkenin başında bulunan Bin Ali, ekonomiyi iyi derecede yürütmüşse de kazançları tabana yaymada başarılı olamamıştır. Belirli bir zümrenin yararlandığı bu gizli servet, rejimin devrilmesini sağlayacak hareketlere zemin hazırlamıştır (Açıl,2017: 181-182).

Libya'da ise Kaddafi döneminde uygulanan Atlantik yardımı ve IMF desteği, kaynakları serbest bırakmak amacı ile sağlanmıştır. O dönem IMF başkanı Christina Lagarde, para biriminin istikrarlaştırılarak yeni ödeme sistemleri oluşturmak amacıyla uygulanması planlanan reform çalışmaları için Libya'nın petrol üretimini desteklemiştir (Prashad ve Alpagut, 2012: 244-245). Ancak bu programların ülkelerdeki uygulama alanı sınırlıdır. Nihayetinde 2011 yılında Tunus'taki hareketlenmenin büyümesiyle rejime karşı isyanlar tekrardan baş göstermiştir. Batılı ülkelerin bu süreci "Arap Baharı" olarak isim etmeleri de çelişkilidir. Nitekim en önemli nedenleri bölgedeki ciddi ekonomik sorunlar, insan haklarının ihlali, demokrasinin yoksunluğu, rüşvet, gelir dağılımı eşitsizliği olan Arap baharı süreci

başta Tunus olmak üzere Libya, Mısır, Yemen, Lübnan ve en son Suriye'yi de etkilemiştir.

Tablo 3.1 ve Tablo 3.2'ye bakıldığında modern ülkelerdeki işsizlik oranlarının hemen hemen 3 katı olarak Arap baharını yaşayan ülkelerin oranlarını görmekteyiz. Buna bağlı olarak bu hareketten en çok etkilenen Tunus olmak üzere Libya, Mısır, Yemen ve Bahreyn'de GSYH kaybının 20 milyar dolar olduğu saptanmıştır (Öztürkler, 2014: 14).

Tablo 3.1. □

Arap Baharının Yaşadığı Ülkelerde İşsizlik ve Yoksulluk Oranları (2011-%)

ÜLKE	İşsizlik Oranı	Yoksulluk Sınırının Altında Yaşayan Nüfusun Oranı
Tunus	18	3.8
Mısır	12.2	20
Libya	30	33
Suriye	12.3	11.9
Yemen	35	45.8
Bahreyn	15	MD ³

Kaynak: Öztürkler, H. (2014), Arap Baharı'nın Ekonomik Analizi, *Akademik ORTA DOĞU*, 8(2), 1-16 s.13

Tablo 3.2. □

Arap Baharının Yaşandığı Ülkelerde Gelir Dağılımı

ÜLKE	En Düşük %10	En Yüksek %
Tunus	2.3	31.5
Mısır	2.9	27.6
Libya	MD ⁴	MD
Suriye	MD	MD
Yemen	2.9	30.8
Bahreyn	MD	MD

Kaynak: Öztürkler, H. (2014), Arap Baharı'nın Ekonomik Analizi, *Akademik ORTA DOĞU*, 8(2), 1-16 s.13

³ MD: Verinin mevcut olmadığı anlamına gelmektedir.

⁴ MD: Verinin mevcut olmadığı anlamına gelmektedir.

Ayrıca Arap baharı sürecinde yaklaşık 2 milyardan fazla Suriyeli mülteci konumuna düşmüştür. İlerleyen dönemlerde de bu çatışmalar rejim ile muhalifler arasında kalıcı barışın zor sağlanacağı bir ortamın oluşmasına ortam hazırlamıştır (Efegil, 2013: 18).

Suriye krizi ve beraberinde meydana gelen mülteci göçü sağlık, eğitim, güvenlik, istihdam ve topluma uyum gibi birçok sektörde iç politikaları doğrudan etkilemekte ve bu etkileşimin uzun bir süre daha devam edeceği görülmektedir. 7 yıldır devam eden Suriye iç savaşı şimdiden Ortadoğu bölgesinde siyasal, ekonomik ve bu sonuçlardan öte Suriye krizini önemli kılan unsurlar toplumsal etkiler bırakmış durumdadır.

3.5. Suriye Bölgesi ve Büyük Güçler

Arap baharının üzerinden 7 yıl geçmesine rağmen Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülke ekonomileri hala toparlanamamıştır. Bölgede meydana gelen siyasi istikrarsızlık durumu petrol ihraç eden ülkeler başta olmak üzere bölgenin iktisadi yapısını ciddi bir şekilde etkilemektedir. 3. Dünya ülke ekonomilerinin para politikalarından yoksun olması, bunun sonucunda karar alıcı mekanizmaların ekonomik sömürgecilik anlayışının benimsemesi, burada yaşayan insanların asgari yaşam kalitelerinin bile sağlanamaması insanlık dramının ciddiyetinin acilen kavranması gerektiğinin altını çizmektedir. Küreselleşmenin eşitlik olduğunu savunanlar için bir başka eleştirel nokta ise ülkelerin aynı anda hem küreselleşip hem de bölgesel ülke ekonomilerinin iyileşmesinin mümkün olmadığıdır. Bunu bugün Suriye bölgesinde de açıkça görebilmekteyiz.

Arap baharı ile birlikte ülkelerin ayrılmaya gittikleri daha derinden hissedilmektedir. Bu durum da aslında küreselleşmenin bir parçasıdır. Küreselleşmenin ortaya çıkmasıyla birlikte Merkez, yarı-çevre ve çevre ülkeler olarak 3 tip ülke belirlenmiştir. Merkez her şeyi kontrol altında tutan gelişmiş ülkelerden oluşurken süreçte her zaman kazancı en fazla olan bölümdür. Yarı çevre ise bazen merkez gibi hareket edip, bazen de çevre kısmıyla birleşmektedir. Bu ülkeler ekonomik, siyasi ve teknolojik bakımdan belirli bir seviyededir ve çevre ile merkezin desteklediği politikalar çerçevesinde antlaşmalar yapmaktadır. Çevre ülkeler ise

merkez ve yarı çevre ülkelerin direktiflerini uygulayan, gelişmeyi amaçlayan ekonomik kalkınmaya ihtiyaç duyan ülkelerdir (Üste ve Yılmaz, 2014: 146-147).

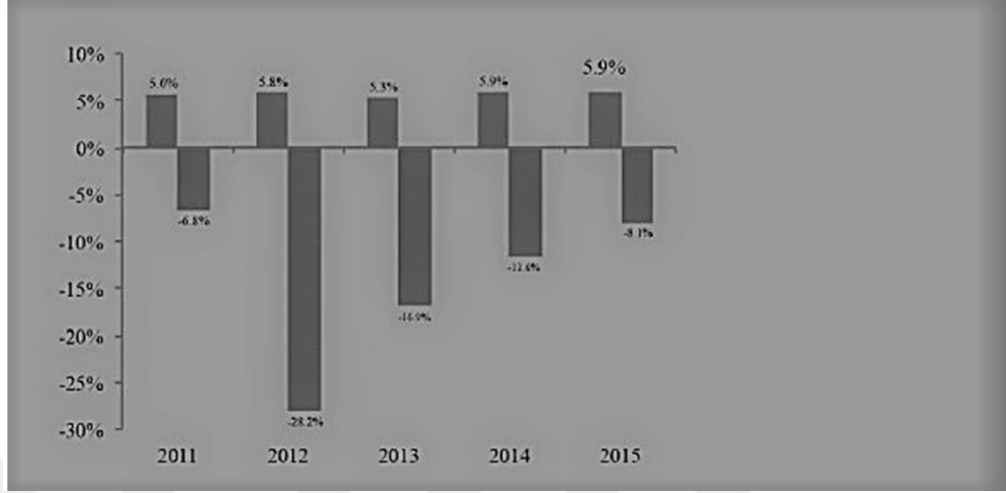
Şu anki konumu çevre ülke olan Suriye'nin genel ekonomik göstergelerine bakılacak olursa Suriye ekonomisi 2007'de GSYH 40,41 iken (The World Bank Data, 2018), 2016'da 27,2 milyar dolara düşmüştür. Ayrıca Suriye 2017 ülke bültenine göre GSYH 18 Milyar ABD doları olarak belirlenmiştir. Kişi başı GSYİH ise 765 ABD dolardır. Ekonomik büyüme oranı % -4,3, işsizlik ise % 10,8'dir (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2017).

Suriye'nin genel ekonomik kaynakları merkezi Deir alZour'da ve Halep'te bulunan petrol sanayisi, Şam ve Halep'te tekstil ve seramik sanayi, Şam merkezli ise tarım olarak karşımıza çıkar. Ülkedeki isyanların büyümesiyle birlikte ulusal para birimi ciddi kayıplara uğramış, ülkeye gelen yabancı yatırımlar geri çekilmiştir (Birleşmiş Markalar, 2012: 10).

Şekil 3.4'e göre Arap baharı zamanında büyüme oranlarının tahmini ve gerçek değerler, verilmiştir. Mavi ile gösterilen beklenen gerçek büyüme oranları Arap baharı olmadan Suriye için makul oranlardır. Ama hala bölge ve dünya içerisinde kayda değer bir büyüme oranı değildir. Arap baharının ortaya çıkmasıyla kırmızı ile gösterilen oranlar en fazla 2012'de eksiye düşmüştür. Ekonomi ciddi derecede zarar görmüş, GSYH son 5 yılda %25 azalmıştır.

Şekil 3.4.

Arap Baharı Öncesi Büyüme Tahminleri ve Sonrasında Gerçekleşen Oranlar(2011-2015)

Kaynak: Suriye Gündemi. (2016). Rakamlarla Suriye'nin Sosyo-Ekonomik Durumu, <http://www.suriyegundemi.com/2016/05/04/rakamlarla-suriyenin-sosyo-ekonomik-durumu/> adresinden 14 Mart 2018'de alınmıştır.

Suriye'deki bu olayların başlatılması İran gazının Irak ve Suriye üzerinden Akdeniz'e aktarılması projesinin de etkisi görülmektedir. Bu projeye göre İran ile Irak'ın birbiriyle olan ekonomik bağları güçlenecek, AB-İran ilişkilerine pozitif katkılar sağlanacak, Çin'in de bu projede bulunmasıyla bölgedeki rakipleri artacaktır. Bu, ABD'nin bölgesel çıkarlarıyla örtüşmemektedir. Bu bağlamda Suriye ekonomik açıdan Batıyla aynı yerde yürümediği sürece bunun gibi projelerin hayata geçirilme olasılığı mümkün olmayacaktır (Tarakçı, 2011: 1-3).

Suriye'nin iç savaşı 2011'den beri kanlı bir şekilde sürmektedir. Mülteciler krizi bir yandan bölge daha bir önceki karışıklığı tam anlamıyla düzeltememişken, bölgede varlığını sürdüren Suriye'nin PKK kolu PYD'nin halka ve sınırlara uyguladığı gayrimeşru hareketleri müdahale gerektiren hareketlerdir. Halen günümüzde de devam eden Suriye içerisindeki karışıklıklar, ülkemizi de etkilemektedir. Şu sıralarda uygulanan Afrin operasyonu ile bölge militan güçlerden arındırılmaya çalışılmakta, fakat bu esnada ABD bölge üzerinde ikili oynamaktadır. Samimi düşünceleri olmayan ABD, stratejik ortağı olan Türkiye'nin de bir Ortadoğu ülkesi olduğunu unutmamalıdır.

3.5.1. Arap Baharı Çıkartması

Batılı ülkelerin Ortadoğu'ya uyguladıkları Arap baharı hareketi bu ülkelerce demokrasinin yayılmasını hızlandırmak amaçlı çıkarılması gerektiği gibi aktarılsa da aslında asıl sebep bölgede iç karışıklıklar çıkarılarak doğal kaynaklar zenginliklerine doğrudan ulaşabilmektedir. 2011'de Tunus'ta başlayan gösteriler zaten yönetimlerden memnun olmayan halk arasında çabuk yayılmıştır. Birkaç ay içerisinde Libya, Mısır, Yemen ve Suriye'de de görülen halk hareketleri Batılı ülkelerin de kontrol edemeyeceği bir hal almıştır. Bölgedeki siyasi ve ekonomik ortaklar ekonominin en az etkilenmesi için hareketlerin yayılma alanını genişletmişlerdir. İsteseler 1 ay içerisinde dünya savaşı çıkarabilecek bu ülkeler dünya barışını sağlayabilecek manevi güce sahip değillerdir.

ABD'lilerin 30-40 yıllık yandaş iktidarlarla ülkeleri dine yönelik yönetmesi, bu ülkelerde halkı Ortadoğu'daki oluşumun yalnızca din ile olacağına inandırmışlardır (Mahalli, 2012: 160). Din ile kandırılan Müslüman halkın bir kısmı Suriye de mülteci olarak Türkiye'ye sığınmakta, bir kısmı Batılı güçler tarafından çatışmalarda öldürülmekte, bir kısmı ise rejime yakınlığı ile canını ve malını korumaktadır. Bu süreç zarfında Suriye'nin genel ekonomisi ani inişlere sebep olmuş, enflasyon ve işsizlik oranlarında ciddi artışlar meydana gelmiştir. Ülkedeki karışıklık ortamı bitmedikçe bu tablonun da değişmesini beklemek hayalden ibaret olacaktır.

3.5.2. ABD'nin Siyasi, Politik ve Finansal Emelleri

ABD ile Suriye ilişkileri genel anlamda problemlili bir yapıya sahiptir. SSCB'nin yıkılmasıyla yeni Rusya'yla müttefik olan Suriye, Arap İsrail savaşında ABD'nin her zaman İsrail'i desteklemesiyle ABD'yi karşı ülke olarak görmüştür.

3.5.2.1. ABD Başkanı George Bush Dönemi(2001-2009)

ABD başkanı George Bush, Clinton döneminden kalan bakış açısını devam ettirmiştir. Ortadoğu bölgesinde sert tutumu ile bilinen Bush yönetimi, Suriye ile politikalarını sert bir bakış açısıyla oluşturmuştur.

O dönemde 2003'teki Irak işgaline karşı çıkan Suriye'yi Şer ekseni ülkelerden biri olarak tanımlamış, 2005'te Lübnan başbakanının öldürülmesi üzerine diplomatik ilişkiler sekteye ulamıştır (Çalışkan, 2016: 4). George Bush zamanında meydana gelen 11 Eylül saldırıları ve akabinde Afganistan ve Irak işgallerinin de artması, bölgede aktif ABD hegemonyasının her zaman hissedileceğinin kanıtıdır. Sadece siyasi anlamda değil ekonomik anlamda da Ortadoğu bölgede en yüksek kazancı ABD almaktadır. Chevron, Exxon Mobil ve Conoco Phillips gibi ABD petrol şirketleri Irak petrolünde söz sahibi olmasıyla karlılıklarını artırmıştır (Ataman ve Gökcan, 2012: 224).

Sonuç olarak başkan Bush döneminde Ortadoğu ve Suriye daha istikrarsız bir hale gelmiştir. Bölgedeki karışıklığın artmasına zemin hazırlamış, askeri müdahaleleri ile bunu meşru kılmaya çalışmıştır. 11 Eylül'ün de patlak vermesi ile Suriye'ye olan baskıları gittikçe artmıştır.

3.5.2.2.ABD Başkanı Barack Obama Dönemi (2009-2017)

Bush'tan sonra Barack Obama'nın Suriye'ye yaklaşımı ABD'nin Suriye'ye yönelik politikalarında önemli değişiklikler içermemiş fakat kısmen yumuşama ve diplomatik ilişkilerin oluşmasına zemin hazırlamıştır

Genel olarak ABD Suriye'nin İran ile yaklaşmasından rahatsızlık duymaktadır. İki devletin oluşturacağı siyasi ortaklık, İsrail açısından tehlikeli risk oluşturma ihtimali oluşmuş, bu da ABD'yi Esad yönetiminin meşruiyetini yitirerek İngiltere, Fransa ve Almanya'nın desteğiyle görevden alınmasını düşünmektedir (Deniz, 2013: 323).

Suriye'de yaşananların Libya'da yaşananlardan daha farklı bir boyutta gerçekleştiğini belirten Obama, “ *Suriye'de olanlar üzücü ve skandal. Uluslararası toplumun Beşşar Esad rejimine karşı harekete geçtiğini görüyoruz. Diğer yandan, bazılarının önerdiği gibi tek taraflı askeri müdahalede bulunmanın ve basit bir çözümün var olduğuna inanmanın hata olacağına kanısındayım.* ” diye belirtmiştir. “ (Şanlı, 2014: 15-16).

2011 Ağustos ayında Esad'ın gitmesi gerektiğini söyleyen Obama, 2012 yılında uluslararası toplumdan gelen insani müdahale talebine istinaden kimyasal silah kullanımının kırmızıçizgi olduğunu dile getirmiştir. Bunun bir diğer anlamı ise Suriyelilerin diğer silahlarla öldürülebileceğinin ancak kimyasal silah kullandıkları an karşılık verileceğinin sinyalleridir (Pirinççi, Orhan, Duman,2014: 10).

3.5.2.3.ABD Başkanı Donalt Trump Dönemi (2017-günümüz)

2017 Ocak ayında başkanlık koltuğunda oturan Donalt Trump, sivri dilliliği ile uluslararası politikaya adını yazdırmıştır. Önceden emlakçı olan Trump, anti İslam politikalarıyla ülkesinde çoğunluk oyları toplamış, başkan olmuştur. Fakat son dönemlerdeki saldırgan ve orta yolu bulmak istemeyen bir devlet politikası yürüten Trump, gelecek dönemlerde maalesef bölgede ne tür tehditler oluşturacağı merakla beklenmektedir.

Başkan Obama'nın Ortadoğu'dan kendini bir süre geri çekmesi, kara kuvvetlerinin bölgede bulunmamasını destekleyen politikasının tam tersine Trump, politikalarını daha sert ve daha zorlayıcı bir halde sürdürecektir (Ali, 2016: 3).

ABD'nin Suriye politikasında değişen bir şey görünmemektedir. 2017 yılında ABD'nin başına gelen Trump, amaç olarak ılımlı muhalifleri güçlendirerek Esad'ın gitmesini sağlamak ve bölgedeki İran etkisini azaltmak olacaktır. Bunun en somut örneği muhaliflere uçak düşüren taşınabilir füze (MANFAD) verme yetkisinin yasadan geçirilmesidir. Bölgedeki PYD ise Trump'ın gelmesinden oldukça memnundur. Hatta terörist başı Cemil Bayık: “Mücadelemizin takdir göreceğine inanıyorum” ifadelerini kullandı. Amerika'nın yeni başkan seçilen Trump'ı tebrik eden terörist başı Bayık, “Biz de Ortadoğu'nun bir parçasıyız. Bütün politikalar bizim üzerimizde etkiye sahip” diyerek Beyaz Saray'a sözde çağrıda bulunmuştur (Star Gazetesi, 2016). ABD PKK'nın Suriye kolu PYD'ye Kürt devleti kurmaya çalışarak ABD'nin çıkarlarını, İsrail'in güvenliğini ve enerji kaynaklarının hâkimiyetini sağlamayı amaçlamaktadır (Çevikcan,2018).

3.5.3. Finansal Küreselleşme Yıllarında Suriye'nin Durumu

1946 yılında bağımsızlığını kazanan Suriye 3 yıl sonra CIA destekli bir darbe ile elindeki yönetimi kaybetmiştir. Bundan sora da sıklıkla darbelerle uğraşacak olan Suriye Hafız Esad döneminde genellikle milli politika izlemeye çalışmış, bunu Başşer Esad tamamen değiştirmiştir. 1980'li yıllarda batıya bir hayli temkinli yaklaşan Hafız Esad Suriye halkını kendi kabuğunda yönetmeye çalışmıştır. Başşer Esad ise batı ile daha ılımlı olmuş, demokratik reform adımları atılmaya çalışılmıştır. Ancak 2011'de İsrail ile sık sık yenilgiye düşen Suriyeli muhalifler, Esad rejiminin serbest piyasa ekonomisine geçiş için attığı ve özel mülkiyete izin veren bazı adımları da hesaba katarak ayaklanmayı başlatmışlardır. Küreselleşmenin ciddi zararlarını ülkelerinde gören Suriye halkı artık rejimlere karşı ayaklanmaları başlatmaktan çekinmemiş, tek amaçları Batı etkisinden tamamen kurtulmak ve Esad rejiminin düşürülerek daha barışçıl bir ortam istemeleridir. BM ve Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi olarak hareket eden Kofi Annan Suriye Hükümeti ile muhalif güçler arasında antlaşma sağlasa da bu kısa bir süre sürmüştür.

3.5.3.1.1970-2000 Yılları (Hafız Esad Dönemi)

1970'lerden beri Suriye dış politikası iki ayrı dönemden geçmiştir. İlk olarak, 1970'lerden 1990'lara kadar, Suriye son derece pragmatik bir politika izleyerek ABD'ye karşı esasen güvensiz bir ortam yaratmıştır. ABD ise Ortadoğu politikalarına karşı çıktığıktan sonra Suriye o dönemlerde başka müttefikler aramıştır (Ottaway, Brown, Hamzawy, Sadjadpour, Salem, 2008: 12). Esad 1970'te iktidarı ele geçirdiğinde, Suriye'nin ekonomisi ağırlıklı olarak tarım temelliydi ve ülkenin önde gelen nakit ihracatı pamuktu. Esad'ın ilk on yılı boyunca ekonomi, hizmet, sanayi ve ticaret sektörlerinin hâkimiyetine kaymış ve petrol ekonomide ana döviz kaynağı olarak yerini almıştır (Cleveland, Bunton, 2009: 401-402). Arap-İsrail savaşları ise bu dönemlerde, 1973 yılında Bretton Woods'un çöküşü ve 1967'de başlayan Vietnam savaşı petrol fiyatlarının artmasına sebep olmuştur. O dönemde petrol fiyatları varil başına 3,56 dolardan başlayarak 1974'te 19,29 dolara, 1986'da 16 dolara kadar dalgalanmasına sebep olmuştur (Şişman, 2011: 185). 1973-1981 yıllarında ise Suriye'ye ABD dolarının girmesi, 1986'da başlayan özel sektörün teşviki ile 1986-

1987 yıllarında enflasyonun %10'a ulaşmasına sebep olmuştur. Bu dönemde Hafız yönetimi kalıcı ekonomik liberalizasyon politikalarını tamamen uygulayamamıştır. Ülkedeki önemli bürokratlar ve yüksek rütbeli askerler bu liberalleşme sürecine hep karşı olmuşlardır (Okur ve Nuri,2016: 227). SSCB'nin dağılması ile müttefikini kaybeden Suriye, Hafız Esad döneminde Arap sermayesini yanına çekmeyi ve ABD baskısından kendini kurtarabilmeyi amaçlamıştır. Hafız Esad'ın batıya temkinli yaklaşımı, Suriye'yi Suudi Arabistan ve Mısır ile birlikte birleşmede yer almış ve önemli ölçüde körfez sermayesini üzerine çekmiştir (Sarı, 2009).

3.5.3.2.2000 ve Sonrası (Başer Esad Dönemi)

Suriye'nin operasyonel kodu, Beşar Esad'ın iktidara gelmesinden sonra değişikliğe uğramıştır. Siyasi sosyalleşmesi, babasının ve rejiminin eski muhafızlarından farklı bir çevrede gerçekleşmiştir. Başer, Birleşik Krallık'ın liberal ortamında eğitim almış, bir İngiltere vatandaşı inşası ve başkan olarak Avrupa'da yaygın olarak seyahat etmiştir (Hinnebusch, 2012: 13). Esad'ın bu süredeki planı Suriye ekonomisini uluslararası pazarlara açmak ve küreselleşme yanlı politikalar izlemektedir. 2001 yılında özel bankalar ülkeye giriş yapmış, 2003 yılında 17 yıldır işlem görmeyen yabancı döviz işlemleri serbest bırakılmıştır. 2005'te döviz işlemlerinin ülkede uygulanmasıyla Suriye doğrudan yabancı yatırımlar ve Arap yatırımlarından dolayı ekonomisinde büyüme yaşamıştır. 2001'deki 111 milyon dolarlık yatırım 2006'da 1,6 milyar dolara çıkmıştır (Okur ve Nuri, 2016: 232).

Başer Esad Hafız Esad'a nazaran daha gerginlikler azaltıcı bir dış politika izlemiştir. İlk başlarda Batı ile ilişkileri iyi olan Esad, Şam baharı olarak adlandırılan siyasi, ekonomik ve toplumsal bir liberal politikası yürütmüştür. Fakat bu zamandan meydana gelen 11 Eylül saldırıları, ABD'nin Irak ve Afganistan'ı Suriye'de iç karışıklıkların oluşmasına zemin hazırlamıştır (Atlıoğlu, 2009: 76). Şimdi ise Suriye Arap ülkeleri arasında Rusya'nın önemli ticari ortaklarından biridir. Rusya ile Suriye arasındaki ticaret hacmi, Rusya'nın tüm Arap ülkeleriyle olan ticaret hacminin %20'sine karşılık gelmektedir. Ayrıca Suriye silahlı kuvvetlerinin silahlarının büyük bir kısmı Rusya menşelidir (Sandıklı, Semin, 2012: 12).

Bölgenin hala büyük bir kısmını PYD ve Suriye rejimi tutmaktadır. Batılı ülkelerin bölgedeki çıkarları düşünüldükçe bu ülkeler hem PYD'ye hem de rejime yakın tutum sergilemektedirler. Muhalif güçler üzerine uygulanan şiddet ve baskı ortamı, demokrasi getirmekten apayrı amaçlar içerisinde olan emperyalist güçlerin sadece küçük bir maşasıdır. Arap Baharı ile başlayan bu durum, günümüzde PYD'nin Batılı devletlerden özerk Kürt yönetimi talebinin gündeme gelmesi ve Batılı devletlerin de silah satarak bu örgüte açıkça destek vermeleri ile giderek büyüyerek ciddi bir durum almaktadır.

Ortadoğu'nun genel durumu küreselleşme ile doğu sentezi arasında kalmış durumdadır. Doğunun alışılmışlıklarını bir anda yıkmaya çalışan büyük güçler hem ticarete, hem sanayiye, hem ekonomide ciddi reformlar uygulamış, kendilerine belli grupları çekmişlerdir. Bu gruplar yardımıyla ülkelerde karışıklık yaratarak insanlığı sorgulatan güç kullanmaktadırlar.

Tüm Ortadoğu'nun şüphesiz tek sahibi ABD gibi görünse de son yıllarda Rusya ve Çin'in de petrol kaynaklarına yakın olma isteği artmıştır. Özellikle Suriye bölgesinde bu durum daha fazla hissedilirken, ülke özerk bölgelere ayrılarak her ülkenin belli askeri üssü bulunmaktadır. Son 10 yılda petrol ve doğalgaza bağlılığın azalacağını düşünen araştırmacılar, kaynakların bitmesi durumunda dünyanın karşılaşacağı sorunları dile getirmişleridir. Demokrasi uğruna doğal kaynakları Batılı devletler tarafından el konulan Ortadoğu ülkelerinin yaşam alanları kısıtlanabilir, dünya küreselleşme ve daha fazla kar edebilme uğruna kendi sonunu getirebilir.

3.6. Literatür

Acar ve Yavuz (1988) 'Küreselleşme Olgusunun Finans Piyasaları Üzerindeki Etkisi' adlı çalışmasında küreselleşmenin modern batılılaşma olarak algılandığını, böylelikle kendine dâhil olmayan diğer ülkeleri bu yolla bünyesine çektiğini, bu durumun ise ülkelerde finansal krizlere yol açtığını, bunun da tahvil alım satımı yapanlar ve döviz vurguncuların ülke liderlerinin makroekonomik politika oluşturma bağımsızlığını engellediğini açıklamıştır.

Wagner ve Berger (2002) 'Financial Globalisation and Monetary Policy' adlı makalesinde uluslararası sermaye akışlarındaki açıklığın ve finansal piyasaların

uluslararası hale gelmesi ülkelerin kendi yararlarına olduğu gibi aynı zamanda hızlı sermaye akışı üzerinde oluşturduğu hassaslığa dikkat çekmektedir. Wagner ve Berger ayrıca uluslararası sermaye akışlarının aşırı olması finansal ve ödeme krizleri oluşumuna imkân tanıdığını belirtmiştir.

Schmukler (2003) ‘‘Financial Globalization: Gain and Pain for Developing Countries’’ adlı çalışmasında Finansal sistemlerin küreselleştikçe, hükümetler politika araçlarını yitirdiğini, bu nedenle bir tür uluslararası finansal politika işbirliğine yönelik artan bir kapsamın olduğunu açıklamıştır. Ayrıca şimdiye kadar, sadece bazı ülkelerin, sektörlerin ve firmaların küreselleşmenin avantajlarından yararlandığı, uzun vadede, ülkelerin serbestleşmesinden sonra risklerin daha yaygın olabileceğini ifade etmiştir.

Rogoff (2006) ‘‘Impact of Globalization on Monetary Policy’’ adlı konferansında küreselleşmenin gelişmiş ülkeler arasındaki rekabet ve ticareti artırdığını işaret etmiştir. Ayrıca küresel ekonomideki esnekliğin artmasını savunmuş, fiyatlardaki artışın engellenmesi için ülkeler arası iletişimin gerekliliğini ve dolayısıyla finansal küreselleşmenin her ülke için gerekli olduğunu ifade etmiştir.

Bilir (2006) ‘‘Finansal Serbestleşmenin Para Politikaları Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği’’ adlı tez çalışmasında finansal küreselleşmenin para politikası üzerinde baskıcı bir rolü olduğunu işaret etmiştir. Böyle bir ortamda ülkelerin bağımsız politika uygulayabilmelerine engel teşkil ettiğini de açıkça eklemiştir. Ayrıca gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelerdeki döviz kurlarındaki dalgalanma ve ani sermaye çıkışlarının ülkeleri finansal krizlerle karşılaştırdığını ifade etmiştir.

Gudmundsson (2007) ‘‘Financial Globalisation: Key Trends and Implications For The Transmission Mechanism of Monetary Policy’’ adlı çalışmasında finansal küreselleşmenin tüm ülke para politikalarına uymadığını açıklamıştır. Bununla birlikte yurt içi uzun vadeli tahvil getirilerinin küresel getirilerle korelasyonlarının çok yüksek olduğu birkaç küçük ve orta büyüklükte olgun ekonominin bulunduğunu, bu durumu da çoğu ülkenin tam entegrasyonu sınırlayıcı durumları olduğuna bağlamıştır.

Mishkin (2008) ‘‘Globalization, Macroeconomic Performance And Monetary Policy’’ adlı çalışmasında küreselleşmenin iç para politikasında oluşan enflasyon

duyarlılığının azalmasında yardımcı olmadığını savunmakta, hala büyük bireysel ekonomilerin küreselleşme sayesinde büyüdüklerini açıklamaktadır.

Spiegel (2008) “Financial Globalization and Monetary Policy Discipline: A Survey with New Evidence From Financial Remoteness” adlı çalışmasında 1994-2004 yılları arasında finansal küreselleşme ile enflasyon arasında negatif bir ilişki olduğunu açıklasa da bu sonucun güçlü değişkenlerin önüne geçerek koşullama değişkenlerinin veya ülke sabit etkilerinin dâhil edilmesine karşı duyarlı olduğunu açıkça vurgulamıştır.

Yay (2009) “Küreselleşme Ve Para Politikası” adlı makalesinde küreselleşmenin enflasyonist olayları tetiklediğini açıklamış, finansal istikrara olan etkilerini ve bunun sonucunda ülkelere ortak politikalar uygulandığını ifade etmiştir.

Lane (2010) “Financial Globalisation” adlı sunumunda finansal serbestleşmenin uzun vadeli kazançlar sağlayabileceğini desteklemiş fakat bu kazançların serbestleşmenin hızı ve doğası, küresel ve ülke düzeyinde reform stratejilerine bağlı olduğunu önemle eklemiştir.

Doğan ve Tunalı (2011) “Küreselleşme Sürecinde Finansal İstikrar-Para Politikası İlişkisi: Türkiye İçin Bir Değerlendirme (2001 Krizi Sonrası)” adlı makalesinde finansal istikrarın sağlanması ve sürdürülmesi için tek bir politika uygulamasından bahsedebilmenin olası bir durum olmadığını belirtmiştir. Ayrıca çalışmada finansal istikrarın sağlanması ve sürdürülmesinde, ele alınan ülkenin ekonomik koşullarının da gözetilmesi gerektiği, gözetilmediği takdirde ülkelerde mali krizlerin baş göstereceği de dikkatle vurgulanmıştır.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

4.1.Araştırmanın Yöntemi

Finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün Suriye üzerine etkisini belirlemek üzere 22 maddeden oluşan ölçeğin yapı geçerliliğinin ortaya koymak için açıklayıcı (açımlayıcı) faktör analizi yöntemi uygulanmıştır.

Çalışmada Barlett analizi sonucunda faktör analizinde kullanılan değişkenler arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Faktör döndürmesinde 2 farklı yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntemlerde birisi olan ve veri seti için en anlamlı döndürme varimax yöntemi analizde uygulanmıştır. Bu analiz eksenleri konumlarını değiştirmeden seçilen faktörler arasındaki ilişkinin yapısının aynı kalmasını sağlamıştır. Faktör analizi sonucunda değişkenler toplam açıklanan varyansı %48.367 olan 4 faktör altında toplanmıştır. Faktör yükü düşük olan 16 ve 17. Maddeler çıkartılmıştır.

Güvenirlilik analizi çalışmada önceden belirlenen bir ölçek türü dikkate alınarak hazırlanan ankete verilen cevapların tutarlılığını açıklamaya çalışır. Çalışmada bu güvenirlilik analizini bulabilmek için Cronbach alpha hesaplanmıştır (Nakiboğlu, 2017: 647). Tüm sorular için elde edilen (alfa) değeri kullanılan ölçeğin toplam güvenirliliğini göstermektedir ve 0.7'den büyük olması beklenir ve çalışmada ölçeğin genel güvenirliliğinin $\alpha=0.797$ olarak bulunması ve anketin yüksek bir güvenirliliğine sahip olduğu görülmektedir. Ölçeğe ait oluşan faktör yapısı tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1***Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisini Belirlemek Yönelik Ölçeğin Faktör Yapısı***

Boyut	Madde	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha
Küreselleşmenin etkileri (Özdeğer=4.572)	Uluslararası Şirket Sayısı Azalmıştır.	0,748	15,719	0,751
	Yabancı Sermayede Azalma Olmuştur.	0,731		
	Yaşanan Krizler Yabancı Sermayenin Gelişine Engel Oluşturmuştur.	0,718		
	Küreselleşme Suriye'nin Parasının Değer Kaybetmesine Sebep Olmuştur.	0,585		
	Çok Uluslu Şirketlerin Rekabet Edebilirliği Azalmıştır.	0,568		
	Kamu Harcamalarında Daralma Yaşanmıştır.	0,490		
Makro açıdan etkiler (Özdeğer=1.941)	Cari Açık Artmıştır.	0,672	12,733	0,713
	Harcamalar Artmış, Para Arzı Daralmıştır.	0,659		
	Yatırım Ve Tüketimin Azalması İle Ekonomik Canlılık Azalmıştır.	0,569		
	ABD'nin Siyasi, Politik Ve Finansal Emelleri Diğer ülkelerin Suriye Ye Girişini Engellemiştir.	0,476		
	Ekonomik Faaliyetler İçin İtıcılık Veya Kışkırtıcılık Artmaktadır.	0,473		
	Enflasyon Artışı Suriye Parasının Değer Kaybetmesine Neden Olmuştur.	0,455		
Maliye ve dış ticarete etkileri (Özdeğer=1.765)	Kamu Ve Özel Sektörde İstihdam Azalmıştır.	0,769	10,224	0,705
	Vergi Ve Hazine Gelirleri Düşmüştür.	0,582		
	İhracat Azalmıştır.	0,582		
	İthalat Artmıştır.	0,517		
Diğer iktisadi etkiler	Bankacılık Sektörünün Karlılıkları Artmıştır.	0,673	9,691	0,748

(Özdeğer=1.395)	Kamu Borçlanmaları Artmıştır.	0,623		
	Para Politikalarından Dolayı Reel Büyümede Durgunluk Yaşanmaktadır.	0,554		
	Ulusal Ve Uluslararası Şirketlerin Pazara Girme Ve Pazarda Var Olma Durumları Güçleşmiştir.	0,489		
Toplam Varyans %48.367				

Ölçek puanı ve alt boyut puanları hesaplanırken maddelere verilen puanlar toplanarak madde sayısına bölünmektedir. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi ölçeğinden katılımcılar minimum 1 puan; maksimum ise 5 puan alabilmektedirler. Ölçekten alınan puanın yükselmesi finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün olumsuz etkisinin yüksek algılandığını göstermektedir.

4.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2017-2018 eğitim öğretim yılında Türkiye'deki üniversitelerde eğitim gören Suriyeli öğrenciler oluşturmaktadır. 2017 açıklanan rakamlara göre Türkiye'de üniversite düzeyinde öğrenim gören Suriyeli sayısı 3.470'tir. Örneklemine ise, evren içerisinde bulunan basit tesadüfi örnekleme tekniği ile belirlenmiş, Adana Çukurova Üniversitesi TÖMER'de eğitim gören 190 Suriyeli öğrenci oluşturmaktadır.

4.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler anket yöntemi ile toplanmıştır. Söz konusu anket araştırmacı tarafından geliştirilmiş olup iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Suriyeli öğrencilerin demografik özelliklerini (yaş, cinsiyet, vb.) açıklamaya yönelik çoktan seçmeli 14 soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise 22 maddeden oluşan finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi ölçeği yer almaktadır.

4.4.Verilerin İstatiksel Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır.

Ölçek boyutlarının aldığı puanlar 1 ile 5 arasında değerlendirilmektedir. Dağılım aralığının hesaplanması amacıyla, Dağılım aralığı=En büyük değer- En küçük değer/ Derece sayısı formülü kullanılmıştır. Bu aralık 4 puanlık genişliğe sahiptir. Bu genişlik beş eşit genişliğe bölünerek 1.00- 1.79 arası “çok düşük”, 1.80- 2.59 arası “düşük”, 2.60- 3.39 “arası orta”, 3.40-4.19 arası yüksek, 4.20-5.00 arası çok yüksek olarak sınır değerleri belirlenmiş ve bulgular yorumlanmıştır (Sümbüloğlu,1993).

İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Tek yönlü (One way) Anova testi kullanılmıştır. Anova testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analizi olarak Scheffe testi kullanılmıştır.

Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUMLAR

5.1. Araştırma Bulguları

Çalışmada araştırma konusu olarak ele alınan konunun açıklanabilmesi için yaş, cinsiyet, medeni durum, aylık gelir düzeyi, Türkiye’de yaşama süresi, ekonomiye ilgili bölüm okuma durumu, Suriye’de yeterli istihdam olduğunu düşünme, Türkiye’de yeterli istihdam olduğunu düşünme, Suriye’deyken çalışma durumu, Türkiye’deyken çalışma durumu, Suriye’de taşınmaz varlık sahip olma durumu, Türkiye’ye geldikten sonra varlıkların artma durumu, Türkiye’de yaşam standartlarının artması durumu, mevcut hükümetin olumsuzlukları yöneteceği düşünme vb. bulguları öğrencilerin ölçekler yoluyla toplanan verileri elde edilen bulgularıyla tanımlayıcı özellikleri tablo 5.1’de yorumlarıyla verilmiştir.

Tablo 5.1.
Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Yaş	18-22	143	75,3
	23 Ve üzeri	47	24,7
	Toplam	190	100,0
Cinsiyet	Kız	92	48,4
	Erkek	98	51,6
	Toplam	190	100,0
Medeni Durum	Evli	34	17,9
	Bekâr	156	82,1
	Toplam	190	100,0
Aile Aylık Gelir Düzeyi	250\$ Ve Altı	58	30,5
	251-500\$	90	47,4
	501\$ Ve üzeri	42	22,1
	Toplam	190	100,0

Türkiye’de Yaşama Süresi	2 Yıl Ve Altı	34	17,9
	2-4 Yıl	93	48,9
	4 Yıl üzeri	63	33,2
	Toplam	190	100,0
Ekonomiyle İlgili Bölüm Okuma Durumu	Evet	25	13,2
	Hayır	165	86,8
	Toplam	190	100,0
Suriye’de Yeterli İstihdam Olduğunu Düşünme	Evet	43	22,6
	Hayır	147	77,4
	Toplam	190	100,0
Türkiye’de Yeterli İstihdam Olduğunu Düşünme	Evet	85	44,7
	Hayır	105	55,3
	Toplam	190	100,0
Suriye’deyken Çalışma Durumu	Evet	56	29,5
	Hayır	134	70,5
	Toplam	190	100,0
Türkiye’de Çalışma Durumu	Evet	52	27,4
	Hayır	138	72,6
	Toplam	190	100,0
Suriye’de Taşınmaz Varlık Sahibi Olma Durumu	Evet	155	81,6
	Hayır	35	18,4
	Toplam	190	100,0
Türkiye’ye Geldikten Sonra Varlıkların Artma Durumu	Evet	18	9,5
	Hayır	172	90,5
	Toplam	190	100,0
Türkiye’de Yaşam Standartlarının Artma Durumu	Evet	78	41,1
	Hayır	112	58,9
	Toplam	190	100,0
Mevcut Hükümetin Olumsuzlukları Yeneceğini Düşünme	Evet	69	36,3
	Hayır	74	38,9
	Kısmen	47	24,7
	Toplam	190	100,0

Katılımcılar yaş değişkenine göre 143'ü (%75,3) 18-22, 47'si (%24,7) 23 ve üzeri olarak dağılmaktadır.

Katılımcılar cinsiyet değişkenine göre 92'si (%48,4) kız, 98'i (%51,6) erkek olarak dağılmaktadır.

Katılımcılar medeni durum değişkenine göre 34'ü (%17,9) evli, 156'sı (%82,1) bekâr olarak dağılmaktadır.

Katılımcılar aile aylık gelir düzeyi değişkenine göre 58'i (%30,5) 250\$ ve altı, 90'ı (%47,4) 251-500\$, 42'si (%22,1) 501\$ ve üzeri olarak dağılmaktadır.

Katılımcılar Türkiye'de yaşama süresi değişkenine göre 34'ü (%17,9) 2 yıl ve altı, 93'ü (%48,9) 2-4 yıl, 63'ü (%33,2) 4 yıl üzeri olarak dağılmaktadır.

Katılımcılar ekonomiyle ilgili bölüm okuma durumu değişkenine göre 25'i (%13,2) evet, 165'i (%86,8) hayır olarak dağılmaktadır.

Katılımcılar Suriye'de yeterli istihdam olduğunu düşünme değişkenine göre 43'ü (%22,6) evet, 147'si (%77,4) hayır olarak dağılmaktadır.

Katılımcılar Türkiye'de yeterli istihdam olduğunu düşünme değişkenine göre 85'i (%44,7) evet, 105'i (%55,3) hayır olarak dağılmaktadır.

Katılımcılar Suriye'deyken çalışma durumu değişkenine göre 56'sı (%29,5) evet, 134'ü (%70,5) hayır olarak dağılmaktadır.

Katılımcılar Türkiye'de çalışma durumu değişkenine göre 52'si (%27,4) evet, 138'i (%72,6) hayır olarak dağılmaktadır.

Katılımcılar Suriye'de taşınmaz varlık sahibi olma durumu değişkenine göre 155'i (%81,6) evet, 35'i (%18,4) hayır olarak dağılmaktadır.

Katılımcılar Türkiye'ye geldikten sonra varlıkların artma durumu değişkenine göre 18'i (%9,5) evet, 172'si (%90,5) hayır olarak dağılmaktadır.

Katılımcılar Türkiye'de yaşam standartlarının artma durumu değişkenine göre 78'i (%41,1) evet, 112'si (%58,9) hayır olarak dağılmaktadır.

Katılımcılar mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünme değişkenine göre 69'u (%36,3) evet, 74'ü (%38,9) hayır, 47'si (%24,7) kısmen olarak dağılmaktadır.

Çalışmada katılımcıların finansal küreselleşme bağlamında para politikaları ve dönüşümün etkisi ile ilgili ifadelerle verdikleri cevaplar ve dağılımları tablo 5.2’de bu başlık altında verilmiştir.

Tablo 5.2.

Katılımcıların Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisi ile İlgili İfadelerle Verdiği Cevapların Dağılımları

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ort	Ss
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Küreselleşme Suriye’nin Parasının Değer Kaybetmesine Sebep Olmuştur	12	6,3	29	15,3	26	13,7	65	34,2	58	30,5	3,670	1,234
Yabancı Sermayede Azalma Olmuştur	6	3,2	23	12,1	33	17,4	75	39,5	53	27,9	3,770	1,083
Uluslararası Şirket Sayısı Azalmıştır	6	3,2	20	10,5	31	16,3	72	37,9	61	32,1	3,850	1,083
Çok Uluslu Şirketlerin Rekabet Edebilirliği Azalmıştır	10	5,3	23	12,1	58	30,5	71	37,4	28	14,7	3,440	1,051
Yaşanan Krizler Yabancı Sermayenin Gelişine Engel Oluşturmuştur	6	3,2	26	13,7	41	21,6	67	35,3	50	26,3	3,680	1,102
Ulusal Ve Uluslararası Şirketlerin Pazara Girme Ve Pazarda Var Olma Durumları Güçleşmiştir	4	2,1	41	21,6	45	23,7	72	37,9	28	14,7	3,420	1,049
ABD’nin Siyasi, Politik Ve Finansal Emelleri Diğer Ülkelerin Suriye Ye Girişini Engellemiştir	2	1,1	31	16,3	69	36,3	65	34,2	23	12,1	3,400	0,936
Kamu Harcamalarında Daralma Yaşanmıştır	6	3,2	13	6,8	41	21,6	93	48,9	37	19,5	3,750	0,954

Enflasyon Artışı Suriye Parasının Değer Kaybetmesine Neden Olmuştur	0	0,0	15	7,9	20	10,5	98	51,6	57	30,0	4,040	0,851
Cari Açık Artmıştır	6	3,2	26	13,7	65	34,2	69	36,3	24	12,6	3,420	0,982
Harcamalar Artmış, Para Arzı Daralmıştır	0	0,0	19	10,0	32	16,8	96	50,5	43	22,6	3,860	0,882
Para Politikalarından Dolayı Reel Büyümede Durgunluk Yaşanmaktadır	10	5,3	25	13,2	33	17,4	91	47,9	31	16,3	3,570	1,075
Ekonomik Faaliyetler İçin İticilik Veya Kışkırtıcılık Artmaktadır	5	2,6	22	11,6	57	30,0	82	43,2	24	12,6	3,520	0,947
Yatırım Ve Tüketimin Azalması İle Ekonomik Canlılık Azalmıştır	2	1,1	14	7,4	21	11,1	95	50,0	58	30,5	4,020	0,900
Bankacılık Sektörünün Karlılıkları Artmıştır	12	6,3	84	44,2	56	29,5	28	14,7	10	5,3	2,680	0,979
Kamu Ve Özel Sektörde İstihdam Azalmıştır	2	1,1	32	16,8	32	16,8	92	48,4	32	16,8	3,630	0,987
Kamu Borçlanmaları Artmıştır	2	1,1	22	11,6	39	20,5	95	50,0	32	16,8	3,700	0,920
İthalat Artmıştır	3	1,6	36	18,9	38	20,0	81	42,6	32	16,8	3,540	1,032
İhracat Azalmıştır	10	5,3	16	8,4	34	17,9	84	44,2	46	24,2	3,740	1,081
Vergi Ve Hazine Gelirleri Düşmüştür	10	5,3	15	7,9	54	28,4	62	32,6	49	25,8	3,660	1,105

Katılımcıların finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi ile ilgili ifadelerine verdiği cevaplar incelendiğinde;

“Küreselleşme Suriye’nin Parasının Değer Kaybetmesine Sebep Olmuştur” ifadesine öğrencilerin , %6,3’ü (n=12) kesinlikle katılmıyorum, %15,3’ü (n=29) katılmıyorum, %13,7’si (n=26) kararsızım, %34,2’si (n=65) katılıyorum, %30,5’i (n=58) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “küreselleşme

Suriye'nin parasının değer kaybetmesine sebep olmuştur" ifadesine yüksek (3,670±1,234) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

"*Yabancı Sermayede Azalma Olmuştur*" ifadesine öğrencilerin , %3,2'si (n=6) kesinlikle katılmıyorum, %12,1'i (n=23) katılmıyorum, %17,4'ü (n=33) kararsızım, %39,5'i (n=75) katılıyorum, %27,9'u (n=53) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin "yabancı sermayede azalma olmuştur" ifadesine yüksek (3,770±1,083) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

"*Uluslararası Şirket Sayısı Azalmıştır*" ifadesine öğrencilerin , %3,2'si (n=6) kesinlikle katılmıyorum, %10,5'i (n=20) katılmıyorum, %16,3'ü (n=31) kararsızım, %37,9'u (n=72) katılıyorum, %32,1'i (n=61) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin "uluslararası şirket sayısı azalmıştır" ifadesine yüksek (3,850±1,083) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

"*Çok Uluslu Şirketlerin Rekabet Edebilirliği Azalmıştır*" ifadesine öğrencilerin , %5,3'ü (n=10) kesinlikle katılmıyorum, %12,1'i (n=23) katılmıyorum, %30,5'i (n=58) kararsızım, %37,4'ü (n=71) katılıyorum, %14,7'si (n=28) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin "çok uluslu şirketlerin rekabet edebilirliği azalmıştır" ifadesine yüksek (3,440±1,051) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

"*Yaşanan Krizler Yabancı Sermayenin Gelişine Engel Oluşturmuştur*" ifadesine öğrencilerin , %3,2'si (n=6) kesinlikle katılmıyorum, %13,7'si (n=26) katılmıyorum, %21,6'sı (n=41) kararsızım, %35,3'ü (n=67) katılıyorum, %26,3'ü (n=50) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin "yaşanan krizler yabancı sermayenin gelişine engel oluşturmuştur" ifadesine yüksek (3,680±1,102) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

"*Ulusal Ve Uluslararası Şirketlerin Pazara Girme Ve Pazarda Var Olma Durumları Güçleşmiştir*" ifadesine öğrencilerin , %2,1'i (n=4) kesinlikle katılmıyorum, %21,6'sı (n=41) katılmıyorum, %23,7'si (n=45) kararsızım, %37,9'u (n=72) katılıyorum, %14,7'si (n=28) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin "ulusal ve uluslararası şirketlerin pazara girme ve pazarda var olma durumları güçleşmiştir" ifadesine yüksek (3,420±1,049) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

"*ABD'nin Siyasi, Politik Ve Finansal Emelleri Diğer Ülkelerin Suriye Ye Girişini Engellemiştir*" ifadesine öğrencilerin , %1,1'i (n=2) kesinlikle katılmıyorum,

%16,3'ü (n=31) katılmıyorum, %36,3'ü (n=69) kararsızım, %34,2'si (n=65) katılıyorum, %12,1'i (n=23) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “ABD'nin siyasi, politik ve finansal emelleri diğer ülkelerin Suriye'ye girişini engellemiştir” ifadesine yüksek (3,400±0,936) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

“*Kamu Harcamalarında Daralma Yaşanmıştır*” ifadesine öğrencilerin , %3,2'si (n=6) kesinlikle katılmıyorum, %6,8'i (n=13) katılmıyorum, %21,6'sı (n=41) kararsızım, %48,9'u (n=93) katılıyorum, %19,5'i (n=37) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “kamu harcamalarında daralma yaşanmıştır” ifadesine yüksek (3,750±0,954) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

“*Enflasyon Artışı Suriye Parasının Değer Kaybetmesine Neden Olmuştur*” ifadesine öğrencilerin , %7,9'u (n=15) katılmıyorum, %10,5'i (n=20) kararsızım, %51,6'sı (n=98) katılıyorum, %30,0'ı (n=57) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “enflasyon artışı Suriye parasının değer kaybetmesine neden olmuştur” ifadesine yüksek (4,040±0,851) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

“*Cari Açık Artmıştır*” ifadesine öğrencilerin , %3,2'si (n=6) kesinlikle katılmıyorum, %13,7'si (n=26) katılmıyorum, %34,2'si (n=65) kararsızım, %36,3'ü (n=69) katılıyorum, %12,6'sı (n=24) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “cari açık artmıştır” ifadesine yüksek (3,420±0,982) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

“*Harcamalar Artmış, Para Arzı Daralmıştır*” ifadesine öğrencilerin , %10,0'ı (n=19) katılmıyorum, %16,8'i (n=32) kararsızım, %50,5'i (n=96) katılıyorum, %22,6'sı (n=43) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “harcamalar artmış, para arzı daralmıştır” ifadesine yüksek (3,860±0,882) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

“*Para Politikalarından Dolayı Reel Büyümede Durgunluk Yaşanmaktadır*” ifadesine öğrencilerin , %5,3'ü (n=10) kesinlikle katılmıyorum, %13,2'si (n=25) katılmıyorum, %17,4'ü (n=33) kararsızım, %47,9'u (n=91) katılıyorum, %16,3'ü (n=31) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “para politikalarından dolayı reel büyümede durgunluk yaşanmaktadır” ifadesine yüksek (3,570±1,075) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

“*Ekonomik Faaliyetler İçin İticilik Veya Kışkırtıcılık Artmaktadır*” ifadesine öğrencilerin , %2,6'sı (n=5) kesinlikle katılmıyorum, %11,6'sı (n=22) katılmıyorum,

%30,0'ı (n=57) kararsızım, %43,2'si (n=82) katılıyorum, %12,6'sı (n=24) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “ekonomik faaliyetler için iticilik veya kışkırtıcılık artmaktadır” ifadesine yüksek (3,520±0,947) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

“*Yatırım Ve Tüketimin Azalması İle Ekonomik Canlılık Azalmıştır*” ifadesine öğrencilerin , %1,1'i (n=2) kesinlikle katılmıyorum, %7,4'ü (n=14) katılmıyorum, %11,1'i (n=21) kararsızım, %50,0'ı (n=95) katılıyorum, %30,5'i (n=58) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “yatırım ve tüketimin azalması ile ekonomik canlılık azalmıştır” ifadesine yüksek (4,020±0,900) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

“*Bankacılık Sektörünün Karlılıkları Artmıştır*” ifadesine öğrencilerin , %6,3'ü (n=12) kesinlikle katılmıyorum, %44,2'si (n=84) katılmıyorum, %29,5'i (n=56) kararsızım, %14,7'si (n=28) katılıyorum, %5,3'ü (n=10) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “bankacılık sektörünün karlılıkları artmıştır” ifadesine orta (2,680±0,979) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

“*Kamu Ve Özel Sektörde İstihdam Azalmıştır*” ifadesine öğrencilerin , %1,1'i (n=2) kesinlikle katılmıyorum, %16,8'i (n=32) katılmıyorum, %16,8'i (n=32) kararsızım, %48,4'ü (n=92) katılıyorum, %16,8'i (n=32) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “kamu ve özel sektörde istihdam azalmıştır” ifadesine yüksek (3,630±0,987) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

“*Kamu Borçlanmaları Artmıştır*” ifadesine öğrencilerin , %1,1'i (n=2) kesinlikle katılmıyorum, %11,6'sı (n=22) katılmıyorum, %20,5'i (n=39) kararsızım, %50,0'ı (n=95) katılıyorum, %16,8'i (n=32) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “kamu borçlanmaları artmıştır” ifadesine yüksek (3,700±0,920) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

“*İthalat Artmıştır*” ifadesine öğrencilerin , %1,6'sı (n=3) kesinlikle katılmıyorum, %18,9'u (n=36) katılmıyorum, %20,0'ı (n=38) kararsızım, %42,6'sı (n=81) katılıyorum, %16,8'i (n=32) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “ithalat artmıştır” ifadesine yüksek (3,540±1,032) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

“*İhracat Azalmıştır*” ifadesine öğrencilerin , %5,3'ü (n=10) kesinlikle katılmıyorum, %8,4'ü (n=16) katılmıyorum, %17,9'u (n=34) kararsızım, %44,2'si

(n=84) katılıyorum, %24,2'si (n=46) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “ihracat azalmıştır” ifadesine yüksek (3,740±1,081) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

“*Vergi Ve Hazine Gelirleri Düşmüştür*” ifadesine öğrencilerin , %5,3'ü (n=10) kesinlikle katılmıyorum, %7,9'u (n=15) katılmıyorum, %28,4'ü (n=54) kararsızım, %32,6'sı (n=62) katılıyorum, %25,8'i (n=49) kesinlikle katılıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin “vergi ve hazine gelirleri düşmüştür” ifadesine yüksek (3,660±1,105) düzeyde katıldıkları saptanmıştır.

Çalışmada finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisine yönelik puan ortalaması tablo 5.3 başlığıyla verilerek ölçekten alınan puanın yükselmesi finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün olumsuz etkisinin yüksek algılandığını göstermiştir.

Tablo 5.3.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisine Yönelik Puan Ortalaması

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Küreselleşmenin Etkileri	190	3,694	0,723	1,500	5,000
Makro Açıdan Etkiler	190	3,707	0,587	1,500	4,830
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	190	3,642	0,706	2,250	5,000
Diğer İktisadi Etkiler	190	3,500	0,664	1,750	4,750
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	190	3,649	0,461	2,400	4,800

Katılımcıların finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi katılımcıların finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün olumsuz etkisinin yüksek algılandığını göstermiştir. Bunu da tablo 5.3'te rakamlarla net bir şekilde görmekteyiz.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisi ölçeğinden katılımcılar minimum 1 puan; maksimum ise 5 puan alabilmektedirler. Ölçekten alınan puanın yükselmesi finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün olumsuz etkisinin yüksek algılandığını göstermektedir. Katılımcıların finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi ortalama puanı 3,649'dur, bu puan katılımcıların finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün olumsuz etkisinin yüksek algılandığını göstermektedir. Alt boyutlardan “küreselleşmenin etkileri” düzeyi yüksek (3,694±0,723); “makro açıdan etkiler” düzeyi yüksek (3,707±0,587); “maliye ve dış ticarete etkileri” düzeyi yüksek (3,642±0,706); “diğer iktisadi etkiler” düzeyi yüksek (3,500±0,664) düzeyi yüksek (3,649±0,461); olarak saptanmıştır.

5.2. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Yaşa Göre Dağılımları

Tablo 5.4’de finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisinin katılımcıların yaşlarına göre farklılaşma durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 5.4.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Yaşa Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Küreselleşmenin Etkileri	18-22	143	3,701	0,663	0,219	0,851
	23 Ve üzeri	47	3,674	0,891		
Makro Açıdan Etkiler	18-22	143	3,720	0,526	0,543	0,650
	23 Ve üzeri	47	3,667	0,746		
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	18-22	143	3,615	0,685	-0,910	0,364
	23 Ve üzeri	47	3,723	0,768		
Diğer İktisadi Etkiler	18-22	143	3,533	0,639	1,205	0,230
	23 Ve üzeri	47	3,399	0,731		
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	18-22	143	3,656	0,442	0,378	0,706
	23 Ve üzeri	47	3,627	0,517		

Tablo 5.4'deki veriler incelendiğinde; Küreselleşmenin Etkileri ortalamaları yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,219$; $p=0,851>0,05$).

Makro Açıdan Etkiler ortalamaları yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,543$; $p=0,650>0,05$).

Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri ortalamaları yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=-0,910$; $p=0,364>0,05$).

Diğer İktisadi Etkiler ortalamaları yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=1,205$; $p=0,230>0,05$).

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi ortalamaları yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,378$; $p=0,706>0,05$).

5.3. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Cinsiyete Göre Dağılımları

Tablo 5.5'te finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisinin katılımcıların cinsiyetlerine göre farklılaşma durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 5.5.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Cinsiyete Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Küreselleşmenin Etkileri	Kız	92	3,522	0,722	-	0,001
	Erkek	98	3,855	0,690	3,258	
Makro Açıdan Etkiler	Kız	92	3,620	0,494	-	0,044
	Erkek	98	3,789	0,654	2,007	
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	Kız	92	3,557	0,661	-	0,108
	Erkek	98	3,722	0,740	1,616	
Diğer İktisadi Etkiler	Kız	92	3,389	0,618	-	0,025
	Erkek	98	3,605	0,690	2,266	
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	Kız	92	3,532	0,455	-	0,001
	Erkek	98	3,759	0,441	3,497	

Tablo 5.5'teki verilere bakıldığında; Erkeklerin küreselleşmenin etkileri puanları ($\bar{x}=3,855$), kızların küreselleşmenin etkileri puanlarından ($\bar{x}=3,522$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=-3,258$; $p=0,001>0,05$).

Erkeklerin makro açıdan etkiler puanları ($\bar{x}=3,789$), kızların makro açıdan etkiler puanlarından ($\bar{x}=3,620$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=-2,007$; $p=0,044>0,05$).

Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri ortalamaları cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=-1,616$; $p=0,108>0,05$).

Erkeklerin diğer iktisadi etkiler puanları ($\bar{x}=3,605$), kızların diğer iktisadi etkiler puanlarından ($\bar{x}=3,389$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=-2,266$; $p=0,025>0,05$).

Erkeklerin finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanları ($\bar{x}=3,759$), kızların finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanlarından ($\bar{x}=3,532$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=-3,497$; $p=0,001>0,05$).

5.4. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Medeni Duruma Göre Dağılımları

Tablo 5.6’da finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisinin katılımcıların medeni durumlarına göre farklılaşma durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 5.6.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Medeni Duruma Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Küreselleşmenin Etkileri	Evli	34	3,706	0,946	0,107	0,932
	Bekâr	156	3,691	0,669		
Makro Açıdan Etkiler	Evli	34	3,677	0,440	-	0,681
	Bekâr	156	3,714	0,615		
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	Evli	34	3,779	0,674	1,254	0,212
	Bekâr	156	3,612	0,711		
Diğer İktisadi Etkiler	Evli	34	3,191	0,776	-	0,011
	Bekâr	156	3,567	0,619		
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	Evli	34	3,609	0,465	-	0,579
	Bekâr	156	3,657	0,461		

Tablo 5.6’daki verilere bakıldığında; Küreselleşmenin Etkileri ortalamaları medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,107$; $p=0,932>0,05$).

Makro Açıdan Etkiler ortalamaları medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=-0,334$; $p=0,681>0,05$).

Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri ortalamaları medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=1,254$; $p=0,212>0,05$).

Bekârların diğer iktisadi etkiler puanları ($\bar{x}=3,567$), evlilerin diğer iktisadi etkiler puanlarından ($\bar{x}=3,191$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=-3,060$; $p=0,011>0,05$).

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi ortalamaları medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=-0,556$; $p=0,579>0,05$).

5.5. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Aile Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımları

Tablo 5.7 'de finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisinin aile aylık gelir düzeyine göre farklılaşma durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 5.7.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Aile Aylık Gelir Düzeyine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Küreselleşmenin Etkileri	250\$ Ve Altı	58	3,454	0,849	7,985	0,000	2>1 2>3
	251-500\$	90	3,902	0,577			
	501\$ Ve üzeri	42	3,579	0,704			
Makro Açıdan Etkiler	250\$ Ve Altı	58	3,563	0,571	2,700	0,070	
	251-500\$	90	3,789	0,605			
	501\$ Ve üzeri	42	3,730	0,542			
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	250\$ Ve Altı	58	3,526	0,776	2,480	0,086	
	251-500\$	90	3,761	0,662			
	501\$ Ve üzeri	42	3,548	0,670			
Diğer İktisadi Etkiler	250\$ Ve Altı	58	3,431	0,749	1,177	0,311	
	251-500\$	90	3,578	0,678			
	501\$ Ve üzeri	42	3,429	0,476			
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	250\$ Ve Altı	58	3,497	0,523	7,379	0,001	2>1 2>3
	251-500\$	90	3,775	0,426			
	501\$ Ve üzeri	42	3,588	0,364			

Tablo 5.7'deki verilere bakıldığında; Aile aylık gelir düzeyi değişkenine göre makro açıdan etkiler, maliye ve dış ticarete etkileri, diğer iktisadi etkiler boyutlarında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir($p>0.05$). Aile aylık gelir düzeyi makro açıdan etkiler, maliye ve dış ticarete etkileri, diğer iktisadi etkiler düzeylerini anlamlı ölçüde etkilememektedir.

Aile aylık gelir düzeyi değişkenine bağlı olarak küreselleşmenin etkileri düzeyinde anlamlı farklılık olduğu görülmektedir($p<0,050$). Yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, aile aylık gelir düzeyi 251-500\$ olanların küreselleşmenin etkileri puanları ($3,902\pm 0,577$), aile aylık gelir düzeyi 250\$ ve altı olanların küreselleşmenin etkileri puanlarından ($3,454\pm 0,849$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Aile aylık gelir düzeyi 251-500\$ olanların küreselleşmenin etkileri puanları ($3,902\pm 0,577$), aile aylık gelir düzeyi 501\$ ve üzeri olanların küreselleşmenin etkileri puanlarından ($3,579\pm 0,704$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Aile aylık gelir düzeyi değişkenine bağlı olarak finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi düzeyinde anlamlı farklılık olduğu görülmektedir($p<0,050$). Yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, aile aylık gelir düzeyi 251-500\$ olanların finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanları ($3,775\pm 0,426$), aile aylık gelir düzeyi 250\$ ve altı olanların finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanlarından ($3,497\pm 0,523$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Aile aylık gelir düzeyi 251-500\$ olanların finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanları ($3,775\pm 0,426$), aile aylık gelir düzeyi 501\$ ve üzeri olanların finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanlarından ($3,588\pm 0,364$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

5.6. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Yaşama Süresine Göre Dağılımları

Çalışmada finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisini Türkiye’de yaşama süresine göre ortalamaları tablo 5.8’de verilmiştir.

Tablo 5.8.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Yaşama Süresine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Küreselleşmenin Etkileri	2 Yıl Ve Altı	34	3,804	0,557	3,483	0,033	1>3 2>3
	2-4 Yıl	93	3,785	0,753			
	4 Yıl üzeri	63	3,500	0,729			
Makro Açıdan Etkiler	2 Yıl Ve Altı	34	3,755	0,538	0,160	0,852	
	2-4 Yıl	93	3,688	0,636			
	4 Yıl üzeri	63	3,709	0,540			
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	2 Yıl Ve Altı	34	3,485	0,642	2,507	0,084	
	2-4 Yıl	93	3,755	0,743			
	4 Yıl üzeri	63	3,560	0,664			
Diğer İktisadi Etkiler	2 Yıl Ve Altı	34	3,427	0,656	1,445	0,238	
	2-4 Yıl	93	3,583	0,687			
	4 Yıl üzeri	63	3,417	0,627			
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	2 Yıl Ve Altı	34	3,650	0,379	2,061	0,130	
	2-4 Yıl	93	3,710	0,510			
	4 Yıl üzeri	63	3,558	0,414			

Tablo 5.8’deki verilere bakıldığında; Türkiye’de yaşama süresi değişkenine göre makro açıdan etkiler, maliye ve dış ticarete etkileri, diğer iktisadi etkiler, finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi boyutlarında anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir($p>0.05$). Türkiye’de yaşama süresi makro açıdan etkiler, maliye ve dış ticarete etkileri, diğer iktisadi etkiler, finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi düzeylerini anlamlı ölçüde etkilememektedir. Türkiye’de yaşama süresi değişkenine bağlı olarak küreselleşmenin etkileri düzeyinde anlamlı farklılık olduğu görülmektedir($p<0,050$). Yapılan

tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, Türkiye’de yaşama süresi 2 yıl ve altı olanların küreselleşmenin etkileri puanları (3,804±0,557), Türkiye’de yaşama süresi 4 yıl üzeri olanların küreselleşmenin etkileri puanlarından (3,500±0,729) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Türkiye’de yaşama süresi 2-4 yıl olanların küreselleşmenin etkileri puanları (3,785±0,753), Türkiye’de yaşama süresi 4 yıl üzeri olanların küreselleşmenin etkileri puanlarından (3,500±0,729) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

5.7. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Ekonomiyle İlgili Bölüm Okuma Durumuna Göre Dağılımları

Tablo 5.9’da finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisinin katılımcıların ekonomiyle ilgili bölüm okuma durumlarına göre farklılaşma durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 5.9.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Ekonomiyle İlgili Bölüm Okuma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Küreselleşmenin Etkileri	Evet	25	3,320	0,915	- 2,824	0,032
	Hayır	165	3,751	0,675		
Makro Açıdan Etkiler	Evet	25	3,940	0,573	2,152	0,033
	Hayır	165	3,672	0,582		
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	Evet	25	4,020	0,653	2,930	0,004
	Hayır	165	3,585	0,698		
Diğer İktisadi Etkiler	Evet	25	3,380	0,596	- 0,970	0,333
	Hayır	165	3,518	0,673		
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	Evet	25	3,658	0,546	0,108	0,914
	Hayır	165	3,647	0,448		

Tablo 5.9'daki verilere bakıldığında; öğrencilerin ekonomiyle ilgili bölüm okumayanların küreselleşmenin etkileri puanları ($\bar{x}=3,751$), ekonomiyle ilgili bölüm okuyanların küreselleşmenin etkileri puanlarından ($\bar{x}=3,320$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=-2,824$; $p=0,032>0,05$).

Ekonomiyle ilgili bölüm okuyanların makro açıdan etkiler puanları ($\bar{x}=3,940$), ekonomiyle ilgili bölüm okumayanların makro açıdan etkiler puanlarından ($\bar{x}=3,672$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=2,152$; $p=0,033<0,05$).

Ekonomiyle ilgili bölüm okuyanların maliye ve dış ticarete etkileri puanları ($\bar{x}=4,020$), ekonomiyle ilgili bölüm okumayanların maliye ve dış ticarete etkileri puanlarından ($\bar{x}=3,585$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=2,930$; $p=0,004<0,05$).

Diğer iktisadi etkiler ortalamaları ekonomiyle ilgili bölüm okuma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=-0,970$; $p=0,333>0,05$).

Finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi ortalamaları ekonomiyle ilgili bölüm okuma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,108$; $p=0,914>0,05$).

5.8. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Suriye'de Yeterli İstihdam Olduğunu Düşünmeye Göre Dağılımları

Tablo 5.10'da finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisinin katılımcıların Suriye'de yeterli istihdam olduğunu düşünme durumlarına göre farklılaşma durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 5.10.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Suriye’de Yeterli İstihdam Olduğunu Düşünmeye Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Küreselleşmenin Etkileri	Evet	43	3,190	0,697	-	0,000
	Hayır	147	3,841	0,664	5,595	
Makro Açıdan Etkiler	Evet	43	3,488	0,620	-	0,005
	Hayır	147	3,771	0,563	2,830	
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	Evet	43	3,517	0,623	-	0,189
	Hayır	147	3,679	0,726	1,319	
Diğer İktisadi Etkiler	Evet	43	3,262	0,643	-	0,007
	Hayır	147	3,570	0,655	2,723	
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	Evet	43	3,359	0,365	-	0,000
	Hayır	147	3,733	0,452	4,969	

Tablo 5.10'daki verilere bakıldığında; Suriye’de yeterli istihdam olduğunu düşünmeyenlerin küreselleşmenin etkileri puanları ($\bar{x}=3,841$), Suriye’de yeterli istihdam olduğunu düşünenlerin küreselleşmenin etkileri puanlarından ($\bar{x}=3,190$) yüksek bulunmuştur($t(188)=-5,595$; $p=0,000>0,05$).

Suriye’de yeterli istihdam olduğunu düşünmeyenlerin makro açıdan etkiler puanları ($\bar{x}=3,771$), Suriye’de yeterli istihdam olduğunu düşünenlerin makro açıdan etkiler puanlarından ($\bar{x}=3,488$) yüksek bulunmuştur($t(188)=-2,830$; $p=0,005>0,05$).

Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri ortalamaları Suriye’de yeterli istihdam olduğunu düşünme değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t(188)=-1,319$; $p=0,189>0,05$).

Suriye’de yeterli istihdam olduğunu düşünmeyenlerin diğer iktisadi etkiler puanları ($\bar{x}=3,570$), Suriye’de yeterli istihdam olduğunu düşünenlerin diğer iktisadi etkiler puanlarından ($\bar{x}=3,262$) yüksek bulunmuştur($t(188)=-2,723$; $p=0,007>0,05$).

Suriye’de yeterli istihdam olduğunu düşünmeyenlerin finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanları ($\bar{x}=3,733$), Suriye’de yeterli istihdam olduğunu düşünenlerin finansal küreselleşme çerçevesinde para

politikaları ve dönüşümün etkisi puanlarından ($\bar{x}=3,359$) yüksek bulunmuştur. ($t(188)=-4,969$; $p=0,000>0,05$).

5.9. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Yeterli İstihdam Olduğunu Düşünmeye Göre Dağılımları

Tablo 5.11’de finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisinin Türkiye’de yeterli istihdam olduğunu düşünme durumlarına göre farklılaşma durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 5.11.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Yeterli İstihdam Olduğunu Düşünmeye Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Küreselleşmenin Etkileri	Evet	85	3,794	0,703	1,728	0,086
	Hayır	105	3,613	0,733		
Makro Açıdan Etkiler	Evet	85	3,833	0,566	2,715	0,007
	Hayır	105	3,605	0,586		
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	Evet	85	3,788	0,654	2,607	0,010
	Hayır	105	3,524	0,727		
Diğer İktisadi Etkiler	Evet	85	3,532	0,702	0,604	0,547
	Hayır	105	3,474	0,634		
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	Evet	85	3,752	0,379	2,843	0,004
	Hayır	105	3,565	0,504		

Tablo 5.11’deki verilere bakıldığında; Küreselleşmenin Etkileri ortalamaları Türkiye’de yeterli istihdam olduğunu düşünme değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($t_{(188)}=1,728$; $p=0,086>0,05$).

Türkiye’de yeterli istihdam olduğunu düşünenlerin makro açıdan etkiler puanları ($\bar{x}=3,833$), Türkiye’de yeterli istihdam olduğunu düşünmeyenlerin makro açıdan etkiler puanlarından ($\bar{x}=3,605$) yüksek bulunmuştur ($t_{(188)}=2,715$; $p=0,007<0,05$).

Türkiye’de yeterli istihdam olduğunu düşünenlerin maliye ve dış ticarete etkileri puanları ($\bar{x}=3,788$), Türkiye’de yeterli istihdam olduğunu düşünmeyenlerin maliye ve dış ticarete etkileri puanlarından ($\bar{x}=3,524$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=2,607$; $p=0,010<0,05$).

Diğer İktisadi Etkiler ortalamaları Türkiye’de yeterli istihdam olduğunu düşünme değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,604$; $p=0,547>0,05$).

Türkiye’de yeterli istihdam olduğunu düşünenlerin finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanları ($\bar{x}=3,752$), Türkiye’de yeterli istihdam olduğunu düşünmeyenlerin finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanlarından ($\bar{x}=3,565$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=2,843$; $p=0,004<0,05$).

5.10. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Suriye’deyken Çalışma Durumuna Göre Dağılımları

Tablo 5.12’de finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisinin katılımcıların Suriye’deyken çalışma durumlarına göre farklılaşma durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 5.12.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Suriye'deyken Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Küreselleşmenin Etkileri	Evet	56	3,762	0,708	0,838	0,403
	Hayır	134	3,665	0,730		
Makro Açıdan Etkiler	Evet	56	3,762	0,698	0,833	0,457
	Hayır	134	3,684	0,534		
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	Evet	56	3,884	0,609	3,123	0,002
	Hayır	134	3,541	0,721		
Diğer İktisadi Etkiler	Evet	56	3,420	0,798	-1,079	0,339
	Hayır	134	3,534	0,599		
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	Evet	56	3,718	0,474	1,341	0,181
	Hayır	134	3,620	0,453		

Tablo 5.12'deki verilere göre; Küreselleşmenin Etkileri ortalamaları Suriye'deyken çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,838$; $p=0,403>0,05$).

Makro Açıdan Etkiler ortalamaları Suriye'deyken çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,833$; $p=0,457>0,05$).

Suriye'deyken çalışanların maliye ve dış ticarete etkileri puanları ($\bar{x}=3,884$), Suriye'deyken çalışmayanların maliye ve dış ticarete etkileri puanlarından ($\bar{x}=3,541$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=3,123$; $p=0,002<0,05$).

Diğer İktisadi Etkiler ortalamaları Suriye'deyken çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=-1,079$; $p=0,339>0,05$).

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi ortalamaları Suriye'deyken çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=1,341$; $p=0,181>0,05$).

5.11. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Çalışma Durumuna Göre Dağılımları

Tablo 5.13’da finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisinin Türkiye’de çalışma durumlarına göre farklılaşma durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 5.13.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Küreselleşmenin Etkileri	Evet	52	3,776	0,651	0,956	0,311
	Hayır	138	3,663	0,749		
Makro Açıdan Etkiler	Evet	52	3,705	0,719	-	0,981
	Hayır	138	3,708	0,531		
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	Evet	52	3,726	0,799	1,005	0,357
	Hayır	138	3,611	0,668		
Diğer İktisadi Etkiler	Evet	52	3,673	0,591	2,230	0,027
	Hayır	138	3,435	0,680		
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	Evet	52	3,724	0,441	1,388	0,167
	Hayır	138	3,620	0,466		

Tablo 5.13’da Küreselleşmenin Etkileri ortalamaları Türkiye’de çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,956$; $p=0,311>0,05$).

Makro Açıdan Etkiler ortalamaları Türkiye’de çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=-0,027$; $p=0,981>0,05$).

Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri ortalamaları Türkiye’de çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=1,005$; $p=0,357>0,05$).

Türkiye’de çalışanların diğer iktisadi etkiler puanları ($\bar{x}=3,673$), Türkiye’de çalışmayanların diğer iktisadi etkiler puanlarından ($\bar{x}=3,435$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=2,230$; $p=0,027<0,05$).

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi ortalamaları Türkiye’de çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=1,388$; $p=0,167>0,05$).

5.12. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Suriye’de Taşınmaz Varlık Sahibi Olma Durumuna Göre Dağılımları

Tablo 5.14’de finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisinin katılımcıların Suriye’de taşınmaz varlık sahibi olma durumlarına göre farklılaşma durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 5.14.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Suriye’de Taşınmaz Varlık Sahibi Olma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Küreselleşmenin Etkileri	Evet	155	3,836	0,642	6,220	0,000
	Hayır	35	3,067	0,739		
Makro Açıdan Etkiler	Evet	155	3,761	0,587	2,729	0,007
	Hayır	35	3,467	0,528		
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	Evet	155	3,658	0,711	0,655	0,513
	Hayır	35	3,571	0,690		
Diğer İktisadi Etkiler	Evet	155	3,518	0,667	0,775	0,440
	Hayır	35	3,421	0,652		
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	Evet	155	3,714	0,432	4,314	0,000
	Hayır	35	3,359	0,478		

Tablo 5.14’deki verilere bakıldığında; Suriye’de taşınmaz varlık sahibi olanların küreselleşmenin etkileri puanları ($\bar{x}=3,836$), Suriye’de taşınmaz varlık sahibi olmayanların küreselleşmenin etkileri puanlarından ($\bar{x}=3,067$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=6,220$; $p=0,000<0,05$).

Suriye’de taşınmaz varlık sahibi olanların makro açıdan etkiler puanları ($\bar{x}=3,761$), Suriye’de taşınmaz varlık sahibi olmayanların makro açıdan etkiler puanlarından ($\bar{x}=3,467$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=2,729$; $p=0,007<0,05$).

Maliye ve dış ticarete etkileri ortalamaları Suriye’de taşınmaz varlık sahibi olma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,655$; $p=0,513>0,05$).

Diğer iktisadi etkiler ortalamaları Suriye’de taşınmaz varlık sahibi olma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,775$; $p=0,440>0,05$).

Suriye’de taşınmaz varlık sahibi olanların finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanları ($\bar{x}=3,714$), Suriye’de taşınmaz varlık sahibi olmayanların finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanlarından ($\bar{x}=3,359$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=4,314$; $p=0,000<0,05$).

5.13. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’ye Geldikten Sonra Varlıkların Artma Durumuna Göre Dağılımları

Tablo 5.15’de finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisinin katılımcıların Türkiye’ye geldikten sonra varlıkların artma durumlarına göre farklılaşma durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 5.15.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’ye Geldikten Sonra Varlıkların Artma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Küreselleşmenin Etkileri	Evet	18	3,306	0,948	-	0,077
	Hayır	172	3,735	0,687		
Makro Açıdan Etkiler	Evet	18	3,694	0,584	-	0,924
	Hayır	172	3,708	0,589		
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	Evet	18	3,778	0,445	0,856	0,217
	Hayır	172	3,628	0,727		
Diğer İktisadi Etkiler	Evet	18	3,528	0,696	0,186	0,853
	Hayır	172	3,497	0,662		
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	Evet	18	3,561	0,489	-	0,398
	Hayır	172	3,658	0,458		

Tablo 5.15'deki verilere göre, Küreselleşmenin Etkileri ortalamaları Türkiye'ye geldikten sonra varlıkların artma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=-2,424$; $p=0,077>0,05$).

Makro Açıdan Etkiler ortalamaları Türkiye'ye geldikten sonra varlıkların artma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=-0,095$; $p=0,924>0,05$).

Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri ortalamaları Türkiye'ye geldikten sonra varlıkların artma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,856$; $p=0,217>0,05$).

Diğer İktisadi Etkiler ortalamaları Türkiye'ye geldikten sonra varlıkların artma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,186$; $p=0,853>0,05$).

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi ortalamaları Türkiye'ye geldikten sonra varlıkların artma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=-0,847$; $p=0,398>0,05$).

5.14. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye'de Yaşam Standartlarının Artma Durumuna Göre Dağılımları

Tablo 5.16'da finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisinin Türkiye'de Yaşam Standartlarının Artma durumlarına göre farklılaşma durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 5.16.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Türkiye’de Yaşam Standartlarının Artma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	t	p
Küreselleşmenin Etkileri	Evet	78	3,754	0,767	0,961	0,338
	Hayır	112	3,652	0,692		
Makro Açıdan Etkiler	Evet	78	3,816	0,553	2,163	0,032
	Hayır	112	3,631	0,599		
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	Evet	78	3,789	0,679	2,415	0,017
	Hayır	112	3,540	0,709		
Diğer İktisadi Etkiler	Evet	78	3,391	0,676	-1,902	0,059
	Hayır	112	3,576	0,647		
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	Evet	78	3,707	0,422	1,462	0,145
	Hayır	112	3,608	0,483		

Tablo 5.16’deki verilere bakıldığında; Küreselleşmenin Etkileri ortalamaları Türkiye’de yaşam standartlarının artma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=0,961$; $p=0,338>0,05$).

Türkiye’de yaşam standartlarının arttığını düşünenlerin makro açıdan etkiler puanları ($\bar{x}=3,816$), Türkiye’de yaşam standartlarının arttığını düşünmeyenlerin makro açıdan etkiler puanlarından ($\bar{x}=3,631$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=2,163$; $p=0,032<0,05$).

Türkiye’de yaşam standartlarının arttığını düşünenlerin maliye ve dış ticarete etkileri puanları ($\bar{x}=3,789$), Türkiye’de yaşam standartlarının arttığını düşünmeyenlerin maliye ve dış ticarete etkileri puanlarından ($\bar{x}=3,540$) yüksek bulunmuştur($t_{(188)}=2,415$; $p=0,017<0,05$).

Diğer İktisadi Etkiler ortalamaları Türkiye’de yaşam standartlarının artma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=-1,902$; $p=0,059>0,05$).

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi ortalamaları Türkiye’de yaşam standartlarının artma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir($t_{(188)}=1,462$; $p=0,145>0,05$).

5.15. Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Mevcut Hükümetin Olumsuzlukları Yeneceğini Düşünmeye Göre Dağılımları

Tablo 5.17’de finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisinin mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünme durumlarına göre farklılaşma durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 5.17.

Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları ve Dönüşümün Etkisinin Mevcut Hükümetin Olumsuzlukları Yeneceğini Düşünmeye Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	F	p	Fark
Küreselleşmenin Etkileri	Evet	69	3,879	0,793	4,487	0,012	1>3
	Hayır	74	3,653	0,640			
	Kısmen	47	3,486	0,688			
Makro Açıdan Etkiler	Evet	69	3,674	0,547	3,315	0,038	2>3
	Hayır	74	3,831	0,644			
	Kısmen	47	3,560	0,515			
Maliye Ve Dış Ticarete Etkileri	Evet	69	3,511	0,623	4,858	0,009	2>1 2>3
	Hayır	74	3,838	0,768			
	Kısmen	47	3,527	0,660			
Diğer İktisadi Etkiler	Evet	69	3,196	0,559	27,347	0,000	2>1 2>3
	Hayır	74	3,889	0,581			
	Kısmen	47	3,335	0,635			
Finansal Küreselleşme Çerçevesinde Para Politikaları Ve Dönüşümün Etkisi	Evet	69	3,607	0,404	7,152	0,001	2>1 2>3
	Hayır	74	3,791	0,483			
	Kısmen	47	3,486	0,445			

Tablo 5.17'deki verilere bakıldığında; mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünme değişkenine bağlı olarak küreselleşmenin etkileri düzeyinde anlamlı farklılık olduğu görülmektedir($p<0,050$). Yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünenlerin küreselleşmenin etkileri puanları ($3,879\pm 0,793$), mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini kısmen düşünenlerin küreselleşmenin etkileri puanlarından ($3,486\pm 0,688$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünme değişkenine bağlı olarak makro açıdan etkiler düzeyinde anlamlı farklılık olduğu görülmektedir($p<0,050$). Yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünmeyenlerin makro açıdan etkiler puanları ($3,831\pm 0,644$), mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini kısmen düşünenlerin makro açıdan etkiler puanlarından ($3,560\pm 0,515$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünme değişkenine bağlı olarak maliye ve dış ticarete etkileri düzeyinde anlamlı farklılık olduğu görülmektedir($p<0,050$). Yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünmeyenlerin maliye ve dış ticarete etkileri puanları ($3,838\pm 0,768$), mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünenlerin maliye ve dış ticarete etkileri puanlarından ($3,511\pm 0,623$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünmeyenlerin maliye ve dış ticarete etkileri puanları ($3,838\pm 0,768$), mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini kısmen düşünenlerin maliye ve dış ticarete etkileri puanlarından ($3,527\pm 0,660$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünme değişkenine bağlı olarak diğer iktisadi etkiler düzeyinde anlamlı farklılık olduğu görülmektedir($p<0,050$). Yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünmeyenlerin diğer iktisadi etkiler puanları ($3,889\pm 0,581$), mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünenlerin diğer iktisadi etkiler puanlarından ($3,196\pm 0,559$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünmeyenlerin diğer iktisadi etkiler puanları ($3,889\pm 0,581$), mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini kısmen düşünenlerin diğer iktisadi etkiler puanlarından ($3,335\pm 0,635$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünme değişkenine bağlı olarak finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi düzeyinde anlamlı farklılık olduğu görülmektedir($p<0,050$). Yapılan tamamlayıcı post-hoc analizi sonucunda, mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini

düşünmeyenlerin finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanları $(3,791 \pm 0,483)$, mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünenlerin finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanlarından $(3,607 \pm 0,404)$ anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini düşünmeyenlerin finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanları $(3,791 \pm 0,483)$, mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceğini kısmen düşünenlerin finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün etkisi puanlarından $(3,486 \pm 0,445)$ anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Finansal küreselleşme günümüzde sadece belli bir bölgeyi etkilememekte, sonuçları tüm dünyada hissedilmektedir. Bu yayılcı politikanın en fazla etkilendiği yer kuşkusuz Ortadoğu'dur. Yüzyıllar boyunca sömürge altında yaşayan ülkeler, otoriter rejimler ile kendi kararlarını vermekte zorlanmış, bu da büyük güçlerin ülkelere müdahalesini kolaylaştırmıştır. Bu müdahale genellikle doğal kaynaklarıyla zengin olan belli başlı ülkeler üzerinde uygulanmış, demokratikleşme ve liberal ekonomi vaatleriyle Ortadoğu ülkeleri daha tehlikeli ortamlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bunun en yakın örneği ise Suriye'deki hala devam eden iç savaştır.

Çalışmanın sonuç bölümünde veri analizi ile elde edilen sonuçların değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anket formundan toplanan verilerin SPSS programı ile frekans ve yüzdeler dağılımlarından yararlanılarak meydana getirilen tablolar ve sonrasındaki değerlendirmelerden çıkarılan önemli sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Finansal küreselleşmenin Ortadoğu ve Suriye üzerindeki etkileri Suriye halkını göçe zorlamıştır. Savaş ortamının olması ve hükümet değişikliklerinin büyük güçler tarafından desteklenmesi, tek tip dünya oluşturma ve bunun sonucunda ekonomik entegrasyon aşamalarının tamamlanıp ülkelerin yerini uluslararası şirketlerin aldığı, sınırların ortadan kalktığı mali bir küresel ortam yaratma düşüncesini desteklemektedir. Bu durum 2011 yılı sonrasında ülkede daha çok hissedilmiştir. Suriye'deki bu iç savaş, 1980 yılından itibaren ortaya çıkan geniş küreselleşme akımından ciddi bir şekilde etkilenmiş, Suriyeli mülteciler ise Suriye'nin mevcut durumundan oldukça rahatsızlardır. Bu bağlamda yapılan anova testi ve scheffe testi sonucu katılımcıların finansal küreselleşme çerçevesinde para politikaları ve dönüşümün Suriye üzerindeki olumsuz etkisine yüksek düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Katılımcılar sadece bankacılık sektörü kârlılıklarının artması ile ilgili ifadesine orta düzeyde katılmışlardır.

Araştırmada Suriye'de uygulanan para politikaları sonucunda enflasyon artışının Suriye parası üzerinde değer kaybına sebep olması, finansal küreselleşme

aşamalarının otoriter rejimler üzerinde yıkıcı bir etkidir. Bundan dolayı ülkeye olan yatırım ve tüketimin azalmasıyla ekonomik yetmezliğin azalması Suriye ekonomisi için büyük bir tehlikedir. Katılımcılar özellikle bu iki noktada daha yüksek düzeyde bir katılım sergilemişlerdir.

Buna bağlı olarak yaş, cinsiyet, medeni durum, aylık gelir, Suriye ve Türkiye'deki taşınmaz varlıkların durumu, yaşam standartlarındaki iyileşme ile katılımcılar arasındaki ilişki SPSS analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda analiz sonuçları şu şekildedir:

Analiz sonuçlarına göre finansal küreselleşmenin Suriye üzerindeki etkisi ile ekonomi ile ilgili bölüm okuma durumu, medeni durum, yaş durumu ve Suriye'deki çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ayrıca finansal küreselleşmenin Suriye üzerindeki etkisi ile Türkiye'de yaşama süresi, Türkiye'de çalışma durumu, Türkiye'ye geldikten sonra varlıkların artma durumu ve Türkiye'de yaşam standartlarının artma durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Bu durum Suriye'deki iç savaş ortamının yaklaşık 7 yıl önce olduğu ve Suriyeli mültecilerin geri dönme ihtimalini düşündükleri ile açıklanabilmektedir.

Yine analiz sonuçlarına göre finansal küreselleşmenin Suriye üzerindeki etkisi ile aile aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Mevcut hükümetin olumsuzlukları yeneceği düşüncesi ile finansal küreselleşmenin Suriye üzerindeki etkisi arasındaki anlamlı ilişki, mevcut Suriye halkının hala Beşşar Esad hükümetine güvendiğini göstermektedir. Bu durum da halkın büyük güçlerin siyasi ve ekonomik emellerine güvenmediklerini işaret etmektedir.

Finansal küreselleşmenin Suriye üzerindeki etkisi ile Türkiye'de yeterli istihdam olduğunu düşünme ifadesi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Suriye'deki bu karışıklık ortamından sonra diğer bir Ortadoğu'ya yakın ülke olan Türkiye'de standartların daha da iyi olduğunu düşünmektedirler.

Cinsiyet durumu ile finansal küreselleşmenin Suriye üzerindeki etkisi arasındaki anlamlı ilişki, göç esnasında erkeklerin kadınlara oranla daha fazla güvensiz hissedip, Suriye'deki politiklardan daha haberdar olduğu görülmektedir.

Finansal küreselleşmenin Suriye üzerindeki etkisi ile Suriye’de taşınmaz varlık sahibi olma durumu ve Suriye’de yeterli istihdam olma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. 2011 Arap baharından önce Suriye halkı daha refah dolu bir ülkede yaşamış, böylelikle işgücü istihdam düzeyi de şimdikinden daha yüksektir. Bu eğilim ile insanlar yatırım yaparak geleceğini düşünme fırsatını o yıllarda Suriye’de bulabilmişlerdir. Fakat bu durum 2011 den sonra değişim göstermiştir.

Adana’da lisans düzeyinde Suriyeli öğrencilere yapılan bu anket daha geniş kitleye yapılabildiği takdirde daha sağlıklı sonuçlar elde edilecektir. Anket sorularının ekonomik terimler ile ilgili olması, katılımcıları belli bir eğitim seviyesine çekilmesini gerektirmiştir. Bu yüzden anketlerde lisans düzeyi öğrenciler olmasına dikkat edilmiştir. Bu araştırma sonuçları ile çalışılan konu yeni bir konu olduğu için ilerleyen yıllarda karşılaştırmalı analizler ile daha geniş bir çerçeveye yayılabilir. Ayrıca bu çalışma, ilerleyen dönemlerde önü açık bir araştırma projesi ile birleştirilip, çalışmanın akademiye katkısı artırılabilir.

KAYNAKÇA

- 500, F. G. (2018). *The Global 500: The Top 100*. Şubat 22, 2018 tarihinde <http://fortune.com/global500/> adresinden alındı.
- ABACIOĞLU, N. (2009). *Sermaye Küreselleşmesinde Kavşak Bir Sektör: İlaç Sanayi*. Mart 2, 2018 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/268285882> adresinden alındı.
- ACAR, A., & YAVUZ, A. (1998). Küreselleşme Olgusunun Finans Piyasaları Üzerine Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, 267-280.
- AÇIL, M. (2017). Tunus'un Demokratik Dönüşümü ve Anayasa Yapım Süreci. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(1), 165-203.
- AKAN, D. (2010). Uluslararası Döviz Kuru Sistemlerinin Geleceği: Bretton Woods'a Geri Dönülebilir mi? *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 108-115.
- AKÇAY, E., ARGUN, Ç., & AKMAN, E. (2011). AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(4), 117-137.
- AKDIŞ, M. (2011). *Para Teoirisi ve Politikası*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- AKGÜL, S. (2013). *Ortadoğu'daki Ekonomik Dönüşümlerin Türkiye ve Dünya Üzerindeki Etkisi*. Mart 15, 2018 tarihinde https://www.academia.edu/24761393/ORTADO%C4%9EUDAK%C4%B0_EKONOM%C4%B0K_D%C3%96N%C5%9E%C3%9CMLER adresinden alındı.
- ALİ, O. (2016). Donald Trump'ın Ortadoğu Politikası ve Kürtler. *ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*, 55, 1-12.
- ARSLAN, C. (2002). Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği Çerçevesinde Para Politikalarının Etkinliği Açısından Türkiye'deki Takas ve Mutabakat Sisteminin Değerlendirilmesi. *Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü*. Ankara.
- ATAMAN, M., & GÖKCAN, Ö. (2012). Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı-Yayılcılık Denemesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(2), 199-229.
- ATEŞ, D. (2006). Küreselleşme: Ne Kadar Tek Boyutlu? *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7(1), 25-38.
- ATLIOĞLU, Y. (2009). Suriye Dış Politikasında Güç ve Güvenlik İlişkisi. *Bilge Strateji*, 1(1), 71-87.

- AYDEMİR, C., & KAYA, M. (2007). Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 260-282.
- AYDIN, K. (2004). *Serbest Ticaret Anlaşmalarının Yeri ve Türkiye'nin Dış Ticaretinin Geliştirilmesindeki Önemi*. Şubat 5, 2018 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: http://www.mfa.gov.tr/uluslararası-ekonomik-sorunlar-_subat-2004_.tr.mfa adresinden alındı.
- AYHAN, V. (2006). *İmparatorluk Yolu: Petrol Savaşlarının Odağında Ortadoğu*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- BAKAN, S., & KOCAĞ, E. (2012). üreselleşmenin Az Gelişmiş Ülkelere Etkisi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 283-292.
- BAL, H., & ÖZALP, H. (2011). Avrupa'da Parasal Birlik Düşüncesi ve Euro'ya Geçiş. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 15(2), 77-94.
- BAŞOĞLU, U., PARASIZ, İ., & ÖLMEZOĞULLARI, N. (2001). *Dünya Ekonomisi Küreselleşme, Uluslararası Finansal Kurumlar Ve Küresel Makro Ekonomi*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- BAYAR, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 32, 25-34.
- BAYTAR, O. (2011). Küreselleşme Dinamiklerinin Medya Sektörüne Etkileri. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 45-66.
- BBC. (2017). *ABD: Katar'ın Talepleri Karşılama Zor*. Şubat 23, 2018 tarihinde <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40401371> adresinden alındı.
- BBC. (2017). *Körfez Krizi: 'Katar Ekonomisini Desteklemek İçin 38 Milyar Dolar Harcadı'*. Mart 8, 2018 tarihinde <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40158839> adresinden alındı.
- BERKSOY, T. (2017, Haziran 6). *ABD'siz Küreselleşme Olur Mu?* Ocak 14, 2018 tarihinde <https://www.dunya.com/kose-yazisi/abdsiz-kuresellesme-olur-mu/366222> adresinden alındı.
- BİLGESAM. (2012). *Ortadoğu'daki Değişimin Ekonomi Politikası, Atilla Sandıklı'nın Ortadoğu'daki Değişimin Ekonomi Politikası Başlıklı Konferans Açılış Konuşması*. Eylül 24, 2017 tarihinde http://www.bilgesam.org/incele/347/-ortadogu%E2%80%99daki-gelismelerin-ekonomi-politigi/#.Wro_3IhubIU adresinden alındı.
- BİLİR, B. (2006). Finansal Serbestleşmenin Para Politikaları Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği. *Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İzmir.

- BİNHAN, O. (2004). *Uluslararası Ticarete Korumacılığın Kaldırılmasının İç Ve Dış Piyasalarda Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- BİRLEŞMİŞ MARKALAR, (2012). *Suriye Ülke Raporu*. Mart 27, 2018 tarihinde <http://birlesmismarkalar.org.tr/file/hedef-ulke-raporlari/Suriye.pdf> adresinden alındı.
- BP. (2017). *BP Statistical Review of World Energy, 66. Edition*. Ocak 26, 2018 tarihinde <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/statistical-review-2017/bp-statistical-review-of-world-energy-2017-full-report.pdf> adresinden alındı.
- BULUT, N., & BAHİŞOV, C. (2009). *Finansal Küreselleşme ve Ekonomik Etkileri*. Şubat 25, 2018 tarihinde http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3162/finansal_kuresellesme_ve_ekonomik_etkileri adresinden alındı.
- CAMADAN, İ. (2010). Küreselleşmenin Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Değerlendirilmesi. *Bitirme Projesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Ankara.
- CHOUËIRI, Y. (2005). *A Companion to the History of the Middle East*. United Kingdom: Blackwell Publishing.
- CLEVELAND, M., & BUNTON, M. (2013). *A History Of The Modern Middle East*. Westview Press.
- CÖMERT, H. (2016). İmkânsız Üçleme'den İmkânsız İkilem'e: Bretton Woods Dönemi ve Sonrası Para Politikası. *Hacettepe Üniveritesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 34(1), 115-136.
- CREANE, S., GOYAL, R., MOBARRAK, A., & SAB, R. (2004). Evaluating Financial Sector Development in the Middle East and North Africa: New Methodology and Some New Results. *Topics in Middle Eastern and African Economies*, 6, 1-28.
- ÇALIŞKAN, B. (2016). Küresel Bilek Güreşi. *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, 1-28.
- ÇATANOLUK, C. (2009). Küreselleşme Sürecinde Finans Piyasalarının Liberalleşmesi ve Krizler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 19-47.
- ÇELİK, H. (2004). Ortadoğu'da ABD Politikaları ve Büyük Ortadoğu Projesi. *Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Ankara.
- ÇELİK, N. (2008). Temel Göstergeler Işığında Teknolojik Küreselleşmede Öne Çıkan Eğilimler. *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 8(1), 1-4.

- ÇEVİKCAN, S. (2018). *Afrin Operasyonu Neden Şart?*, *Milliyet Gazetesi*. Şubat 16, 2018 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/serpil-cevikcan/afrin-operasyonu-neden-sart--2592255/> adresinden alındı.
- ÇİĞDEM, H. (2016). Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlere Neden Olan Faktörler: Niğde Örneği. *Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Niğde.
- DEDEKOCA, E. (2017). *ABD Yeniden Körfez’de: Katar Krizi*. Mart 12, 2018 tarihinde Anka Enstitüsü: <http://ankaenstitusu.com/abd-yeniden-korfezde-katar-krizi/> adresinden alındı.
- DEİK, & DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU. (2017). *Suriye Ülke Bülteni*. Nisan 25, 2018 tarihinde <https://www.deik.org.tr/uploads/suriye-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf> adresinden alındı.
- DENİZ, T. (2013). Suriye’nin Durumu, ABD-Rusya ve Türkiye’nin Tutumu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 27, 314-332.
- DİKKAYA, M., & DENİZ, F. (2006). Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 163-181.
- DİRİÖZ, A. (2017). Körfez’de Katar Krizi Sonucu Bölgesel Ayrışma ve ABD’nin Bölgesel Vizyon Eksiklikleri,. *OrtadoğuAnaliz*, 9(81), 29-31.
- DOĞAN, B. (2017, 29 Nisan). Ortadoğu’da Uygulanan İktisadi Kalkınma Modellerinin Analizi. *Sosyal Bilimler Genç Akademisyenler Sempozyumu*, (s. 194-210). Mardin.
- DOĞAN, S., & BÖRKE, Ç. (2011). Küreselleşme Sürecinde Finansal İstikrar-Para Politikası İlişkisi: Türkiye İçin Bir Değerlendirme (2001 Krizi Sonrası). *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 51-81.
- DÖLEK, A. (2006). *Uluslararası Ticaret ve Türkiye Uygulamaları*. İstanbul: Arıkan Yayınevi.
- DÖNMEZ, R. (2011). Yeni Siyasetin Kodları ve Ortadoğu’daki Devrimler: Gerçekten Devrim mi?, . *OrtadoğuAnaliz*, 3(30), 8-14.
- DUMAN, Ç. (2017). *1. Körfez Savaşı*. Mart 13, 2018 tarihinde Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi: http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/40063/1_korfez_savasi adresinden alındı.
- EFEĞİL, E. (2013). Ortadoğu’daki Gelişmelerin Analizi: Libya, Tunus, Bahreyn, Mısır ve Suriye. *OrtadoğuAnaliz*, 5(59), 10-22.
- EKİN, N. (1999). *Küreselleşme ve Gümrük Birliği: Çalışma Yaşamında Dönüşüm: Çelişkiler ve Fırsatlar*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

- ELÇİN, B. (2012). *Küreselleşmenin Tarihçesi*. Şubat 8, 2018 tarihinde www.meritymm.com/wp-content/uploads/2013/05/kuresellesme.pdf adresinden alındı.
- ERÇEL, G. (2000). *Küreselleşme ve Uluslararası Finansal Gelişmeler*. Şubat 7, 2018 tarihinde TCMB: <http://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/a61d8cce-169a-4307-886a-53a4ebaa9af4/07Kuresellesme.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-a61d8cce-169a-4307-886a-53a4ebaa9af4-m3fBePt> adresinden alındı.
- ERDEM, E., & ULUCAK, R. (2014). Avrupa Birliği'nde Parasal Süreç ve Euro Krizi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(1), 19-42.
- ERDÖNMEZ, H. (2010). Avrupa Devletlerinin Ortadoğu Politikası İle ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi. *Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Edirne.
- ERKAL, M. (2017). Küreselleşme ve Ulus- Devletler. *Sosyoloji Konferansları*, 55(1), 369-383.
- ERKEKOĞLU, L. (2015). Seküler İktisadi Doktrinin Eleştirisi Çerçevesinde Ortadoğu-İslam Toplumunda Ekonomik Entegrasyonun Esasları. *Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü*. İstanbul.
- ERİM, N. (2013). *İktisadi Düşünce Tarihi*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- EROĞLU, N., & EROĞLU, İ. (2009). IMF –Türkiye İlişkileri ve 20. Stand-By Müzakereleri Üzerine Bir Değerlendirme, *KMU İİBF Dergisi*, 11(7), 124-146.
- ESEN. (1999). Finansal Küreselleşme Ortamında Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Portföy Yatırımları. *Ekonomik Yaklaşım*, 9(30), 59-70.
- EUROSTAT. (2018). Şubat 25, 2018 tarihinde <http://ec.europa.eu/eurostat> adresinden alındı.
- EUROSTAT. (2018). Şubat 23, 2018 tarihinde http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ext_lt_introle adresinden alındı.
- GANIEV, J. (2014). Küreselleşme, Finansal Piyasalar ve Kriz. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 117-129.
- GEDİKLİ, A. (2011, 1-4 Kasım). Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşme, Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Finansal Krizler Arasındaki İlişki. *International Conference on Eurasian Economies Kongresi*, (s. 173-182). İstanbul.

- GENÇ, H., & SAYIM, F. (2011). *Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinin Ekonomik Yapısı*. Bursa: Marmara Kitap Merkezi Yayınları.
- GUDMUNDSSON, M. (2007, 12-14 August). Financial Globalisation: Key Trends and Implications For The Transmission Mechanism of Monetary Policy. *BNM-BIS Conference*. Kuala Lumpur.
- GÜLEÇ, S., & SANCAK, H. (2009, 24-27 Eylül). Göç, Kimlik ve Aidiyet: Almanya'da Yaşayan Türkiye Kökenli Gençler Açısından Bir Analiz. *Uluslararası Davraz Kongresi*. Isparta.
- GÜNGÖR, Ö. (2016). Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Var Analizi. *Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Balıkesir.
- HINNERBUSCH, R. (2012). *Syria's Geopolitics*. ORIENT III.
- HOCA, E., & GÜRGÖZ, H. (2011). *Ortadoğu Üzerine Düşünceler 1958-1983*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- İDRİSOĞLU, R. (2010). Rusya'nın ve ABD'nin SSCB Sonrası Ortadoğu Politikaları. *Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Konya.
- İKİZ, A. (2015). Arap Baharının Kelebek Etkisi: Batı Dünyasında Beklenen Değişmeler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 15, 54-75.
- İKV, *İktisadi Kalkınma Vakfı*. (2018). Ocak 26, 2018 tarihinde Ekonomik ve Parasal Birlik: <http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=230> adresinden alındı.
- IMF, & International Monetary Fund. (2015). *The End of the Bretton Woods System (1972–81)*. Ocak 21, 2018 tarihinde <http://www.imf.org/external/about/histend.htm> adresinden alındı.
- IMF, & International Monetary Fund. (2017). *Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia, 17th of October*. Mayıs 25, 2018 tarihinde <https://www.imf.org/en/Publications/REO/MECA/Issues/2017/10/17/mreo1017> adresinden alındı.
- IMF, & International Monetary Fund. (2018). Şubat 18, 2018 tarihinde <http://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/LBY/SYR/GBR/USA/IRN/IRQ/DEU> adresinden alındı.
- IMF, & International Monetary Fund. (2018). Mart 2, 2018 tarihinde http://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/FRA/USA/GBR/JPN/ITA/LBN/GRC adresinden alındı.
- İSKENDEROĞLU, L. (1988). Uluslararası Para Sisteminin Sorunları ve İyileştirme Çalışmaları. *TCMB Araştırma, Planlama ve Eğitim Genel Müdürlüğü APE Tartışma Tebliği*. Ankara.

- İŞCAN, İ. (2015, 5-6 Kasım). 2008 Küresel Sistemik Finansal Krizinde FED ve ECB'nin Para Politikaları. *EY International Congress on Economics*. Ankara.
- KANDİL, M. (2001). On The Design And Effects Of Monetary Policy In The Middle East. *IJUM Journal of Economics and Management*, 9(1), 31-53.
- KANTARCI, Ö., ÖZALP, M., SEZGİNSOY, C., ÖZAŞKINLI, O., & CAVLAK, C. (2017). *Dijitalleşen Dünyada Ekonominin İtici Gücü: E-Ticaret*. TUSİAD Raporu.
- KARABAT, A. (2015). *Kuzey Irak'ta Kriz Derinleşiyor*. Mart 23, 2018 tarihinde Al Jazeera: <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/kuzey-irakta-kriz-derinlesiyor> adresinden alındı.
- KARABULUT, B. (2009). *Stratejik Düşünce Enstitüsü*. Şubat 9, 2018 tarihinde <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/kuresellesme-sureci-ve-abd/1526> adresinden alındı.
- KARAÇAY, H. (2016). Bretton Woods Kuruluşları, New York Uzlaşısı ve Yoksullukla Mücadele Politikaları. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(1), 93-114.
- KARATAŞ, T. (2011). Küreselleşme Sürecinde Finans Kapitalin Yükselişi ve 2007-2009 Dünya Ekonomik Krizi,. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.
- KARLUK, R., & TONUS, Ö. (1998). Avrupa Para Birliği, Euro ve Geleceği. *Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(1-2), 261-293.
- KAZGAN, G. (2012). Dünden Bugüne Küreselleşmenin Ekonomik Temelleri. *Tartışma Metni(53)*, 1-22. Türkiye Ekonomi Kurumu.
- KÖSE, H. (2012). Ortadoğu'da Değişen Dengeler ve Türkiye'nin Konumu. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 129-154.
- KÖYLÜ, M. (2015). Büyük Ortadoğu Projesi (BOP), Türkiye Ve Suriye. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), 85-100.
- KÜHNTOPP, C. (2009). *Arap Ülkeleri Krize Çare Arıyor*. Mart 12, 2018 tarihinde <http://www.dw.com/tr/arap-%C3%BClkeleri-krize-%C3%A7are-ar%C4%B1yor/a-3959928> adresinden alındı.
- LANE, P. (2010). Domestic Financial Development and International Financial Integration. *IIIS-TCD WBI Paris Seminar*. Paris, France.
- Lİ, Y. (2015). The Rise of the Middle East Sovereign Wealth Funds: Causes, Consequences and Policies. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 9(2), 16-37.

- MAHALLİ, H. (2012). *Ortadoğu'da Kanlı Bahar*. İstanbul: Destek Yayınevi.
- MCGREW, A., & HELD, D. (2008). *Küresel Dönüşümler, Büyük Küreselleşme Tartışması*. (A. R. GÜNGEN, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınları.
- MISHKIN, F. (2008). Globalization, Macroeconomic Performance, And Monetary Policy. *National Bureau Of Economic Research, Working Paper*. Cambridge.
- MOR, H. (2010). Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 14(1)*, 499-541.
- NAKİBOĞLU, A. (2017). İktisat Tarihi Dersine İlişkin Bilgi Ve Tutum Arasındaki İlişkileri İncelenmesi: Ömer Halisdemir Üniversitesinde Bir Uygulama. *Asos journal, The Journal at Academic Social Science, Akademik Sosyal Araştırmaları Dergisi, 5(44)*, 642-654.
- OKTAR, S., TOKUCU, E., & KARA, Z. (2012). *Finansal Küreselleşme Sürecinde Merkez Bankacılığı ve Para Politikaları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- OKTAR, T., VARLI, A., & GENÇ, H. (2010). *Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinde Ekonomik Dönüşüm*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- OKUR, M., & NURİ, S. (2016). *Bağımsızlıktan Arap Baharı'na Suriye: İç ve Dış Politika*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- OTTAWAY, M., BROWN, N., HAMZAWY, A., SADJADPOUR, K., & SALEM, P. (2008). *The New Middle East*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace.
- ÖNDER, T. (2005). Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması. *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*. (T. P. Müdürlüğü, Dü.) Ankara.
- ÖZ, E., & FİDAN, A. (2013). Türkiye'de Altın Bankacılığı Faaliyetleri ve Vergilendirilmesi. *Maliye Dergisi, 164*, 120-130.
- ÖZBEK, D., BULUT, E., & DEMİRAL, B. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Para Sisteminin Evrimi*. Ankara: Efil Yayınevi.
- ÖZDEM, A. (2016). Büyük Devletlerin Değişmeyen Mücadele Alanı: Ortadoğu. *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, 10(2)*, 1-41.
- ÖZDEMİR, A., & ESER, M. (2009). *Küreselleşme*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- ÖZDEŞER, H. (2015). Avrupa Merkez Bankası'nın (AMB) Euro Yönetimindeki Etkinlik Sorununun Analizi. *Yönetim ve Ekonomi, 22(2)*, 467-482.
- ÖZERKMEN, N. (2004). Uluslararası Eşitsizliği Derinleştiren Bir Süreç Olarak Ekonomik Küreselleşme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, 44(1)*, 135-148.

- ÖZEY, R. (2009). *Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- ÖZGÜR, G., & ÖZEL, H. (2010). Küreselleşme, Finansal Genişleme ve Bunalım. *Amme İdaresi Dergisi*, 43(1), 33-56.
- ÖZTÜRK, M. (2015). *Ortadoğu: Toplumsal ve Siyasal Yapıya Bakış*. Kasım 19, 2017 tarihinde Asya Çalışmaları Merkezi: <http://ascmer.org/orta-dogu-toplumsal-ve-siyasal-yapiya-bakis/> adresinden alındı.
- ÖZTÜRKLER, H. (2009). Ortadoğu Ülkelerinin Ekonomik Yapılarının Temel Özellikleri. *Ortadoğu Analiz*, 1(6), 65-71.
- ÖZTÜRKLER, H. (2014). Arap Baharı'nın Ekonomik Analizi. *Akademik ORTADOĞU*, 8(2), 1-16.
- PAPPÉ, I. (2009). *Ortadoğu'yu Anlamak*. (G. ATMACA, Çev.) İstanbul: NTV Yayınları.
- PARASIZ, İ. (2009). *Para Teorisi ve Politikası*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- PAYA, M. (2013). *Para Teorisi ve Para Politikası*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- PİRİNÇÇİ, F., ORHAN, O., & DUMAN, B. (2014). *ABD'nin IŞİD Stratejisi ve Irak ile Suriye'ye Olası Yansımaları*. ORSAM.
- POLAT, A. (2008). *Uluslararası Ticarete Risk Yönetimi*. İstanbul: Küresel Ekonomik Yayınları.
- PRASHAD, V., & ALPAGUT, Ş. (2012). *Arap Baharı, Libya Kışı*. İstanbul: Yordam Kitap Yayıncılık.
- PUSAT, F. (2013). Optimum Para Alanı Teorisi ve Ekonomik Parasal Birlik "Türkiye Analizi". *Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Ankara.
- RABİ, A. (2017). *Arap Körfezi Ülkeleri Arasında Yaşanan Krizin Nedenleri Ve Gerçekleşebilecek Muhtemel Senaryolar*. Mart 19, 2018 tarihinde Ankara Kriz ve Siyaset Araştırma Merkezi: <https://ankasam.org/arap-korfezi-ulkeleri-arasinda-yasanan-krizin-nedenleri-ve-gerceklesebilecek-muhtemel-senaryola> adresinden alındı.
- ROGOFF, K. (2006). Impact of Globalization on Monetary Policy. *Jackson Hole Conference*. Harvard University.
- SANDIKLI, A., & SEMİN, A. (2012). *Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye*. Bilgesam Yayınları.

- SAPANCALI, F. (2011). Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 115-140.
- SARI, Ö. (2009). *Beşar Esad Dönemi'nde Suriye'nin Dış Politikası ve AB'nin Yeri*. Mart 6, 2018 tarihinde Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi: http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1119/besar_esad_doneminde_suriyenin_dis_politikasi_ve_abnin_yeri adresinden alındı.
- SCHMUKLER, S. (2003). Financial Globalization: Gain and Pain for Developing Countries. *Development Research Group*. Economic Review (Federal Reserve Bank of Atlanta).
- SEYREK, İ. (2002). Küreselleşme Süresinde İktisat Politikaları ve Yakınsama Tezi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Özel Sayısı*, 167-187.
- SİNKAYA, B. (2016). Ortadoğu Siyasetine Giriş: Temel Faktörler, Aktörler ve Dinamikler. *ORSAM, NO 1*.
- SPIEGEL, M. (2008). Financial Globalization and Monetary Policy Discipline: A Survey with New Evidence From Financial Remoteness. *Federal Reserve Bank of San Francisco*. San Francisco.
- STAR. (2016). *Trump'ın Suriye Politikası Şekilleniyor*. Mart 16, 2018 tarihinde [/http://www.star.com.tr/dunya/trumpin-suriye-politikasi-sekilleniyor-haber-1164458](http://www.star.com.tr/dunya/trumpin-suriye-politikasi-sekilleniyor-haber-1164458) adresinden alındı.
- STIGLITZ, J. (2002). *Küreselleşme: Büyük Hayal Kırıklığı*. (A. TAŞÇIOĞLU, & D. VURAL, Çev.) İstanbul: Plan B Yayıncılık.
- SURİYE GÜNDEMİ, (2016). *Rakamlarla Suriye'nin Sosyo-Ekonomik Durumu*. Mart 14, 2018 tarihinde <http://www.suriyegundemi.com/2016/05/04/rakamlarla-suriyenin-sosyo-ekonomik-durumu/> adresinden alındı.
- SÜMBÜLOĞLU, K. (2013). *Biyoistatistik*. Ankara: Özdemir Yayıncılık.
- ŞAHİN, K. (2009). *Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlet*. İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.
- ŞANLI, C. (2014). *Arap Baharı ve ABD'nin Dış Politikası*. Haziran 15, 2018 tarihinde Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: http://www.academia.edu/10149291/ABDnin_ARAP_BAHARI_POL%C4%B0T%C4%B0KASI adresinden alındı.
- ŞENER, B. (2014). Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 7(18), 51-77.

- ŞENER, S. (2008). *Dünyada ve Türkiye'de Tarihsel Perspektiften Yabancı Sermaye*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- ŞİŞMAN, M. (2005). Uluslar Arası Para Sistemsizliği ve Mali Sermaye Akımları (1980-2002): Gelişmekte Olan Ülkeler(Güney) İçin Öneriler. *İktisat, İşletme ve Finans*, 20(233), 117-123.
- ŞİŞMAN, M. (2011). *Uluslararası Paranın Ekonomi Politikası ve Kriz*. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- TAGRAF, H. (2002). Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 33-47.
- TAL, M., BİLDİRİCİ, S., & TALAS, M. (2008). *Farklı Yönleriyle Küreselleşme*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- TARAKÇI, N. (2011). Ekonomik Kriz ve Sarmal Jeopolitik Gelişmeler. *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 1-7.
- TASAM. (2009). *Ekonomik Kriz Ve Körfez Sermayesi*. Mart 15, 2018 tarihinde http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1018/ekonomik_kriz_ve_korfez_sermayesi adresinden alındı.
- TASAM. (2012). *Küreselleşmenin Boyutları ve Etkileri*. Aralık 14, 2017 tarihinde http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etkileri adresinden alındı.
- TAŞ, Y., & ÖZCAN, S. (2012, 11-13 Ekim). Türkiye'de ve Dünya'da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma. *International Conference on Eurasian Economies*, (s. 423-430). Kazakistan.
- TEKİN, A. (2000). Döviz Kurları, Faiz Oranları ve Enflasyon Oranları Arasında İlişkiler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 4, 284-296.
- TİM, & Türkiye İhracatçılar Meclisi. (2016). *Ekonomi ve Dış Ticaret Raporu*. Ankara.
- TİMETURK. (2017). *Katar Krizi ve Körfez Ülkeleri: ABD'nin Can Simidi Birleşik Arap Emirlikleri*. Mart 23, 2018 tarihinde <https://m.timeturk.com/katar-krizi-ve-korfez-ulkeleri-abd-nin-can-simidi-birlesik-arap-emirlikleri/haber-671651> adresinden alındı.
- TOPUZ, Z. (2016). Küreselleşmenin Ulus Devlete Etkileri. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, 13-26.

- TUNÇSİPER, P., & YAKUT, Ş. (1998). Avrupa Birliği'nin Ekonomik Parasal Birlik Hedefi ve Türkiye'nin Uyumu. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(1), 100-119.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ EKONOMİ BAKANLIĞI. (2018). *Uluslararası Doğrudan Yatırımlar İstatistikleri*. Mart 23, 2018 tarihinde <https://www.ekonomi.gov.tr> adresinden alındı.
- ULUTAŞ, A. (2006). I. ve II. Körfez Savaşı'nın Türkiye'ye Etkiler. *Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*. İzmir.
- ÜSTE, A., & YILMAZ, Y. (2014). Büyük Güçler, Suriye Krizi ve Türkiye. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 140-152.
- WAGNER, H., & BERGER, W. (2002). Financial Globalisation and Monetary Policy. *University of Hagen*. Hagen, Germany.
- WB. (2018). Mart 20, 2018 tarihinde <https://data.worldbank.org/country/syrian-arab-republic> adresinden alındı.
- WB, & THE WORLD BANK. (2018). *Data*. Şubat 23, 2018 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?end=2016&locations=BR-CL-CO-EG-IN-ID-MY-MX-TR-ZQ&start=1995&view=chart> adresinden alındı.
- WTO, & World Trade Organisation. (2018). *Trade and Tariff Maps*. Şubat 23, 2018 tarihinde https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_maps_e.htm adresinden alındı.
- YANAR, R. (2011). *Türkiye'nin Suriye, Lübnan ve Ürdün İle Ekonomik Entegrasyonu*. Kasım 20, 2017 tarihinde Stratejik Düşünce Enstitüsü SDE Analiz: https://updoc.site/download/ekonomik-entegrasyon-analizindd_pdf adresinden alındı
- YANAR, R. (2014). Petrol Fiyatlarındaki Düşüş ve Ortadoğu Ekonomilerine Etkisi. *Ortadoğu Analiz*, 6(65), 75-77.
- YAY, G. (2009). Ekonomi Bilimleri Dergisi. *Küreselleşme ve Para Politikası*, 1(1), 29-38.
- YEŞİL, S. (2012). Küreselleşme ve İşletmelerin Küreselleşme Süreçleri: Karşılaşılan Fırsatlar ve Tehditler. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 22-72.
- YILMAZ, A. (2004). *İkinci Küreselleşme Dalgası: Kavram, Süreç ve Sorunlar*. Ankara: Vadi Yayınları.

- YILMAZ, H. (2016). Ortadoğu'nun Jeo-Ekonomik Önemi ve ABD'nin Ortadoğu Politikasının Ekonomik Nedenleri. *Tesam Akademik Dergisi*, 3(1), 99-128.
- YILMAZ, Ö., KIZILTAN, A., & KAYA, V. (2005). İktisadi Kriz Kuramları, Finansal Küreselleşme ve Para Krizleri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24, 77-96.
- YÜCEOL, H. (2004). Optimal Para Alanı Teorisi Üzerine Bir Değerlendirme: Teori, Uygulama ve Politika. *Pivolka Dergisi*, 3(12), 3-6.

EK

Anket Formu

Bu anket çalışması Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında yürütülen Yüksek Lisans Tezi kapsamında kullanılmak amacıyla hazırlanmıştır. Anket bilimsel amaçlı olmakla birlikte, kimlik bilgileri ile ilgili bilgilere yer verilmemiştir. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Merve LEVENT

1. Yaşınız:.....

2. Cinsiyet?

() Kız () Erkek

3. Medeni durum

() Evli () Bekar

4. Ailenizin aylık gelir düzeyi ne kadar? (\$)

.....

5. Türkiye'ye geleli kaç yıl oldu?.....

6. Üniversitede ekonomi ile ilgili bir bölümde eğitim görüyor musunuz? (İktisat, maliye vb).

() Evet () Hayır

7.Suriye'de yeterli iş istihdamı mevcut mudur?

() Evet () Hayır

8.Suriye'de part time/full time işte çalışıyor muydunuz?

() Evet () Hayır

9.Suriye'de yeterli iş istihdamı mevcut mudur?

() Evet () Hayır

10.Türkiye'de part time/full time işte çalışıyor musunuz?

() Evet () Hayır

11.Suriye'de taşınmaz varlıklarınız bulunmakta mıdır? (Ev, arsa, tarla vb.)

() Evet () Hayır

12.Türkiye'ye geldikten sonra taşınmaz varlıklarınızda belirli bir artış mevcut mudur?

() Evet () Hayır

13. Türkiye’de iken yaşam standartlarınızda belirli bir artış mevcut mudur?

() Evet () Hayır

14. Mevcut hükümetin kısa sürede iktisat politikaları ile olumsuzlukları yeneceğini düşünüyor musunuz?

() Evet () Hayır () Kısmen

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
	Küreselleşme Suriye’nin parasının değer kaybetmesine sebep olmuştur.					
	Yabancı sermayede azalma olmuştur.					
	Uluslararası şirket sayısı azalmıştır.					
	Çok uluslu şirketlerin rekabet edebilirliği azalmıştır.					
	Yaşanan krizler yabancı sermayenin gelişine engel oluşturmuştur.					
	Ulusal ve uluslararası şirketlerin pazara girme ve pazarda var olma durumları güçleşmiştir.					
	ABD’nin Siyasi, Politik ve Finansal Emelleri diğer ülkelerin Suriye’ye girişini engellemiştir.					
	Kamu harcamalarında daralma yaşanmıştır.					
	Enflasyon artışı Suriye parasının değer kaybetmesine neden olmuştur.					
	Cari açık artmıştır.					
	Harcamalar artmış, para arzı					

	daralmıştır.					
	Para politikalarından dolayı reel büyümede durgunluk yaşanmaktadır.					
	Kur politikaları (sabit kur vb.) olumsuz etkilenmektedir.					
	Ekonomik faaliyetler için iticilik veya kışkırtıcılık artmaktadır.					
	Yatırım ve tüketimin azalması ile ekonomik canlılık azalmıştır.					
	Mülk satışlarında artış yaşanmaktadır.					
	Bankacılık sektörünün karlılıkları artmıştır.					
	Kamu ve özel sektörde istihdam azalmıştır.					
	Kamu borçlanmaları artmıştır.					
	İthalat artmıştır.					
	İhracat azalmıştır.					
	Vergi ve hazine gelirleri düşmüştür.					

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Merve LEVENT
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara, 1990
Medeni Hali : Bekâr
İletişim Bilgileri : mervve.levent@hotmail.com
0536 013 82 09 (GSM)

EĞİTİM

2004-2008 Niğde Anadolu Lisesi
2008-2014 Çukurova Üniversitesi- Uluslararası İlişkiler (İngilizce)
2016-Devam Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

İŞ DENEYİMİ

2015-20017
Garanti Bankası
Niğde Merkez Şube (Gişe
Asistanı)

YABANCI DİL

İngilizce YÖKDİL: 73,750

YAYINLARI

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TARIMA VERİLEN DEĞERİN DEĞİŞİMİ: Doç. Dr. Zübeyir TURAN, Merve LEVENT, Kezban ÖZTÜRK, *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies) ISSN:2149-8598 Vol: 3, Issue: 11, pp. 214-223,2017*

ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ'NDE RUSYA'NIN İKTİSADİ PERFORMANSI: Ashlhan NAKİBOĞLU, Zübeyir TURAN, Merve LEVENT, *Route Educational and Social Science Journal Volume 4(2), March 2017*

KAMU HARCAMALARINDA SOSYAL REFAHIN BİREY VE TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: Zübeyir Turan, Zeynep Öztürk, Merve Levent, *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, 2018, ss.11-17.*

İSLAM EKONOMİSİNİN ÖZELLİKLERİ VE İLKELERİ: Aslıhan Nakiboğlu, Merve Levent, *Route Educational and Social Science Journal*, Volume 5(6), April 2018, ss. 102-120

İSLAMİ FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI: TÜRKİYE VE DÜNYADAKİ UYGULAMALARI: Aslıhan Nakiboğlu, Merve Levent, *Turkish Studies*, Volume 13/7, Winter 2018, p. 175-186

KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK BOYUTU VE YOKSULLUK: AFRİKA ÖRNEĞİ: Aslıhan Nakiboğlu, Merve Levent, *Turkish Studies*, Volume 12/31, 2018, p. 203-216

BİLDİRİ

I.Uluslararası İpekyolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu,
NEVŞEHİR

Uluslararası İslam Ekonomisi, Finans ve Etik Kongresi, İSTANBUL

Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi 1.Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu, BALIKESİR

Mersin Üniversitesi 1. Uluslararası Turizmin Geleceği, İnovasyon, Girişimcilik ve Sürdürülebilirlik Kongresi, MERSİN

II. Uluslararası Ekonomi Araştırmaları ve Finansal Piyasalar Kongresi, NEVŞEHİR